

Ragni Hege Kitterød

Tid til barna?

Tidsbruk og samvær med barn
blant mødre med barn i
kontantstøttealder

Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the different research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, mars 2003
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
vennligst oppgi Statistisk sentralbyrå som kilde.

ISBN 82-537-6230-5 Trykt versjon
ISBN 82-537-6231-3 Elektronisk versjon
ISSN 0806-2056

Emnegruppe

00.02.20

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Statistisk sentralbyrå/230

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Desimalskilletegn	Decimal punctuation mark	,(,)

Sammendrag

Ragni Hege Kitterød

Tid til barna?

Tidsbruk og samvær med barn blant mødre med barn i kontantstøttealder

Rapporter 2003/5 • Statistisk sentralbyrå 2003

Kontantstøtte for foreldre ble innført i 1998/99. I denne rapporten presenteres en analyse av tidsbruk blant mødre med barn i kontantstøttealder med særlig fokus på tid til omsorg for, og samvær med, barn. Analysen er basert på SSBs tidsbruksundersøkelse 2000/01 der Barne- og familiedepartementet finansierte et tilleggsutvalg av mødre med barn i kontantstøttealder. Det er tidligere gjennomført mange analyser for å evaluere virkningene av kontantstøtte-reformen, særlig for mødres yrkesaktivitet. Mulige effekter for foreldres tid sammen med barn er mindre systematisk studert. Foreliggende rapport viser tidsmønsteret blant mødre ett til to år etter at reformen trådte i kraft. Data-materialet gir ikke grunnlag for å studere endringer over tid, men kan belyse forskjeller mellom grupper av mødre.

Kapittel 1 gir en summarisk oversikt over debatten rundt innføringen av kontantstøtten og av evalueringen av ordningen. Kapittel 2 redegjør for datamaterialet i foreliggende analyse, og kapittel 3 drøfter de målene for tid med barn og omsorgsarbeid for barn som benyttes i rapporten. Kapittel 4 gir et kort riss av endringer i dagliglivet for småbarnsforeldre generelt de siste tiåra. Småbarnsforeldre har jevnt over mer forpliktet tid og mindre fritid enn folk i andre livsfaser. Mødre bruker atskillig mer tid til yrkesarbeid i dag enn i 1970, og betydelig mindre tid til familiearbeid. Det er særlig det rutinemessige husarbeidet som er skåret ned. Blant fedre har det vært visse forskyvninger i motsatt retning, men fortsatt er det markerte kjønnsforskjeller i småbarnsfasen i tid til yrkes- og familiearbeid. Forskjellene er størst når barna er helt små.

Kapittel 5 gir en deskriptiv framstilling av tidsmønsteret blant mødre med barn i kontantstøttealder. Det gis også enkelte tall for fedre. Som vi kunne vente, er det slik at mødre som mottar kontantstøtte bruker mindre tid i yrkeslivet og mer tid sammen med barna enn dem som ikke mottar kontantstøtte. Disse forskjellene kan ikke uten videre knyttes til kontantstøtten i seg selv, men må sees i lys av at mødre med og uten kontantstøtte skiller seg fra hverandre på flere andre områder av stor betydning for tidsmønsteret hjemme og ute.

Kapitlene 6 og 7 viser resultater fra en del multivariate analyser av tid sammen med barn og tid til omsorgsarbeid. Formålet er både å få større klarhet i hvilke faktorer som har betydning for mødres tidsmønster, og å vise hvordan de bivariate forskjellene i tid til samvær med barn mellom mødre med og uten kontantstøtte henger sammen med forskjeller mellom gruppene på andre områder. Det at mødre med kontantstøtte tilbringer mer tid med barna enn dem uten kontantstøtte er dels knyttet til at brukere av kontantstøtte jevnt over har yngre barn, har flere barn og bruker mindre tid i yrkeslivet enn dem uten kontantstøtte. Men også etter kontroll for disse og en del andre relevante faktorer, er det en klar positiv sammenheng mellom bruk av kontantstøtte og tid sammen med barn. Mødre med og uten kontantstøtte skiller seg derfor trolig fra hverandre også på områder som ikke inngår i analysene i denne rapporten, f.eks. når det gjelder holdninger til barneoppdragelse og familie. Noe av forklaringen på at mødre med kontantstøtte tilbringer mer tid med barna enn mødre uten kontantstøtte, også etter kontroll for yrkesaktivitet og arbeidstid, kan dessuten tenkes å ligge i at mødre uten kontantstøtte har fulltids barnehageplass til barna, mens yrkesaktive mødre med kontantstøtte har andre tilsynsordninger. Barnehage oppfattes trolig mer som et pedagogisk tilbud enn andre ordninger, noe som kan trekke i retning av lengre oppholdstid for barna. En full barnehageplass koster dessuten det samme uansett barnas faktiske oppholdstid, mens andre tilsynsordninger gjerne prises proporsjonalt med oppholdstiden. Også dette kan trekke i retning av at barn med barnehageplass tilbringer mer tid utenfor hjemmet enn barn i andre tilsynsordninger.

Prosjektstøtte: Barne- og familiedepartementet

Innhold

1. Innledning.....	9
1.2. Debatten rundt kontantstøttereformen	9
1.2. Evaluering av kontantstøttereformen.....	10
1.3. Analyse av tid til barneomsorg blant mødre med barn i kontantstøttealder	11
2. Datagrunnlag.....	12
2.1. Utvalgsstørrelse	12
2.2. Måling av tidsbruk gjennom dagbøker: Aktivitet og samvær	13
2.3. Tidsmønsteret belyses med gjennomsnittstall	14
2.4. Vekter	15
3. Mål for barneomsorg og samvær med barn.....	17
3.1. Aktivt omsorgsarbeid. Hoved- og biaktiviteter	17
3.2. Tid sammen med barn.....	18
3.3. Samvær med og uten ektefelle/samboer til stede	19
3.4. Husarbeid.....	19
4. Endringer i småbarnsforeldres tidsmønster. Noen hovedtrekk.....	20
4.1. Mest arbeid, minst fritid og skjevst arbeidsdeling i småbarnsfasen	20
4.2. Store endringer i foreldres dagligliv	22
4.3. Kraftige nedskjæringer i det vanlige husarbeidet	22
4.4. Mest husholdsarbeid når barna er helt små	23
5. Tidsbruk og barneomsorg blant mødre med barn i kontantstøttealder. En deskriptiv framstilling	25
5.1. Lite yrkesarbeid og mye barneomsorg blant mødre med barn i kontantstøttealder	25
5.2. Mye omsorgsarbeid som biaktivitet blant mødre	26
5.3. Store forskjeller i tidsbruk mellom mødre med og uten kontantstøtte.....	27
5.4. Mødre med og uten kontantstøtte skiller seg fra hverandre på mange måter	28
5.5. Mors arbeidstid viktig for omsorgstiden.....	30
5.6. Mest aktiv omsorg blant mødre med små barn og blant mødre med flere barn	31
5.7. Mer husarbeid med mange barn i husholdningen.....	32
6. Samværstid, omsorgsarbeid og husarbeid blant mødre med barn i kontantstøttealder. Multivariate analyser.....	33
6.1. Avhengige og uavhengige variabler i modellene	33
6.2. Analyseteknikk	35
6.3. Tid til samvær med barn 0-3 år.....	35
6.4. Tid sammen med barn med og uten partner til stede	37
6.5. Tid til aktivt omsorgsarbeid.....	39
6.6. Tid til husarbeid.....	40
6.7. Modeller uten mål for bruk av kontantstøtte	41
6.7. Analyser av mødre som ikke har barn under ett år.....	41
7. Kan vi identifisere andre faktorer som forklarer forskjellen i tid til barneomsorg mellom mødre med og uten kontantstøtte?	44
7.1. Har medlemskap i kristelig/religiøs forening betydning?	44
7.2. Har mors arbeidstidsordning betydning?	46

8. Oppsummering	48
8.1. Innledning	48
8.2. Data	48
8.3. Mål for barneomsorg og samvær med barn.....	49
8.4. Hovedtrekk i småbarnsforeldres tidsmønster.....	49
8.5. Tidsbruk og barneomsorg blant mødre med barn i kontantstøttealder. En deskriptiv framstilling	49
8.6. Samværstid, omsorgsarbeid og husarbeid blant mødre med barn i kontantstøttealder. Multivariate analyser.....	50
8.7. Kan vi identifisere andre faktorer som forklarer forskjellen mellom mødre med og uten kontantstøtte i tid til barneomsorg?	51
Litteratur	52
Tidligere utgitt på emneområdet.....	55
De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter	56

Tabellregister

4. Endringer i småbarnsforeldres tidsmønster. Noen hovedtrekk

4.1. Tidsbruk til hovedgrupper av aktiviteter blant kvinner og menn i ulike familiefaser. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter. 2000.....	21
4.2. Kvinners tid til yrkesarbeid i prosent av menns tid, og menns tid til husholdsarbeid i prosent av kvinners tid. Tall for gifte/samboende i ulike familiefaser. Prosent	21
4.3. Tid brukt til hovedgrupper av aktiviteter blant gifte/samboende mødre og fedre med barn 0-6 år, 1971, 1980, 1990 og 2000, samt endringer i tidsbruk. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter	22
4.4. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant gifte/samboende mødre og fedre med barn 0-6 år, 1971, 1980, 1990 og 2000, samt endringer i tidsbruk. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter	23
4.5. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant gifte/samboende mødre, etter yngste barns alder. 1971, 1980, 1990 og 2000, samt endringer i tidsbruk. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter	24

5. Tidsbruk og barneomsorg blant mødre med barn i kontantstøttealder. En deskriptiv framstilling

5.1. Tid brukt til ulike aktiviteter og til samvær med barn, blant gifte/samboende mødre og fedre med barn i kontantstøttealder. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter.....	25
5.2. Tid brukt til ulike typer aktiv omsorg for barn blant gifte/samboende mødre og fedre med barn i kontantstøttealder. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter.....	26
5.3. Tid brukt til ulike aktiviteter og til samvær med barn, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder, etter om de mottar kontantstøtte eller ikke. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter	26
5.4. Tid brukt til ulike typer aktiv omsorg for barn blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder, etter om de mottar kontantstøtte eller ikke. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter	27
5.5. Tid brukt til ulike aktiviteter og til samvær med barn, blant gifte/samboende mødre som mottar kontantstøtte, etter om de har full eller redusert kontantstøtte. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter	27
5.6. Fordeling på en del kjennemerker blant gifte/ samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Tall for alle, og etter om de mottar kontantstøtte eller ikke. Prosent og gjennomsnitt	29
5.7. Fordeling på en del kjennemerker blant gifte/ samboende mødre som mottar kontantstøtte, etter om de har full eller redusert kontantstøtte. Prosent og gjennomsnitt	30
5.8. Tid brukt til samvær med barn totalt, samvær med partner til stede og samvær uten partner til stede. Tall for mødre med barn i kontantstøttealder, etter ulike kjennemerker. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter	30
5.9. Tid brukt til aktiv omsorg for barn som hoved- og biaktivitet og tid brukt til husarbeid. Tall for mødre med barn i kontantstøttealder, etter ulike kjennemerker. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter	32

6. Samværstid, omsorgsarbeid og husarbeid blant mødre med barn i kontantstøttealder. Multivariate analyser

6.1. Resultater fra regresjonsanalyser av tid sammen med barn 0-3 år blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag	36
6.2. Resultater fra regresjonsanalyser av tid sammen med barn 0-3 år og med partner til stede, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag	37
6.3. Resultater fra regresjonsanalyser av tid sammen med barn 0-3 år uten partner til stede, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag	38
6.4. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt til aktiv omsorg for barn som hovedaktivitet, blant gifte/ samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag.....	39
6.5. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt til aktiv omsorg for barn som hoved- + biaktivitet, blant gifte/ samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag.....	40
6.6. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt til husarbeid, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag	42
6.7. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt samvær med barn, til aktiv omsorg for barn og til husarbeid blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Modell uten mål for bruk av kontantstøtte. Estimerte koeffisienter i minutter per dag.....	43
6.8. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt samvær med barn, til aktiv omsorg for barn og til husarbeid, blant gifte/samboende mødre som har barn i kontantstøttealder, men som ikke har barn under ett år. Estimerte koeffisienter i minutter per dag.....	44

7. Kan vi identifisere andre faktorer som forklarer forskjellen i tid til barneomsorg mellom mødre med og uten kontantstøtte?

- 7.1. Tid brukt til samvær med barn totalt, samvær med partner til stede, samvær uten partner til stede, til aktiv omsorg for barn, og til husarbeid, blant mødre med barn i kontantstøttealder, etter om de er medlem av en kristelig/religiøs forening eller ikke. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter44
- 7.2. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt samvær med barn, til aktiv omsorg for barn og til husarbeid blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder, inkludert mål for medlemskap i kristelig/religiøs forening. Estimerte koeffisienter i minutter per dag44
- 7.3. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt samvær med barn, til aktiv omsorg for barn og til husarbeid blant .. gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder, inkludert mål for arbeidstidsordning. Estimerte koeffisienter i minutter per dag47
-

1. Innledning

Kontantstøtteordningen ble innført for familier med ett-åringer med virkning fra 1. august 1998 og ble utvidet til å gjelde også for familier med to-åringer fra 1. januar 1999. Ordningen innebærer at foreldre med barn i kontantstøttealder, og som ikke benytter statlig subsidiert tilsyn for sine barn, får utbetalt et skattefritt beløp som i utgangspunktet tilsvarte den statlige støtten til en barnehageplass. For tiden er utbetalingen på 3000 norske kroner per barn per måned. Deltids barnehageplass inntil 32 timer per uke gir rett til avkortet støtte. Ulikt mange andre ytelser er kontantstøtten altså ikke knyttet til rettigheter opparbeidet gjennom deltakelse i arbeidsmarkedet, men til ikke-bruk av statlig subsidiert barnetilsyn. Det er ingen forutsetning at foreldrene selv er hjemme med barna.

Småbarnsfamiliers dagligliv har lenge vært et sentralt tema i den offentlige debatten i Norge. Økt yrkesdeltakelse blant mødre har gitt større fokus på hvordan foreldre håndterer balansen mellom jobb og familie, på likestilling og arbeidsdeling mellom mødre og fedre, og på hvordan omsorgen for barna ivaretas. Media har stadig oppslag om travle småbarnsforeldre og den moderne turbofamilien. De siste tiåra har vi fått flere familiepolitiske reformer av betydning for foreldrenes tilpasninger i forhold til familie- og yrkesliv. Mens man på 1970- og 1980-tallet var opptatt av å legge til rette for økt yrkesarbeid blant mødre, var det på 1990-tallet et viktig anliggende å få fedre til å engasjere seg mer hjemme. Norge var, sammen med Danmark og Sverige, det første land i verden som "institusjonaliserte" far som omsorgsperson gjennom politiske tiltak (Leira 2002). I løpet av 1980- og 1990-tallet ble den betalte foreldrepermisjonen betydelig utvidet, det ble innført en egen fedrekvote på fire uker i permisjonstiden i 1993, i 1994 fikk vi en ordning med tidskonto som åpner for et mer fleksibelt uttak av foreldrepermisjonen, og på slutten av 1990-tallet ble det altså innført kontantstøtte til foreldre som ikke har statlig subsidiert barnetilsyn. I 2000 fikk fedre selvstendig opptjeningsrett til fødsels- og adopsjonspenger, uavhengig av mors yrkesdeltakelse før fødselen. I tillegg har det vært en kraftig økning i antall barnehageplasser. På begynnelsen av 1970-tallet gikk bare 3 prosent av barn under skolealder i barnehage. Ved inngangen til 1980-tallet

var 19 prosent av 1-5-åringene i barnehage, og i 1990 og 2000 var andelene henholdsvis 36 og 62 prosent.

De familiepolitiske reformene har altså ulik utforming og noe ulike siktemål, og noen av dem kan antas å påvirke foreldres tilpasninger i ulike retninger. Eksempelvis vil fedrekvoten kunne bidra til at fedre bruker mer tid hjemme,¹ mens kontantstøtten mer sannsynlig vil sementere en mer tradisjonell kjønnsarbeidsdeling.

1.2. Debatten rundt kontantstøttereformen

Kontantstøttereformen har tre hovedsiktemål, nemlig å gi småbarnsforeldre bedre mulighet for selv å ha omsorgen for egne barn, sikre større frihet i valg av tilsynsform for barn, og gi større likhet i statlige overføringer mellom foreldre som har statlig subsidiert barnetilsyn, og dem som ikke benytter slike ordninger (St. prp. nr. 53 1997-98). Kontantstøtten var utvilsomt den mest omstridte av de familiepolitiske reformene på 1990-tallet. Forut for gjennomføringen var debatten mellom forkjempere og motstandere til dels ganske intens. Hovedargumentene for reformen var at kontantstøtten ville gjøre det økonomisk mulig for flere å ha tilsyn med barna sine selv, at det ville bli mer legitimt for foreldre å være hjemme mens barna er små, at familiearbeidet ville få større samfunnsmessig anerkjennelse, at man fjernet forskjellsbehandlingen mellom foreldre med og uten subsidiert barnehageplass, samt at det ville bli større likestilling mellom yrkesaktive og ikke-yrkesaktive mødre. Mye av argumentasjonen fra tilhengerne av reformen var basert på en underliggende oppfatning om at mange foreldre bruker for lite tid på barna sine, og at mange ønsker å bruke mer tid dersom forholdene legges til rette. Mer foreldretid med barn var generelt en klar norm i den offentlige debatten i Norge på slutten av 1990-tallet (Ellingsæter 2001).

¹ Under de fire ukene med fedrekvote kan i prinsippet også mor være hjemme, noe som også ofte er tilfellet (Brandth og Kvanne 2002). Fars rett til betalt permisjon utover fedrekvoten er imidlertid knyttet til barnets behov for omsorg. Fødselspenger blir da utbetalt i forhold til den tiden mor er aktiv i arbeid eller utdanning, eventuelt ved at mor på grunn av sykdom eller skade er helt avhengig av hjelp for å ta seg av barnet.

Motstanderne av kontantstøtten advarte mot en rekke negative virkninger av reformen. Man fryktet et tilbakeslag for likestillingen mellom menn og kvinner ettersom man antok at det først og fremst ville være mødre som reduserte sin yrkesinnsats. Mens tilhengere av reformen var opptatt av større likestilling mellom hjemmearbeidende og yrkesaktive mødre, var motstanderne altså mer opptatt av likestilling og likedeling av arbeid mellom kvinner og menn. Skeptikerne fryktet også at mindre yrkesarbeid blant mødre kunne medføre mangel på arbeidskraft i bestemte næringer og yrker, særlig i helse- og sosialsektoren. Videre hevdet man at ordningen ville bli for dyr, at man ville få en oppblomstring av uregistrerte dagmammaer (som altså faller billigere enn barnehager for den enkelte familie ettersom dette kan finansieres med kontantstøtten), at barnehageutbyggingen ville stoppe opp, og at vanskeligstilte og fremmedspråklige barn ville bli holdt hjemme fra barnehagen av økonomiske grunner.

1.2. Evaluering av kontantstøttereformen

Det er gjennomført en rekke analyser for å evaluere virkningene av reformen. Man har studert effekter på flere områder, men endringer i foreldres yrkestilknytning har stått særlig i fokus (f. eks. Schøne 2002, Håkonsen m. fl. 2001, Knudsen 2001, Rønsen 2001, Hellevik 2000, Langset m. fl. 2000). Norges forskningsråd finansierte og koordinerte flere analyseprosjekter for å vurdere de kortsiktige virkningene av reformen (se Baklien m. fl. 2001 for en oversikt). I denne evalueringen er mulige effekter på foreldres tid med barn ikke studert direkte, men diskutert indirekte ut fra analysene av endringer i foreldrenes yrkestilknytning. Ellingsæter og Gulbrandsen (2001) hevder i en oppsummeringsartikkel av forskningsrådets evaluering at det er godt dokumentert at reformen har hatt forholdsvis små virkninger på foreldres tidsbruk og dermed i beskjedne grad har frigjort mer tid til barn. Dette følger av at foreldre i relativt liten grad har redusert sitt yrkesarbeid i kjølvannet av reformen. For fedres vedkommende hevdes endringene i arbeidstiden å være ubetydelige, mens man for mødre finner en signifikant, men forholdsvis moderat reduksjon.

Ulike datakilder og analysemåter gir noe ulike konklusjoner med hensyn til omfanget av nedgangen i mødres yrkesarbeid, men uansett ser det ut til at skeptikernes frykt for en dramatisk reduksjon i yrkesarbeidet blant mødre med barn 1-2 år har vært ubegrunnet. Både kvantitative og kvalitative studier tyder på at foreldre langt på vei innretter seg slik de ville ha gjort dersom kontantstøtten ikke var blitt innført (Bungum m. fl. 2001, Ellingsæter og Gulbrandsen 2001, Magnussen m. fl. 2001). En av de viktigste forskjellene i forhold til tidligere kan dermed sies å være at foreldre som likevel ville ha valgt å være hjemme med barna, nå får en viss økonomisk godtgjørelse for dette. Muligens har familiearbeidet også fått økt status og anerkjennelse. Ettersom

husholdninger med lav inntekt oftere gjør bruk av kontantstøtten enn dem med høyere inntekter, kan ordningen også ha bidratt til en økonomisk utjevning blant foreldre med ett- og toåringer. Dette forutsetter imidlertid at foreldre i lavinntektsfamilier ikke reduserer sin yrkesinnsats som følge av kontantstøtten, men innretter seg slik de ellers ville ha gjort. Foreldre som får avslag på søknad om barnehageplass og må benytte andre tilsynsordninger, kan nå finansiere dette gjennom kontantstøtten.

Analyser av kontantstøttens virkninger er basert på spesialdesignede surveyundersøkelser, på den løpende arbeidsmarkedsstatistikken, på ulike registre og på kvalitative studier. Ingen av disse kildene gir grunnlag for å si noe helt klart om eventuelle endringer i foreldres tid med barn som følge av reformen. De spesialdesignede surveyundersøkelsene inneholdt imidlertid en del spørsmål om bruk av ulike tilsynsordninger for barn, og basert på dette er det beregnet noen mål for foreldres tid sammen med barn før og etter at reformen trådte i kraft (Hellevik 2000). Den første undersøkelsen ble gjennomført våren 1998, altså kort tid før reformen ble innført, og den andre ble gjennomført våren 1999, altså etter at reformen hadde virket noen måneder. I undersøkelsene ble mødre med barn under skolealder spurt hva slags tilsyn de hadde for barna sine på dagtid/i arbeidstiden. Svaralternativene var som følger: mor, far, slektninger, dagmamma, praktikant, familiebarnehage, privat barnehage, kommunal barnehage, barnepark/lekepark, annet ² (se Rønning 1998 for dokumentasjon av undersøkelsen fra 1998, og Reppen og Rønning 1999 for dokumentasjon av undersøkelsen fra 1999).

For de ordninger som ble benyttet, ble det også registrert antall timer per uke. Det er ut fra disse opplysningene at Hellevik (2000) har beregnet mål for endringer i mødres tid sammen med barn. Hun fant at blant dem med barn i kontantstøttealder var det noe flere som oppgav foreldre (mor eller far) som viktigste tilsynsordning i 1999 enn i 1998. Hun fant også at antall timer per uke med tilsyn i ordninger utenfor familien var lavere i 1999 enn i 1998. For dem med barn på ett år var reduksjonen 2,3 timer, og for dem med yngste barn på to år utgjorde nedgangen 2,5 timer. Begge målene tyder altså på at ett- og toåringer ble passet av sine foreldre i noe større grad etter at kontantstøtten ble innført, noe som kan tolkes slik at målsettingen om at foreldre skulle bruke mer tid med barna, faktisk ble oppfylt.

Spørsmålene sier imidlertid ikke noe om hvor mye tid foreldre tilbringer sammen med barna utenom arbeidstiden, og gir dermed ikke noe godt mål på foreldrenes samlede samværstid med barn. En eventuell økning i mødres fritidsaktiviteter utenom

² I undersøkelsen i 1998 ble det ikke skilt mellom mor og far.

hjemmet på ettermiddags- eller kveldstid, eller mer bruk av uformelle tilsynsordninger utenom arbeidstid, ville altså ikke bli fanget opp av spørsmålene i undersøkelserne. Videre kan det tenkes at en del foreldre finner det litt uvant å betrakte mor eller far som en tilsynsordning for barn slik som spørsmålene la opp til. Den intense diskusjonen i forbindelse med gjennomføringen av kontantstøttereformen gav økt fokus på betydningen av foreldres tid med egne barn, noe som kan ha medført at folk i større grad betraktet dette som en tilsynsordning i 1999 enn i 1998. Videre er det viktig å være klar over at de to surveyundersøkelsene ble gjennomført med ulike metoder. I 1998 ble data samlet inn gjennom en postal spørreundersøkelse, mens opplysningene i 1999 ble innhentet gjennom telefonintervju. Innsamlingsmetoden kan påvirke de svarene som gis. Eksempelvis er personlige intervjuer (over telefon eller ved besøk) mer følsomme for sosialt ønskelige svar enn hva postale skjema er. Den sterke vektleggingen på foreldretid med barn i forbindelse med innføringen av kontantstøtten kan ha fått enkelte til å betone egen innsats i barneomsorgen sterkere i intervjuene i 1999 enn i den postale undersøkelsen året før.

1.3. Analyse av tid til barneomsorg blant mødre med barn i kontantstøttealder

Alt i alt er det rimelig å hevde at det som var et av hovedformålene med kontantstøttereformen, nemlig å gi foreldre mulighet for mer tid med egne barn, har vært gjenstand for mindre systematisk evaluering enn effektene på andre områder. For å få mer kunnskap om tidsmønsteret blant foreldre med barn i kontantstøttealder, og særlig om tiden sammen med barn, finansierte Barne- og familiedepartementet et tilleggsutvalg av mødre med barn i kontantstøttealder til den norske tidsbruksundersøkelsen 2000/01. Ideelt sett ønsket man også et tilleggsutvalg av fedre, men gitt de økonomiske rammer man hadde, valgte man å trekke kun mødre for å få et tilstrekkelig stort utvalg her. Departementet finansierer også den analysen av dette materialet som presenteres i foreliggende rapport. Ettersom det ikke finnes tilsvarende data fra tiden umiddelbart før kontantstøtten ble innført, har vi ikke mulighet til å studere effektene av reformen på foreldres tid med barn. Vi kan imidlertid beskrive tidsmønsteret blant mødre med barn i kontantstøttealder kort tid etter at reformen ble innført, og belyse variasjon innen denne gruppen etter ulike kjennemerker. Vi kan studere forskjeller mellom dem som mottar, og dem som ikke mottar kontantstøtte, men eventuelle forskjeller kan ikke uten videre tilskrives kontantstøtten i seg selv. De som mottar, og de som ikke mottar, slik støtte, skiller seg fra hverandre på flere områder som har betydning for hvor mye tid som brukes til barna. Variasjonen i tid til samvær med barn er trolig mer knyttet til slike andre forskjeller enn til bruk av kontantstøtte i seg selv.

Det relativt lille utvalget i analysen gir klare begrensninger på hvor mye materialet kan brytes ned i underkategorier. I rapporten presenteres både nivå tall for tidsbruk blant ulike grupper av mødre og multivariate analyser av hvilke faktorer som har betydning for omsorgs- og samværstiden. De multivariate analysene viser også hvordan forskjeller i tidsbruk mellom mødre med og uten kontantstøtte er knyttet til forskjeller mellom mødre på andre områder. Som bakgrunn for å vurdere tidsmønsteret blant mødre med barn i kontantstøttealder gis dessuten et kort riss av utviklingen i tidsmønsteret blant småbarnsforeldre generelt de siste tiåra.

Rapporten er bygd opp som følger: Kapittel 2 redegjør for det datamaterialet som benyttes. I kapittel 3 gis en kort oversikt over endringer i småbarnsforeldres tidsbruk siden begynnelsen av 1970-tallet, og i kapittel 4 diskuteres hvordan tid til omsorg for, og samvær med, barn kan belyses på grunnlag av tidsbruksundersøkelser. Kapittel 5 gir en deskriptiv framstilling av tidsmønster og samvær med barn blant ulike grupper av mødre med barn i kontantstøttealder. Til sammenligning gis også enkelte tall for fedre, basert på observasjoner fra hovedutvalget til tidsbruksundersøkelsen. Kapittel 6 viser resultater fra multivariate analyser av ulike mål for samvær med barn blant mødre med barn i kontantstøttealder. I kapittel 7 undersøkes om forskjellen i tid til samvær med barn mellom mødre med og uten kontantstøtte kan ha sammenheng med ulik tilknytning til religiøse foreninger, og med ulike arbeidstidsordninger. Kapittel 8 gir en oppsummering av hovedfunnene i rapporten.

2. Datagrunnlag

2.1. Utvalgsstørrelse

Statistisk sentralbyrå gjennomførte i 2000/01 sin fjerde undersøkelse av befolkningens tidsbruk. Tidligere er slike undersøkelser gjennomført i 1971/72, 1980/81 og 1990/91. I undersøkelsen i 2000/01 omfattet det generelle nettoutvalget 3211 personer i alderen 9-79 år, og dette utgjorde en svarandel på om lag 50 prosent. Hver deltaker førte dagbok over sin tidsbruk i to døgn, og dette gir et netto hovedutvalg på om lag 6420 dagbokdager. Selv om dette er et forholdsvis stort materiale, blir antall observasjoner i en del undergrupper svært begrenset. Eksempelvis omfatter nettoutvalget kun 218 dagbokdager for mødre med barn i kontantstøttealder, og dette er i minste laget for å kunne foreta meningsfylte analyser. Et godt bilde av tidsmønsteret i mindre grupper forutsetter derfor tilleggsutvalg. Barne- og familiedepartementet finansierte altså et tilleggsutvalg av mødre med barn i kontantstøttealder, dvs. barn som var 1-2 år på intervjutidspunktet. Brutto omfattet tilleggsutvalget 277 mødre. Med en svarprosent på 55 bestod nettoutvalget av 152 mødre, eller 304 persondager. Svarprosenten var altså noe høyere i tilleggsutvalget av mødre enn i det generelle utvalget til undersøkelsen. Likevel er dette en lavere svarprosent enn hva man vanligvis får i vanlige spørreundersøkelser i Statistisk sentralbyrå, der svarandelen gjerne ligger mellom 65 og 80 prosent, litt avhengig av innsamlingsmetode og tema.

Den lavere svarprosenten i tidsbruksundersøkelser har trolig sammenheng med at disse krever forholdsvis stor innsats fra deltakernes side. I tillegg til et ganske omfattende innledningsintervju skal hver deltaker føre dagbok over sin tidsbruk i to døgn. Dessuten er det fastlagt på forhånd hvilke datoer den enkelte skal føre dagbok, og det kan ofte være vanskelig å få tak i folk til rett tid. I vanlige spørreundersøkelser er det gjerne mer rom for å forskyve intervjutidspunktet. I tillegg kommer at temaet i tidsbruksundersøkelsen er ganske generelt og kan oppleves lite relevant av mange. Også i andre land får man lavere svarprosent i tidsbruksundersøkelser enn i vanlige spørreundersøkelser. Den lave svarandelen kan skape problemer både ved at antallet observasjoner i nettoutvalget blir lavt, og dersom nettoutvalget skiller seg systematisk fra bruttoutvalget på kjennemerker som

har betydning for hvordan man fordeler tiden mellom ulike gjøremål. I undersøkelsen fra 2000/01 er denne skjevheten søkt korrigert gjennom vektning av materialet (se avsnittet om vekter senere i kapitlet).

Analysene i foreliggende rapport er hovedsakelig basert på tilleggsutvalget av mødre til tidsbruksundersøkelsen, samt på mødre i hovedutvalget til undersøkelsen med barn 1-2 år på intervjutidspunktet. Med 304 persondager fra tilleggsutvalget og 218 fra hovedutvalget, får vi et samlet nettoutvalg av 522 persondager blant mødre med barn i kontantstøttealder. For tre av disse var opplysninger om tid til samvær så dårlig utfylt at de måtte holdes utenfor i analysene. Dessuten viste det seg at 8 observasjoner (4 mødre) i tilleggsutvalget likevel ikke hadde barn i kontantstøttealder på intervjutidspunktet. Dette kan skyldes at intervjutidspunktet for noen av deltakerne ble noe forskjøvet i forhold til den opprinnelige tidsplanen. Også disse 8 er holdt utenfor i analysene her. Både enslige og gifte/samboende mødre inngår i utvalget. Ettersom disse to gruppene står overfor svært ulike valgbetingelser i organisering av hverdagen, gir det liten mening å studere dem under ett. Da det bare er 34 dagbokdager for enslige mødre i utvalget, er det ikke foretatt egne analyser av disse. Analysene i foreliggende rapport gjelder kun gifte/samboende mødre og er basert på 477 dagbokdager. Med et såpass lite utvalg er det begrenset hvor mye materialet kan splittes opp i underkategorier uten at usikkerheten ved tallene blir stor. Det skal også sterke sammenhenger til i materialet før vi får statistisk signifikans på nivåer som det er vanlig å operere med. I den deskriptive framstillingen i kapittel 5 er det ikke gjennomført signifikanstester for de ulike sammenhengene. I de multivariate analysene i kapitlene 6 og 7 inngår imidlertid slike tester.

I kapittel 5 vises også noen tall for gifte/samboende fedre med barn i kontantstøttealder. Disse er basert på 176 persondager fra hovedutvalget til undersøkelsen. Med så få observasjoner får vi stor usikkerhet ved resultatene. Det presenteres likevel enkelte tall for fedre for å gi et bilde av kjønnsforskjeller i tidsbruk blant foreldre.

Datainnsamlingen til tidsbruksundersøkelsen skjedde ved at deltakerne førte dagbok over sine gjøremål og

sitt samværmønster i to døgn. I tillegg ble en del bakgrunnsinformasjon registrert gjennom et vanlig spørreskjema. Føringsdagene var spredt over 12 måneder slik at vi får et gjennomsnittsbilde av tidsbruken over året. Det var fastlagt på forhånd hvilke dager den enkelte skulle føre dagbok. Undersøkellesperioden løp fra 20. februar 2000 til 19. februar 2001. Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen er nærmere omtalt i Rønning (2002) og i Vaage (2002).

2.2. Måling av tidsbruk gjennom dagbøker: Aktivitet og samvær

Hovedinstrumentet i tidsbruksundersøkelser er altså dagbøker der deltakerne noterer sine gjøremål over en periode på ett eller flere døgn. I Norge har det vært vanlig å bruke to døgn for hver deltaker. Dagbokmetoden regnes for å gi bedre bilder av folks tidsbruk til ulike aktiviteter enn det man får gjennom andre metoder (Robinson og Godbey 1997, Gershuny 2000). Vanlige intervju spørsmål om hvor mange timer per dag, uke eller måned man bruker til ulike gjøremål gir gjerne mer unøyaktige tall. Særlig for aktiviteter som utføres med ujevne mellomrom, og som har ulik varighet fra gang til gang, kan det være vanskelig å gi gode anslag i slike summariske spørsmål. Det samme gjelder for aktiviteter som er uklart avgrenset i forhold til andre gjøremål, slik som f.eks. samvær med barn. I tidsdagbøkene noterer folk sine gjøremål med egne ord og i kronologisk rekkefølge forholdsvis kort tid etter at de er utført. Tidsbruken skal summere til 24 timer i døgnet, noe som reduserer faren for over- eller underrapportering av bestemte aktiviteter. Folks tidsbruk på bestemte områder kartlegges også i andre undersøkelser. Eksempelvis måles tid til yrkesarbeid løpende gjennom Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser. Dagbokbaserte undersøkelser av tidsbruk er imidlertid den eneste datakilden som gir et samlet bilde av tidsmønsteret og som viser alle aktiviteter i sammenheng.

I tidsbruksundersøkelsen 2000/01 var dagbøkene delt inn i ti-minuttes intervaller, og for hvert intervall noterte deltakerne med egne ord sitt viktigste gjøremål. I ettertid ble aktivitetene kodet ut fra en liste med om lag 170 kategorier. Det er bestemt på forhånd hvilke aktiviteter som skal regnes som husarbeid, fritid, barneomsorg osv., og i enkelte tilfelle kan nok dette avvike noe fra deltakernes egne oppfatninger. Eksempelvis blir det å bake kake kodet som husarbeid, mens noen kanskje opplever dette som en fritidsaktivitet. Likeledes kodes stell av hage som vedlikeholdsarbeid, mens noen vil se dette som en hobby.³ Selv om en slik framgangsmåte kan

virke problematisk i enkelte tilfelle, er det nødvendig med en ensartet koding av aktiviteter for å kunne sammenligne ulike gruppers tidsbruk og studere endringer over tid.

Det er vanlig å skille mellom følgende hovedgrupper av aktiviteter:

- *Inntektsgivende arbeid*, som omfatter tid til yrkesarbeid og arbeidsreiser.
- *Husholdsarbeid*, som omfatter husarbeid, omsorgsarbeid, vedlikeholdsarbeid, innkjøp og reiser i forbindelse med slike gjøremål.
- *Utdanningsaktiviteter*, som omfatter undervisning og lekselesing/studier.
- *Personlige behov*, som omfatter søvn, måltider og personlig pleie.
- *Fritid*, som omfatter tid til idrett og friluftsliv, underholdning og uteliv, lesing, TV-seing og annen mediebruk, sosialt samvær og reiser i forbindelse med slik aktiviteter.
- I tillegg kommer en restkategori for *andre og uoppgitte gjøremål*.

I foreliggende rapport benyttes denne inndelingen i en del tabeller. I tillegg gis et mer detaljert bilde av husholdsarbeidet. Dette omfatter altså vanlig husarbeid som rengjøring, matlaging, rydding o.l., aktivt omsorgsarbeid for barn og andre personer, vedlikeholdsoppgaver som reparasjoner og oppussing av bolig og annet utstyr, handling og andre ærend, samt reiser i forbindelse med handling og andre typer husholdsarbeid. Det er viktig å være klar over at perioder der foreldre har notert at det å ta seg av barn var den viktigste aktiviteten, er kodet som omsorg for barn. Dette dreier seg om ulike former for lek, pass, stell, lesing, henting og bringing, og blir i denne rapporten omtalt som *aktiv omsorg for barn*. Dette utgjør imidlertid bare en liten del av foreldrenes samlede omsorgstid. Mye omsorg og tilsyn foregår parallelt med andre aktiviteter som f.eks. matlaging, rengjøring, måltider og tv-seing.

I tillegg til å notere det viktigste gjøremålet i hvert tidsintervall, ble deltakerne spurt om de gjorde noe annet samtidig. Det var altså mulig å føre opp såkalte *biaktiviteter*. Det var opp til deltakerne selv å avgjøre hva som skulle regnes som hovedgjøremål og hva som skulle regnes som biaktiviteter. Det ble imidlertid presentert noen eksempler på utfylte dagbøker som antydte hva slags aktiviteter man var ute etter. Mens hovedaktivitetene summerer til 24 timer i døgnet, er det stor variasjon i omfanget av biaktiviteter som er ført opp. Det er derfor vanskeligere å tolke opplysninger om biaktiviteter enn opplysninger om hovedaktiviteter. Når noen har ført opp mange samtidige gjøremål, kan dette like gjerne skyldes at de har god tid til å føre dagbok eller er særlig plikttoppfyllende, som at de har et presset tidsbudsjett og ofte gjør flere ting på en gang. Kanskje kan vi si at deltakernes

³ I tidsbruksundersøkelsen legges det såkalte tredjepersonskriteriet til grunn for å skille mellom arbeid på den ene side, og fritidsaktiviteter eller personlige gjøremål på den annen. Tankegangen er da at oppgaver som frambringer en tjeneste eller et produkt, og som i prinsippet kan utføres av andre personer, enten i eller utenfor husholdningen, regnes som arbeid, mens andre gjøremål regnes som fritid eller personlige gjøremål. Eksempelvis gir det ikke mening å få andre til å spise, sove, ta en løpetur eller gå på kino for oss, mens vi kan få andre til å male huset, gjøre rent eller lage mat.

rapportering av samtidige gjøremål har et sterkere subjektivt preg enn rapporteringen av hovedgjøremål. Hvor mye, og hvilke biaktiviteter som føres opp, vil trolig også være påvirket av de eksemplene som presenteres. Dersom det i eksempelet er ført opp samtaler og radiolytting som biaktiviteter store deler av døgnet, vil dette trekke i retning av at folk rapporterer mye tid til denne type samtidige gjøremål. Generelt er det atskillig færre analyser av tidsbruk til biaktiviteter enn av tidsbruk til hovedaktiviteter.

For Norges del er det først og fremst radiolytting, tv-seing, samtaler og barneomsorg som rapporteres som biaktiviteter (se tabell 1.15 i Vaage 2002). For disse aktivitetene får vi derfor et annet bilde av befolkningens tidsbruk dersom vi ser på både hoved- og biaktiviteter, enn når vi bare ser på viktigste gjøremål.⁴ Foreldre fører opp mye aktiv barneomsorg som biaktiviteter. Derfor belyser foreliggende rapport, i tillegg til aktiv omsorg som hovedaktivitet, tid til omsorg som biaktivitet. Vanlig husarbeid blir derimot sjelden notert som biaktiviteter.

I tillegg til å notere sine gjøremål for hvert tidsintervall, ble deltakerne bedt om å merke av om de var alene eller sammen med andre, og hvem de eventuelt var sammen med. Det ble skilt mellom husholdningsmedlemmer, slektninger, venner og andre. For husholdningsmedlemmer var det satt av plass til fem personer i tillegg til deltakeren selv. Hvis det var mer enn seks personer i husholdningen, ble man bedt om å prioritere barna.⁵ Undersøkelsen gir dermed mulighet for å studere samvær med barn i ulike aldersgrupper. Dette gir et langt videre mål på omsorg enn hva vi får gjennom registreringen av aktiviteter. I denne rapporten er tid til samvær med små barn et sentralt mål.

I instruksjonen til tidsdagboka ble det presisert at samvær skulle forstås som " .. tiden da andre personer oppholder seg på samme sted som deg, og hvor dere har en viss grad av kontakt". Det er altså ingen forutsetning at man deltar i samme aktivitet. Perioder med søvn regnes alltid som tid alene selv om man har ansvar for barna også mens man sover. Kravet om en viss grad av kontakt innebærer at perioder der barnet sover, mens foreldrene selv er våkne, ofte ikke registreres som samvær. Også tilstedeværelse mens barn sover utgjør en viktig del av foreldres omsorg, men inngår altså ikke i målene for samværstid som konstrueres på

grunnlag av tidsbruksundersøkelsen. Ulike mål for samvær og omsorg diskuteres nærmere i kapittel 3.⁶

Det er viktig å være klar over at registrering av tidsbruk i tidsdagbøker kan gi et noe annet bilde av folks aktivitetsmønster enn hva vi får gjennom vanlige spørreundersøkelser. Eksempelvis gir tidsbruksundersøkelser basert på dagbøker ofte noe andre mål for tid til yrkesarbeid enn hva vi får gjennom arbeidskraftundersøkelser der man spør hvor mye tid som faktisk ble brukt til inntektsgivende arbeid i en bestemt uke like før intervjuutidspunktet⁷ (Robinson og Godbey 1997, Niemi 1993). I tidsdagbøkene noteres den tiden folk faktisk er på jobb eller utfører yrkesarbeid andre steder. Ved fravær fra arbeidet på grunn av andre gjøremål vil de aktivitetene som faktisk utføres, bli registrert. Dagbøkene er derfor mer følsomme enn vanlige spørreskjema for kortvarig og uregelmessig fravær fra arbeidet, og for mindre avvik fra den vanlige arbeidstiden generelt. Enkelte hevder å finne en viss tendens til at tiden til yrkesarbeid overrapporteres i vanlige spørreundersøkelser, noe som særlig gjelder for dem som jobber mye (Robinson og Godbey 1997), og for selvstendig næringsdrivende med uklare grenser mellom jobb og andre gjøremål (Niemi 1993). Det er også vist at konklusjoner med hensyn til fedres arbeidstid kan variere med registreringsmåte. Mens intervjuundersøkelser gjerne viser at småbarnsfedre bruker mer tid til yrkesarbeid enn menn i andre familiefaser, viser tidsbruksundersøkelser et motsatt mønster (Carlin og Flood 1997).⁸ Tallene for tid til yrkesarbeid i denne rapporten omfatter også reiser til og fra jobb. Dette inngår ikke i målene for arbeidstid i arbeidskraftundersøkelser.

2.3. Tidsmønsteret belyses med gjennomsnittstall

I tidsbruksundersøkelsen er det altså ikke enkeltpersoner, men dager (døgn), som er analyseenheten. Undersøkelsen gir ikke opplysninger om tidsbruk på

⁶ Foruten aktiviteter og samvær ble også oppholdssted registrert i tidsbruksundersøkelsen. For hvert tidsintervall har vi opplysninger om hvorvidt man var hjemme hos seg selv, på arbeid, hjemme hos andre, på et annet offentlig sted, eller på reise. Slike opplysningene brukes ikke i foreliggende rapport.

⁷ Arbeidskraftundersøkelser (AKU) gir informasjon om utviklingen i sysselsetting og arbeidsledighet, og om ulike befolkningsgruppers tilknytning til arbeidsmarkedet. Data samles inn gjennom personintervjuer av store utvalg flere ganger i året. Som sysselsatte regnes de som utførte inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i en bestemt referanseuke, samt personer som har slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende pga. ferie, sykdom, lønnet eller ulønnet permisjon e. l. Alle sysselsatte blir spurt om sin avtalte/vanlige arbeidstid og om hvor mye de faktisk jobbet i referanseuka. For nærmere dokumentasjon av AKU, se Bø og Håland (2002).

⁸ I slike analyser av forskjeller i tid til yrkesarbeid mellom menn i ulike familiefaser må man ta hensyn til at menn skiller seg fra hverandre på flere områder som kan ha betydning for arbeidstiden, f.eks. når det gjelder utdanningsnivå, yrkestype og barns alder. Sikre konklusjoner om forskjeller mellom menn i ulike familiefaser kan derfor ikke trekkes på grunnlag av enkle gjennomsnittstall for grupper slik de vises i kapittel 4 i denne rapporten.

⁴ Eksempelvis brukte befolkningen 9-79 år i gjennomsnitt 1 time og 44 minutter til aktiviteter klassifisert som "sosialt samvær" i 2000 dersom vi bare ser på hovedgjøremålene. Tar vi med biaktivitetene, øker anslaget med om lag en time, til 2 timer og 47 minutter per dag.

⁵ Dette er en mer detaljert kartlegging enn det som inngår i retningslinjene fra Eurostat (EUs Statistiske kontor) der det foreslås å sette av kun én kolonne til samvær med barn i husholdningen. Dette er en samlekolonne for barn under 10 år (European Commission 2000).

individnivå på samme måte som vanlige spørreundersøkelser gjør, men deltakerne bidrar med opplysningene om sin tidsbruk i to døgn til å gi et gjennomsnittsbilde for befolkningen som helhet og for bestemte grupper. Det kan beregnes flere mål for tidsbruk ut fra slike dagbokdata. Det vanligste er å vise gjennomsnitt per dag for alle personer i ulike grupper, f.eks. for kvinner og menn, aldersgrupper eller familiefaser. Gjennomsnittet omfatter både dem som har utført en aktivitet i løpet av føringsdagen, og dem som ikke har utført aktiviteten. Eksempelvis kan vi tenke oss at noen mødre brukte uvanlig mye tid til husarbeid den dagen de førte dagbok, mens andre ikke utførte noe husarbeid overhodet på føringsdagen, og andre igjen førte dagbok for en for dem typisk dag når det gjaldt mengden husarbeid. Gjennomsnittlig tidsbruk framkommer altså ved å summere alle enkeltdager i den gruppen vi vil studere, og så dividere summen med antall observasjoner i gruppen. Ettersom undersøkelsen gikk over et helt år, er alle dager i året inkludert i gjennomsnittet. Både hverdager, helger og ferier inngår.

Det er slike gjennomsnittstall som vises i denne rapporten. Ved å multiplisere med sju, får vi gjennomsnittet per uke. Eksempelvis viser tabell 4.1 i kapittel 4 at gifte/samboende mødre med barn 0-6 år i gjennomsnitt bruker 5 timer og 51 minutter per dag til husholdsarbeid. Dette blir om lag 41 timer per uke. Videre ser vi at den samme gruppen i gjennomsnitt bruker 2 timer og 37 minutter per dag, eller om lag 18 timer og ett kvarter per uke, til yrkesarbeid. Dette tallet kan virke lavt, men det er viktig å huske på at det omfatter både yrkesaktive og ikke yrkesaktive mødre, og både hverdager og helger. Gjennomsnittene er altså følsomme for hvilke grupper av personer som inngår. Tabell 4.1 (kapittel 4) gir en oversikt over tidsbruk til ulike aktiviteter blant menn og kvinner i ulike familiefaser. Her ser vi klart at tidsmønsteret varierer mye mellom grupper med og uten barn og mellom menn og kvinner. Videre vet vi at det har stor betydning for tidsbruken til de fleste gjøremål om man er yrkesaktiv eller ikke. Vi vil selvsagt også få ulike gjennomsnitt hvis vi ser på hverdager og helger hver for seg. Selv om slike gjennomsnittstall kan virke litt abstrakte, egner de seg altså godt til å sammenligne aktivitetsmønsteret for ulike grupper av personer, og til å belyse utviklingen over tid.

Det kan også beregnes andre mål for tidsbruk. Ofte angis også andelen som har utført aktivitetene i løpet av føringsdagen, samt gjennomsnittlig tidsbruk blant dem som utførte aktiviteten (se f.eks. Vaage 2002). Slike mål kan være særlig instruktive når det gjelder gjøremål som utføres sjelden eller av relativt få personer. Videre kan de belyse hva som ligger bak endringer i gjennomsnittstallene for tidsmønsteret

blant bestemte grupper av personer.⁹ Slike mål for andeler som har utført en aktivitet, og gjennomsnitt blant utøverne, vises ikke i denne rapporten. For de fleste aktiviteter som belyses her, er andelen utøvere på føringsdagen svært høy. Eksempelvis utførte nesten alle mødre noe husarbeid i løpet av den dagen de førte dagbok, og nesten alle tilbrakte noe tid med barna i husholdningen.

2.4. Vekter

I hovedrapporten fra tidsbruksundersøkelsen 2000/01 er det benyttet en vekt i tabellkjøringene (se Vaage 2002). Denne justerer for ulikhet i trekkssannsynlighet og for skjevheter i frafallet etter kjønn og alder. Den er altså konstruert både som en utvalgs- og frafallsvekt (Belsby 2003, Rønning 2002). Brutto bestod hovedutvalget i undersøkelsen av 6470 personer 9-79 år. I utvalgstrekkningen ble det altså fastlagt hvilke dager den enkelte skulle føre dagbok, og føringsdagene var spredt over et år. Når datainnsamlingen hadde pågått i 6 måneder, var svarprosenten lavere enn forventet. For å øke antallet observasjoner i nettoutvalget, besluttet man å trekke et tilleggsutvalg som ble lagt til det opprinnelige utvalget i siste del av innsamlingsperioden. Tilleggsutvalget bestod, brutto, av 1000 personer til det generelle utvalget og 60 personer til et ekstra utvalg av personer 60-66 år. Skjevheten som dette førte til i representasjon av ulike tider på året, ble så justert gjennom en vekt.

Det ble trukket fire tilleggsutvalg til undersøkelsen. Ett av disse bestod altså av personer 60-66 år.¹⁰ Dette valgte man å legge til det generelle utvalget slik at det inngår i rapporteringen i hovedpublikasjonen fra undersøkelsen. Også dette ble det justert for i den vekten som ble benyttet. Vekten justerte også for skjevheter i frafallet til undersøkelsen. Frafallet var skjevt etter utdanningsnivå, alder, kjønn, husholdningsstørrelse, bostedsstrøk og innvandringsbakgrunn. Ikke alle disse variablene ble imidlertid inkludert i selve vektingen. Beregningen av enkeltvekter ville da være basert på få observasjoner, noe som kunne gjøre at vektene var sterkt påvirket av tilfeldige observasjoner. Man valgte å ta hensyn til alder og kjønn i vekten, siden disse variablene både påvirket frafallet og antas å være de som er sterkest korrelert med folk tidsbruk. Vektmetoden er etterstratifisering. Dette betyr at aldersfordelingen for hvert kjønn til de vektete observasjonene er lik aldersfordelingen til hvert kjønn i

⁹ Eksempelvis viser tidsbruksundersøkelsene at menn i alderen 25-44 år i gjennomsnitt bruker mer tid til husarbeid i dag enn ved inngangen til 1970-tallet. Ved å dekomponere gjennomsnittstallene i andeler som har utført husarbeid i løpet av en dag, og gjennomsnittet for utøverne, ser vi at økningen i de aggregerte gjennomsnittene først og fremst skyldes at flere menn utførte noe husarbeid i det hele tatt på føringsdagen i 2000 enn i 1971 (Vaage 2002, tabell 1.5). Dette tyder på at økningen i menns gjennomsnittlige husarbeidstid bunnar i at flere enn før deltar i slike aktiviteter.

¹⁰ Formålet med det var å se på tidsmønsteret blant personer som kommer inn under ordningen med avtalefestet pensjon (AFP).

populasjonen. Observasjonene fra dagbøkene ble i tillegg justert slik at hver dag i året fikk lik vekt. I tabellene i kapittel 4 i denne rapporten er tallene som gjelder for tidsbruksundersøkelsen 2000/01 kjørt med denne vekten. Tallene for de tidligere tidsbruksundersøkelsene er imidlertid ikke vektet.

De fleste analysene i denne rapporten gjelder mødre med barn i kontantstøttealder og er altså basert på et tilleggsutvalg av mødre med barn i kontantstøttealder, samt på mødre i hovedutvalget som hadde barn i kontantstøttelader. I disse analysene er ikke den generelle vekten benyttet ettersom denne var basert på analyser av frafallet i utvalget som helhet og også justerte for tilleggsutvalget av eldre. Testkjøringer viste dessuten at underutvalget av mødre med barn i kontantstøttealder var skjevt fordelt etter ukedag når denne vekten ble benyttet. I gruppen av mødre med barn i kontantstøttealder som er hentet fra det generelle utvalget, var det en viss overrepresentasjon av vintermånedene, noe som har sammenheng med det tileggsutvalget som ble trukket midtveis i datainnsamlingen. Ettersom tidsbruken om vinteren skiller seg noe fra tidsbruken ellers i året, kan dette gi en viss skjevhet i estimatene. Det er derfor konstruert en vekt som justerer for dette. Denne vekten er benyttet i analysene av tidsmønsteret blant mødre med barn i kontantstøttealder i foreliggende rapport. Sammenligninger med tall basert på det uvektede materialet viser imidlertid at vekten har beskjeden betydning for det bildet vi får av mødrenes tidsbruk. Dag i uka har langt større betydning for tidsmønsteret enn tid på året. Særlig er skillet mellom hverdager og helger viktig. Det er derfor helt avgjørende at fordelingen mellom hverdag og helg i utvalget er riktig. Dette er tilfellet i utvalget av mødre med barn i kontantstøttealder, og det var derfor ikke nødvendig å justere for dette gjennom vekting.

I likhet med det generelle utvalget til tidsbruksundersøkelsen er nettoutvalget av mødre i foreliggende rapport litt skjevt i forhold til utdanningsnivå, med en viss overrepresentasjon av høyt utdannede. Dette innebærer at de høyt utdannede mødrenes tidsbruk får litt for stor tyngde i gjennomsnittstallene i den deskriptive framstillingen av tidsmønsteret blant mødre med barn i kontantstøttealder i kapittel 5. I de multivariate analysene i kapitlene 6 og 7 er dette ikke noe problem der det er kontrollert for mors utdanningsnivå i modellene.

Innledningsvis i kapittel 5 gis også noen tall for tidsbruk blant fedre med barn i kontantstøttealder. Ettersom det ikke var noe tilleggsutvalg for denne gruppen, er det her kun observasjoner fra hovedutvalget som inngår. Det lave antallet observasjoner innebærer stor usikkerhet ved disse tallene. Utvalget var skjevt både med hensyn til måned og ukedag. For denne gruppen er det derfor laget en vekt som justerer både for måned i året og for forholdet mellom hverdager og helgedager.

3. Mål for barneomsorg og samvær med barn

Sentrale spørsmål i denne rapporten er hvor mye tid ulike grupper av mødre med barn i kontantstøttealder bruker til samvær med, og omsorg for, barn. Det lar seg vanskelig gjøre å få noe helt eksakt bilde av hvor mye tid foreldre tilbringer sammen med barna sine. Tidsbruksundersøkelser gir imidlertid mulighet for å konstruere noen relevante mål. I USA, England og en del andre land er slike studier mye benyttet for å belyse hvilke konsekvenser mødres yrkesarbeid har for tiden til omsorg for barn (f.eks. Hofferth 2001, Bianchi 2000, Baydar m. fl. 1999, Bryant og Zick 1996, Nock og Kingston 1988). I tillegg til å se på forskjeller etter mødres yrkestilknytning og arbeidstid, har man vært opptatt av betydningen av andre forhold, bl. a. foreldrenes utdanningsnivå, og av endringer over tid (f.eks. Zuzanek 2001, Bianchi 2000, Klevmarken og Stafford 1999, Bryant og Zick 1996, Hill og Stafford 1985). Konklusjonene både med hensyn til endringer over tid og forskjeller mellom grupper, varierer noe avhengig av hvilke mål for samvær og omsorg som benyttes, og også av hvordan de multivariate analysemodellene er spesifisert.

3.1. Aktivt omsorgsarbeid. Hoved- og biaktiviteter

I denne rapporten brukes flere mål for å belyse tid til barneomsorg blant foreldre. For det første ser vi på det som kalles *aktiv omsorg for barn*, og som er basert på kartleggingen av aktiviteter i tidsdagbøkene. Dette er altså den tiden da foreldre har notert at det å ta seg av barn er det viktigste gjøremålet i et ti-minuttersintervall. For alle gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder utgjør dette i gjennomsnitt 2 timer og 13 minutter per dag, eller 15 ½ time per uke, dersom vi kun ser på viktigste gjøremål i hvert tidsintervall (se tabell 5.1, kapittel 5). Følgende gjøremål er kodet som aktivt omsorgsarbeid for barn: pass og stell av barn, følging og henting av barn, hjelp til lekselesing, lek med barn, samtaler med barn, høytlesing for barn og annen omsorg for barn. Sammensetningen av omsorgsarbeidet varierer selvsagt med barnas alder, og ikke alle aktiviteter er like aktuelle for barn i kontantstøttealder. Eksempelvis er hjelp til lekselesing mest aktuelt for litt større barn, mens pass og stell er mest aktuelt for ganske små barn. Når tid til aktiv omsorg

belyses i denne rapporten, ser vi for det meste på alle omsorgsaktivitetene samlet. For å vise sammensetningen av omsorgsarbeidet er det imidlertid laget en tabell som skiller mellom ulike omsorgsaktiviteter (tabell 5.2).

Som det er redegjort for i kapittel 2, var det satt av plass til registrering av eventuelle samtidige gjøremål i hvert tidsintervall i dagboka. For å få et mer fullstendig bilde av tiden til aktivt omsorgsarbeid, ser vi, i tillegg til omsorgsarbeid som hovedgjøremål, på tid brukt til aktiv omsorg for barn som en biaktivitet. I en del tilfelle kan det nok være litt tilfeldig hvorvidt barneomsorg noteres som en hoved- eller biaktivitet. Her har det trolig stor betydning hvilke eksempler som presenteres for deltakerne i undersøkelsen. Hvis vi tenker oss en situasjon der mor lager middag, mens toåringen leker på gulvet, og der mor tidvis avbryter matlagingen for å hjelpe eller leke med barnet, kan dette enten føres slik at matlaging er hovedgjøremålet i hele perioden, mens lek med barn er en biaktivitet, eller man kan føre matlaging og lek med barn som alternerende hovedaktiviteter. Det kan også være litt tilfeldig i hvilken grad samtaler med barn parallelt med andre gjøremål føres opp som biaktiviteter. Eksempelvis vil foreldre ofte småprate med barna mens de gjør rent eller tørker støv. Muligens vil noen notere dette som en biaktivitet, mens andre ikke tenker på dette som et selvstendig gjøremål som skal registreres i dagbøkene. Tidligere analyser har dessuten vist at mengden tid som rapporteres til aktivt omsorgsarbeid som hovedgjøremål, er følsomt for hvorvidt det er satt av plass til å registrere biaktiviteter eller ikke. Mødre rapporterer mer tid til aktivt omsorgsarbeid som hovedaktivitet dersom det ikke er satt av plass til å notere biaktiviteter i tidsdagboka, enn dersom det er inkludert en kolonne for slike samtidige gjøremål (Kitterød 2001). Dette tyder på at det ikke alltid er skarpe grenser mellom barneomsorg og andre gjøremål, og at det av og til kan være uklart hva som skal regnes som hoved- og biaktiviteter.

Det er viktig å være klar over at ikke all den tiden som mødre med barn i kontantstøttealder bruker til aktivt omsorgsarbeid, nødvendigvis er rettet mot de barna

som er i kontantstøttealder. For dem som også har mindre barn vil mye av omsorgsarbeidet være rettet mot disse, og de som også har eldre barn, vil bruke noe tid til aktiv omsorg for disse. Når det er flere barn i husholdningen, vil det ofte være flere mottakere av foreldres omsorgsinnsats samtidig. Det meste av den aktive omsorgen vil imidlertid gå til de minste barna ettersom disse krever mest pass og stell.

3.2. Tid sammen med barn

Aktiv omsorg for barn er et forholdsvis snevert mål for omsorg og fanger opp kun en liten del av foreldres totale omsorg for barna. Dette gjelder enten vi bare ser på hovedaktivitetene, eller også inkluderer biaktivitetene. Det meste av foreldres samvær med barn foregår parallelt med utførelsen av andre gjøremål, som f.eks. husarbeid, fritidsaktiviteter eller måltider. I tidsbruksundersøkelsen kan vi få et bredere mål for foreldres omsorgstid ved å ta utgangspunkt i deltakerens registrering av samvær med ulike personer. Som det er redegjort for i kapittel 2, skulle deltakerne for hvert tidsintervall markere hvem de eventuelt var sammen med. Ut fra opplysningene om samvær med husholdningsmedlemmer kan vi konstruere mål for samværstid med barn i ulike aldersgrupper. Disse går altså på tvers av aktivitetsinndelingen. Samvær med barn kan i prinsippet foregå sammen med de fleste andre gjøremål, unntatt søvn.

I innledningsintervjuet til tidsbruksundersøkelsen ble husholdningens sammensetning registrert detaljert med både slektskapsforhold til intervjupersonen og nøyaktig fødselsdato. Dermed kan vi bestemme de ulike husholdningsmedlemmenes, også barnas, alder på intervjutidspunktet. I dagboka, der opplysninger om samvær ble hentet inn, ble kun fødselsår, og ikke fødselsdato, notert for barna i husholdningen. Når vi konstruerer variabler for tid til samvær med barn i ulike aldre, er det denne informasjonen fra dagboka som er utgangspunktet for å avgrense barnas alder. Vi kan altså lett lage mål for samvær med barn med ulike fødselsår, men ikke uten videre fastlegge barnets nøyaktige alder på intervjutidspunktet. I denne rapporten vises hvor mye tid foreldre med barn i kontantstøttealder tilbringer sammen med barn født i tiden 1997-2001, dvs. omtrent 0-3 år på intervjutidspunktet. Dette innebærer at også samvær med barn under 1 år vil bli regnet med dersom det er så små barn i husholdningen, og i noen tilfelle vil barna være noe over 3 år. For dem som førte dagbok i februar 2000 vil barn født i april 1997 være i kontantstøttealder. For dem som førte dagbok i februar 2001 vil barn født i april 1997 være over kontantstøttealder. Ettersom datainnsamlingen ble avsluttet tidlig i 2001, inngikk svært få barn født i 2001.

Som det er redegjort for i kapittel 2, skulle samvær ifølge instruksjonen til tidsdagboka forstås som "..... tiden da andre personer oppholder seg på samme sted som

deg, og hvor dere har en viss grad av kontakt". Det er altså ingen forutsetning at man deltar i samme aktivitet. Når det gjelder tid med barn, er dette en fordel ettersom mye av foreldres samvær med barn foregår samtidig som de er opptatt med andre gjøremål, og uten at det er rimelig å si at aktivitetene utføres sammen med barna. Når man vurderer omfanget av foreldres samvær med barn, er det viktig å huske på at perioder med søvn alltid klassifiseres som tid alene selv om man har ansvar for barna også mens man sover. Den tiden foreldre har ansvar for barna, og er umiddelbart tilgjengelige, er altså betydelig mer omfattende enn det som framkommer i tallene for tid til samvær i denne rapporten. Kravet om at det skal være en viss grad av kontakt for at noe skal regnes som samvær, innebærer dessuten at perioder der barnet sover, mens foreldrene selv er våkne, ofte ikke blir registrert som samvær. Også tilstedeværelse mens barn sover utgjør imidlertid en viktig del av foreldres omsorg, særlig for små barn. Disse kan jo ikke forlates uten at man har skaffet en barnevakt.

Instruksjonen om hva som skal regnes som samvær med andre, kan nok gi rom for noe ulike tolkninger. Eksempelvis kan det tenkes at enkelte vil regne det som samvær med barn dersom disse leker i andre rom i boligen enn der man selv oppholder seg, mens andre ikke vil markere dette som samvær. Dette problemet er imidlertid mindre for helt små barn enn for større barn, ettersom små barn gjerne leker ganske tett på foreldrene. Det kan imidlertid være et problem dersom også den andre forelderen er hjemme og er den som forholder seg mest aktivt til barnet på det aktuelle tidspunktet. Dersom man f.eks. selv sitter i stua og ser på TV, mens partneren bygger lego med barnet i rommet ved siden av, kan noen tenke på dette som at de selv er sammen med barnet, mens andre ikke oppfatter situasjonen slik. Det er ikke mulig å komme fram til helt klare avgrensinger og felles forståelser av hva som skal regnes som samvær med barn.

Det bildet vi får av foreldres tid sammen med barn vil selsagt variere med hvilken aldersgruppe av barn vi ser på. Konstruerer vi en variabel for tid sammen med barn 0-15 år blant mødre med barn i kontantstøttealder, får vi med mer samvær enn dersom vi bare ser på tid med barn 0-3 år. Dette skyldes at en del mødre også har eldre barn, og at også samvær med disse kommer med når vi definerer 15 år som øvre aldersgrense.¹¹ Mange mødre bruker altså samlet sett mer tid til samvær med barn enn det som kommer fram gjennom målet for samvær med barn 0-3 år som benyttes i denne rapporten ettersom de også har eldre barn i husholdningen. Målet for tid med barn 0-3 år sier kun noe om samværstiden med de yngste barna.

¹¹ Som vist i tabell 5.1 (kapittel 5) bruker mødre med barn i kontantstøttealder i gjennomsnitt 7 timer og 24 minutter per dag til samvær med barn 0-3 år. Dersom vi også inkluderer samvær med barn t.o.m. 15 år, er gjennomsnittet 8 timer og 5 minutter per dag.

Det er konstruert slik at all tid som er avmerket som samvær med minst ett barn i den angitte aldersgruppen, kommer med. Når det gjelder tiden til aktivt omsorgsarbeid, er alt slik omsorgsarbeid regnet med, uansett hvilket barn den er rettet mot. I prinsippet kan det her være tilfellet at noe av omsorgsarbeidet blant mødre med barn i kontantstøttealder kun er rettet mot eldre barn i husholdningen, f.eks. i form av hjelp til lekselesing. I praksis går imidlertid det aller meste av den aktive omsorgstiden til de yngste barna.

3.3. Samvær med og uten ektefelle/samboer til stede

I tillegg til den samlede tiden sammen med barn 0-3 år, ser vi på samvær med barn med og uten partner til stede. Tiden med barn deles altså i to, avhengig av om man har oppgitt i dagboka at man også var sammen med ektefellen/samboeren eller ikke. Samvær med barn uten at partneren er til stede krever gjerne større oppmerksomhet og mer aktivt engasjement enn tid når også partneren er til stede. Samværet vil derfor ofte ha ulik karakter når man er alene voksen med barna, og når man er sammen med barnet samtidig som partneren er i nærheten. I en undersøkelse av omsorgsmønsteret blant fedre som er hjemme med barn under de fire ukene med fedrekvote i foreldrepermisjonen, viser Brandth og Kvande (2002) at fedre har en langt mer aktiv og engasjert rolle i forhold til barna dersom mor er i jobb under fedrekvoten, enn når mor er hjemme i fars permisjonstid. I det siste tilfellet får far mer rollen som mors hjelper enn som den viktigste omsorgspersonen. Skillet mellom samvær med og uten partneren til stede er særlig godt egnet til å belyse forskjellen mellom mødres og fedres omsorgsrolle ettersom mødre jevnt over er langt mer alene med barna enn hva fedre er. Men det er også forskjeller mellom ulike grupper av mødre på dette området.

I tillegg til å skille mellom samvær med og uten partneren til stede, kan samværstiden deles inn etter type aktivitet. Dette kan gjøres ved å koble opplysninger fra aktivitetsregistreringen i tidsdagbøkene med opplysninger om samværstid. Slike analyser er tidligere gjort i flere sammenhenger på grunnlag av tidsbruksundersøkelsen 1990/91 (f.eks. Duvold 1994 og Kitterød 1992). Disse studiene viser at innholdet i mødres og fedres samværstid er forskjellig i den forstand at de utfører ulike aktiviteter mens de er sammen med barna. Praktisk omsorg som stell, lek osv. utgjør en noe større andel av mødres enn av fedres samværstid, mens fritidsaktiviteter utgjør en langt større del av fedres enn mødres samværstid. Videre bruker mødre langt mer tid til husarbeid mens de er sammen med barna enn hva fedre gjøre. Slike kjønnsforskjeller må sees i sammenheng med arbeidsdelingen mellom foreldrene i videre forstand. Mønsteret vil også variere med alderen på barna. Slike analyser av innholdet i samværstiden med barn inngår ikke i denne rapporten.

3.4. Husarbeid

Vanlig husarbeid innebærer ofte sterke elementer av omsorg og inkluderes derfor i denne rapporten som ett av målene for tid til omsorg for barn blant foreldre med barn i kontantstøttelader. Små barn trenger rene klær og næringsrik mat og medfører mye rydding og rengjøring. Det lar seg ikke gjøre å avgrense hvilke deler av husarbeidet som direkte kommer barna til gode, men det er rimelig å anta at små barn nyter godt av det aller meste av det som utføres av husarbeid i en husholdning. Tid til husarbeid inkluderes derfor som en samlekategori i analysene.

4. Endringer i småbarnsforeldres tidsmønster. Noen hovedtrekk

Små barn krever betydelig omsorg og oppfølging. Småbarnsforeldres tidsmønster skiller seg derfor en del fra tidsmønsteret blant personer i andre livsfaser. Særlig er dette tilfellet for kvinner. Dagliglivet blant småbarnsforeldre er dessuten betydelig endret de siste tiåra. Dette gjelder først og fremst for mødre, men også blant fedre ser vi visse forandringer. Som en bakgrunn for diskusjonen av tidsbruk og omsorgsarbeid blant mødre med barn i kontantstøttealder i de neste kapitlene vises i dette kapitlet noen hovedtrekk i tidsmønsteret blant gifte/samboende småbarnsforeldre generelt. Vi ser både på forskjeller i forhold til andre familiefaser og på endringer over tid. Som småbarnsforeldre regnes her de som har minst ett barn i alderen 0-6 år, altså en større gruppe enn dem som har barn i kontantstøttealder. Ettersom den første norske tidsbruksundersøkelsen ble gjennomført i 1971/72, kan vi belyse endringer over en 30-årsperiode. Framstillingen er delvis basert på en artikkel publisert i *Samfunnsspeilet* (Kitterød 2002a). Det er kun endringer i aktivitetsmønsteret som vises i dette kapitlet. Bredere mål for barneomsorg, basert på opplysninger om tid sammen med barn, inngår ikke her.

4.1. Mest arbeid, minst fritid og skjevst arbeidsdeling i småbarnsfasen

Tabell 4.1 gir en oversikt over tidsmønsteret blant kvinner og menn i ulike familiefaser.¹² Det er skilt mellom fem hovedgrupper av aktiviteter, nemlig inntektsgivende arbeid, husholdsarbeid, utdanning, personlige gjøremål og fritidsaktiviteter. Tallene er altså gjennomsnitt for hele året og for alle personer i de ulike gruppene. I tillegg til de gjøremål som vises i tabellen, er noen minutter hver dag kodet som andre eller uoppgitte aktiviteter. Det mangler derfor noen

minutter på at aktivitetene i tabell 4.1 summerer til 24 timer.

Både blant kvinner og menn er det slik at småbarnsforeldre bruker mer tid til familie- og yrkesarbeid, og mindre tid til fritidsaktiviteter, enn folk i de fleste andre familiefaser. Summen av tid til yrkesarbeid, husholdsarbeid og utdanning kalles ofte for samlet forpliktet tid eller samlet arbeidstid. Målt på denne måten har altså både småbarnsmødre og småbarnsfedre lengre samlet arbeidstid enn kvinner og menn i andre faser. Småbarnsmødre skjærer betydelig ned på yrkesarbeidet, men bruker langt mer tid til husholdsarbeid enn kvinner i andre familiefaser. Det er rimeligvis først og fremst det aktive omsorgsarbeidet for barn som tar mye tid i småbarnsfasen. Småbarnsfedre bruker ikke mindre tid til yrkesarbeid enn menn i andre faser, men bruker derimot mer tid til husholdsarbeid. Som det ble redegjort for i forrige kapittel, har foreldre selvsagt mye tilsyn med barna også i deler av fritiden og under en del personlige gjøremål, som f.eks. måltider. Tar vi hensyn til dette, er forskjellen i forpliktet tid i forhold til andre familiefaser enda større enn det som vises i tabell 4.1.

Samtidig som småbarnsforeldre har mer forpliktet tid og mindre fritid enn folk i andre livsfaser, er kjønnsforskjellen i tid til yrkes- og husholdsarbeid særlig markert blant småbarnsforeldre.¹³ Småbarnsmødre bruker i gjennomsnitt noe under halvparten så mye tid til yrkesarbeid som småbarnsfedre gjør, og dette er en betydelig lavere andel enn blant kvinner ellers. Småbarnsfedres tid til husholdsarbeid utgjør omtrent 62 prosent av den tiden mødre bruker, noe som også er en klart lavere andel enn blant personer i andre faser. Ser vi yrkes- og husholdsarbeid under ett, bruker imidlertid mødre og fedre omtrent like mye tid til arbeid. Dersom likestilling defineres som likedeling av oppgaver hjemme og ute, slik det har vært vanlig i en del sammenhenger (f.eks. Skrede 1986), er det altså fremdeles

¹² Kjennemerket familiefase grupperer personer etter alder, samlivsstatus, om de har hjemmeboende barn eller ikke og alder på yngste barn. Alderen på barna er her regnet ut fra alder ved utgangen av året. Dette skiller seg fra praksis i de neste kapitlene der vi ser på tidsmønsteret blant mødre med barn i kontantstøttealder. Utvalget av foreldre er der definert med utgangspunkt i barnets alder på intervjuetidspunktet. Enslige omfatter ugifte og før-gifte personer som ikke er samboende. Det refererer altså ikke til om man bor alene eller ikke, men til om man lever i et parforhold eller ikke.

¹³ Ettersom undersøkelsen er basert på et utvalg av enkeltpersoner, har vi ikke opplysninger om tidsmønsteret på husholdningsnivå, bare for ulike grupper av personer. Når arbeidsdelingen blant småbarnsforeldre belyses, ser vi derfor tidsbruk blant mødre som gruppe i forhold til tidsbruk blant fedre som gruppe.

Tabell 4.1. Tidsbruk til hovedgrupper av aktiviteter blant kvinner og menn i ulike familiefaser. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter. 2000

	Inntektsgivende arbeid	Husholdsarbeid	Utdanning	Personlige behov	Fritid	Antall observasjoner
Kvinner						
Enslig, 16-24 år, bor hos foreldre	1,47	1,45	2,25	10,44	7,11	152
Enslig, 16-24 år, ellers	3,46	1,38	2,15	9,45	6,33	98
Enslig, 25-44 år	4,15	2,22	0,38	10,21	6,14	153
Gift/samboende 16-44 år, uten barn	4,08	2,42	0,49	10,13	6,00	214
Enslig forsørger	2,43	4,43	0,25	9,56	6,07	144
Gift/samboende, barn 0-6 år	2,37	5,51	0,15	9,54	5,18	508
Gift/samboende, yngste barn 7-19 år	4,08	4,02	0,11	9,47	5,47	474
Gift/samboende, 45-66 år	3,18	3,52	0,02	10,10	6,29	664
Enslig, 45-66 år	2,40	3,39	0,01	10,26	7,07	231
Gift/samboende 67-79 år	0,04	4,44	0,00	11,08	7,55	170
Enslig, 67-79 år	0,12	4,05	0,00	11,22	8,13	130
Menn						
Enslig, 16-24 år, bor hos foreldre	3,28	1,09	1,48	10,08	7,18	271
Enslig, 16-24 år, ellers	4,19	1,30	1,38	9,31	6,52	72
Enslig, 25-44 år	5,30	1,47	0,23	9,21	6,50	295
Gift/samboende 16-44 år, uten barn	4,43	2,10	0,33	10,18	6,06	222
Gift/samboende, barn 0-6 år	5,37	3,37	0,14	9,24	5,01	487
Gift/samboende, yngste barn 7-19 år	5,32	2,54	0,04	9,21	6,00	477
Gift/samboende, 45-66 år	4,39	2,50	0,02	9,49	6,31	695
Enslig, 45-66 år	3,29	2,38	0,03	10,07	7,37	174
Gift/samboende 67-79 år	0,39	3,41	0,02	10,58	8,32	242
Enslig, 67-79 år	0,33	3,56	0,01	11,11	8,03	64

et stykke igjen til full likestilling blant småbarnsforeldre i Norge. Ut fra en definisjon av likestilling som innebærer at kvinner og menn skal ha like mye fritid og bruke like mye tid til arbeid totalt sett, har vi derimot høy grad av likestilling. Det at menn og kvinner i gjennomsnitt har omtrent like lang samlet arbeidstid, er et vanlig funn i tidsbruksundersøkelser i mange vestlige land, noe som har fått enkelte til å snakke om "en usynlig hånd" som sørger for rimelig lik fordeling av arbeid og fritid mellom kjønnene (Robinson og Godbey 1997).¹⁴ Det er viktig å huske på at gjennomsnittstallene i tabell 4.1 dekker over atskillig variasjon mellom grupper av foreldre. Her inngår både personer i par som har stor likedeling av arbeidet hjemme og ute, og personer i par med en svært tradisjonell arbeidsdeling. Det vil videre være betydelig variasjon etter yngste barns alder. Generelt er arbeidsdelingen mest skjev når barna er helt små, ettersom det fremdeles er mødre som tar mesteparten av foreldrepermisjonen etter barns fødsel, og fordi det særlig er i de første leveåra til barna at mødre skjærer ned på yrkesarbeidet.

Tabell 4.2. Kvinners tid til yrkesarbeid i prosent av menns tid, og menns tid til husholdsarbeid i prosent av kvinners tid. Tall for gifte/samboende i ulike familiefaser. Prosent

	Kvinnens tid til yrkesarbeid i prosent av menns tid	Menns tid til husholdsarbeid i prosent av kvinners tid
Gift/samboende 16-44 år, uten barn	88	80
Gift/samboende, barn 0-2 år	35	58
Gift/samboende, yngste barn 3-6 år	60	69
Gift/samboende, yngste barn 7-19 år	75	72
Gift/samboende, 45-66 år	71	73
Gift/samboende, 67-79 år	10	78

Tabell 4.2 viser den relative fordelingen av yrkes- og husholdsarbeid blant gifte/samboende kvinner og menn i ulike familiefaser. For småbarnsforeldre er det her skilt mellom dem med barn 0-2 år, og dem med yngste barn 3-6 år. Her framgår det tydelig at arbeidsdelingen er mest skjev når barna er helt små. Mens mødrene til de yngste barna bruker kun 35 prosent av den tiden fedre bruker til yrkesarbeid, er andelen blant dem med noe større barn 60 prosent. Likeledes er det slik at fedrene til de yngste barna bruker 58 prosent av den tiden mødre bruker til husholdsarbeid, mens andelen blant dem med noe større barn er 69 prosent.

¹⁴ Analyser av fritidens struktur viser imidlertid at kvinners fritidsaktiviteter er langt mer oppstykket enn menns, med stadige avbrudd pga. andre gjøremål (Bittmann og Wajman 2000, Kitterød 2000a). Det er derfor usikkert hvor gode slike mål for gjennomsnittlig samlet tid til arbeid og fritidsaktiviteter er for å belyse forholdet mellom kvinners og menns arbeidstid og fritid.

Tabell 4.3. Tid brukt til hovedgrupper av aktiviteter blant gifte/samboende mødre og fedre med barn 0-6 år, 1971, 1980, 1990 og 2000, samt endringer i tidsbruk. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Inntektsgivende arbeid	Husholdsarbeid	Utdanning	Personlige behov	Fritid	Antall observasjoner
Mødre						
1971	0,52	7,54	0,05	10,20	4,44	491
1980	1,27	6,55	0,05	10,09	5,20	630
1990	1,54	6,36	0,14	10,03	5,10	606
2000	2,37	5,51	0,15	9,54	5,18	508
Endring 1971-2000	+1,45	-2,03	+0,10	-0,26	+0,34	
Fedre						
1971	6,24	2,31	0,15	9,50	4,50	430
1980	5,25	3,06	0,09	9,45	5,31	602
1990	5,38	3,26	0,08	9,25	5,17	514
2000	5,37	3,37	0,14	9,24	5,01	487
Endring 1971-2000	-0,47	+1,06	-0,01	-0,26	+0,11	

4.2. Store endringer i foreldres dagligliv

Mødre i dag har et ganske annerledes dagligliv enn mødre hadde for noen tiår siden, og også for fedre er det skjedd en del endringer. Tabell 4.3 viser tid til ulike hovedtyper av aktiviteter for gifte/samboende småbarnsmødre og småbarnsfedre i tiden 1971 til 2000. Mødre bruker i gjennomsnitt langt mer tid til yrkesarbeid i dag enn ved inngangen til 1970-åra, mens tiden til husholdsarbeid er betydelig redusert. Blant fedre ser vi forskyvninger i motsatt retning. Tiden til yrkesarbeid er skåret ned, mens tiden til husholdsarbeid er økt noe. Samlet sett er imidlertid endringene i dagliglivet noe mer omfattende for mødres enn for fedres vedkommende.

I gjennomsnitt bruker mødre med barn 0-6 år nå vel 2 ½ time per dag, eller vel 18 timer per uke, til yrkesarbeid. Dette er 1 time og tre kvarter mer per dag, eller vel 12 timer mer per uke, enn hva mødre brukte på begynnelsen av 1970-tallet. Disse tallene er altså gjennomsnitt for alle gifte/samboende mødre, både yrkesaktive og ikke yrkesaktive, og for alle dager i året. Økningen i tid til yrkesarbeid var betydelig både på 1970-, 1980- og 1990-tallet. Dagens småbarnsmødre bruker derimot atskillig mindre tid til husholdsarbeid enn mødre på begynnelsen av 1970-tallet. Husholdsarbeid, som altså omfatter både husarbeid, omsorg for barn, vedlikeholdsarbeid og en del andre gjøremål, tar nå i gjennomsnitt 5 timer og 51 minutter per dag. Dette er vel 2 timer mindre per dag, eller nesten 14 ½ time mindre per uke, enn for mødre i 1971. Nedskjæringen i husholdsarbeidet var særlig markert på 1970-tallet, men har vært betydelig også de senere tiåra.

Dagens småbarnsfedre bruker om lag 3 ½ time per dag til husholdsarbeid, og dette er vel 1 time mer enn i 1971. Økningen var særlig sterk på 1970-tallet og fortsatte i noe svakere form i de to påfølgende tiåra. Det har derimot vært en viss reduksjon av fedres tid til yrkesarbeid siden inngangen til 1970-tallet. I gjennomsnitt bruker dagens småbarnsfedre om lag tre kvarter mindre til yrkesarbeid per dag enn fedre i 1971. Hele

denne nedskjæringen fant sted på 1970-tallet og må sees i sammenheng med at normalarbeidstiden ble satt ned i dette tiåret. Til tross for reformer for å få fedre til å engasjere seg mer hjemme på 1990-tallet, ser det ikke ut til at småbarnsfedre i 2000 i gjennomsnitt brukte mindre tid til yrkesarbeid enn småbarnsfedre i 1990. Utviklingsmønsteret er imidlertid litt forskjellig for dem med helt små barn og for dem med noe eldre førskolebarn (Kitterød 2002a).

Ettersom mødre og fedre har endret tiden til husholds- og yrkesarbeid i motsatt retning, er kjønnsforskjellene betydelig redusert siden begynnelsen av 1970-tallet. Vi har altså fått en viss omfordeling av arbeidet hjemme og ute blant småbarnsforeldre, slik at fedre og mødre i dag på mange måter lever mindre ulike liv enn hva fedre og mødre gjorde i 1971. Men fremdeles er det altså slik at det å få barn påvirker mødres tidsmønster i langt sterkere grad enn fedres, ved at mødre reduserer yrkesarbeidet mer, og øker tiden til familiearbeid mer enn hva fedre gjør.

4.3. Kraftige nedskjæringer i det vanlige husarbeidet

Husholdsarbeidet omfatter altså en rekke gjøremål av ganske forskjellig karakter, og endringene i foreldres tidsmønster varierer sterkt etter hvilke aktiviteter det er snakk om. Vi kan skille mellom seks hovedtyper av husholdsarbeid, nemlig vanlig husarbeid, aktivt omsorgsarbeid for barn, vedlikeholdsarbeid, kjøp av varer og tjenester, annet husholdsarbeid, samt reiser i forbindelse med husholdsarbeid. Som vanlig husarbeid regnes matlaging, rengjøring, rydding, vask og stell av tøy og en del andre aktiviteter. Som det ble redegjort for i forrige kapittel, omfatter omsorgsarbeid for barn de perioder der foreldre har notert i dagboka at det å ta seg av barn er den viktigste aktiviteten i et gitt tidsintervall. Tabell 4.4 viser endringene i tid brukt til vanlig husarbeid, aktivt omsorgsarbeid for barn, vedlikeholdsarbeid, og i samlekategorien "annet husholdsarbeid" for mødre og fedre med barn 0-6 år.

Tabell 4.4. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant gifte/samboende mødre og fedre med barn 0-6 år, 1971, 1980, 1990 og 2000, samt endringer i tidsbruk. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Husarbeid	Aktiv omsorg for barn	Vedlikeholdsarbeid	Annet husholdsarbeid	Antall observasjoner
Mødre					
1971	4,43	2,12	0,08	0,52	491
1980	3,24	2,21	0,13	0,56	630
1990	2,35	2,49	0,12	0,59	606
2000	2,06	2,26	0,13	1,06	508
Endring 1971-2000	-2,37	+0,14	+0,05	+0,14	
Fedre					
1971	0,34	0,36	0,39	0,43	430
1980	0,43	0,59	0,39	0,47	602
1990	0,41	1,18	0,34	0,53	514
2000	0,53	1,18	0,38	0,48	487
Endring 1971-2000	+0,19	+0,42	+0,01	+0,05	

Blant mødre går det meste av husholdsarbeidstiden til vanlig husarbeid og til aktivt omsorgsarbeid for barn. Sammensetningen av husholdsarbeidet er forskjellig for mødre og fedre, og også endringsmønsteret er ulikt. Mødre bruker langt mer tid enn fedre til vanlig husarbeid, mens fedre bruker mer tid enn mødre til vedlikeholdsoppgaver. Mødre bruker også mer tid til aktivt omsorgsarbeid for barn enn hva fedre gjør, men forskjellen er mindre her enn for husarbeidet. Foreldre praktiserer altså større likedeling av omsorgsarbeidet enn av husarbeidet, noe vi også finner i andre undersøkelser (Kitterød 2000b).

Småbarnsmødre bruker atskillig mindre tid til vanlig husarbeid i dag enn ved inngangen til 1970-tallet. Nedgangen i husholdsarbeidet, som er omtalt ovenfor, skyldes i sin helhet denne nedgangen i husarbeidet. Forskjellen i tidsinnsats i forhold til 1970 utgjør vel 2 ½ time per dag, eller vel 18 timer per uke. Tiden til husarbeid er altså mer enn halvert i perioden. Denne endringen er så stor at enkelte har snakket om en revolusjon i dagliglivet (Langsether og Lømo 1997). Dette uttrykket er kanskje ikke helt dekkende ettersom det gjerne betegner omfattende og plutselige omveltninger. Det er imidlertid ingen tvil om at reduksjonen i husarbeidet blant småbarnsmødre representerer en betydelig omlegging av dagliglivet over en forholdsvis kort periode.

Når det gjelder aktivt omsorgsarbeid for barn, var det en klar økning i mødres tidsinnsats på 1970- og 1980-tallet. Dette mønsteret med mer aktivt fokus på barna og mindre husarbeid finner man også blant mødre i mange andre land (Sullivan og Gershuny 2001, Zuzanek 2001). På 1990-tallet kan det imidlertid se ut til at denne utvikling snudde blant mødre i Norge. Det var da en svak nedgang i tiden til aktivt omsorgsarbeid for barn. Analyser av svenske tidsbruksundersøkelser tyder på at en lignende utvikling fant sted i Sverige i dette tiåret (Rydenstam 2002). Vi vet ikke sikkert hva som ligger bak denne nedgangen i tid til aktiv omsorg for barn, men for Norges vedkommende er det rimelig å se den i lys av den sterke økningen av antall barn i

barnehage på 1990-tallet (Risberg 2001) og også av økningen i mødres yrkesarbeid. For andre typer husholdsarbeid har endringene i mødres tidsbruk vært forholdsvis beskjedne de siste tiåra.

Mens mødre har redusert tiden til husarbeid, har det vært en viss økning blant fedre. Økningen blant fedre oppveier imidlertid ikke den kraftige nedgangen blant mødre. Som for mødre, finner vi blant fedre en betydelig økning i tiden til aktiv omsorg for barn siden begynnelsen av 1970-tallet. I gjennomsnitt brukte fedre i 2000 vel 40 minutter mer per dag til aktivt omsorgsarbeid enn hva fedre gjorde i 1971. Ulikt hva som er tilfelle blant mødre, ser det ikke ut til at det var noen nedgang i omsorgstiden blant fedre på 1990-tallet. Tidsmønsteret var det samme i 2000 som i 1990. For andre typer ulønnet arbeid enn hus- og omsorgsoppgaver finner vi forholdsvis små endringer i fedres tidsinnsats siden 1970.

4.4. Mest husholdsarbeid når barna er helt små

Alderen på barna har stor betydning for hvordan mødre fordeler tiden mellom ulike gjøremål. Jo mindre barna er, jo mer tid kreves til stell og omsorg. I tabell 4.5 er det skilt mellom småbarnsmødre med helt små barn og dem med noe eldre barn. Tabellen viser tidsbruk og endringer i de samme aktivitetene som i tabell 4.4. Mødre bruker noe mer tid til husholdsarbeid i de første leveåra til barna enn når barna blir litt større. Forskjellen mellom dem med barn 0-2 år, og dem med yngste barn 3-6 år, utgjør nesten 1 ½ time per dag. Så å si hele denne forskjellen bunner i at mødrene til de yngste barna bruker mer tid til aktivt omsorgsarbeid enn hva mødre med eldre barn gjør. Mengden husarbeid ser ikke ut til å påvirkes nevneverdig av barnas alder. Heller ikke tidsinnsatsen til andre oppgaver hjemme varierer noe særlig med yngste barns alder.

Når det gjelder tid til vanlig husarbeid, finner vi omtrent samme endringsmønster i forhold til begynnelsen av 1970-tallet uansett barnas alder. Både mødre med

helt små barn og de med noe større barn bruker om lag 2 ½ time mindre per dag til husarbeid nå enn hva mødre gjorde i 1971. Økningen i tiden til aktivt omsorgsarbeid for barn ser imidlertid ut til å ha vært noe sterkere for dem med de helt små barna enn for dem med noe eldre barn for perioden som helhet, og

nedgangen på 1990-tallet ser ut til å ha vært mer beskjeden. Muligens har dette sammenheng med at andelen barn i barnehage har økt sterkest blant dem med noe eldre barn, og at en betydelig utvidelse av den lønnede foreldrepermisjonen på 1990-tallet først og fremst berørte tidsmønsteret i barnas første leveår.

Tabell 4.5. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant gifte/samboende mødre, etter yngste barns alder. 1971, 1980, 1990 og 2000, samt endringer i tidsbruk. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Husarbeid	Aktiv omsorg for barn	Vedlikeholdsarbeid	Annet husholdsarbeid	Husholdsarbeid totalt	Antall observasjoner
Barn 0-2 år						
1971	4,44	2,32	0,08	0,54	8,18	335
1980	3,21	3,09	0,07	1,00	7,38	288
1990	2,27	3,26	0,10	1,02	7,04	316
2000	2,08	3,10	0,10	1,02	6,30	276
Endring 1971-2000	-2,36	+0,38	+0,02	+0,08	-1,48	
Yngste barn 3-6 år						
1971	4,40	1,31	0,06	0,46	7,04	156
1980	3,28	1,40	0,18	0,54	6,19	342
1990	2,45	2,09	0,15	0,56	6,05	290
2000	2,04	1,33	0,16	1,10	5,03	232
Endring 1971-2000	-2,36	+0,02	+0,10	+0,24	-2,01	

5. Tidsbruk og barneomsorg blant mødre med barn i kontantstøttealder. En deskriptiv framstilling

Ifølge tidsbruksundersøkelsen 2000/01 mottok 73 prosent av de gifte/samboende mødrene med barn i kontantstøttealder, kontantstøtte. 61 prosent hadde full støtte, mens 12 prosent hadde redusert støtte. Andelen med kontantstøtte er noe lavere i dette utvalget enn i en undersøkelse om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte våren 1999. Der oppgav 77 prosent av de gifte/samboende mødrene med barn i kontantstøttealder at de mottok kontantstøtte (Reppen og Rønning 1999). Når andelen er noe lavere i tidsbruksundersøkelsen, kan dette skyldes at utvalget her er litt skjevt med hensyn til utdanningsnivå, slik at personer med lang utdanning er noe overrepresentert (se kapittel 3). Ettersom høyt utdannede sjeldnere gjør bruk av kontantstøtte enn dem med mindre utdanning, kan det bli relativt færre kontantstøttebrukere i dette utvalget enn blant mødre med barn i kontantstøttealder i befolkningen.

Den lavere andelen kontantstøttebrukere i tidsbruksundersøkelsen enn i utvalgsundersøkelsen fra året før, kan imidlertid også gjenspeile en reell nedgang bruken av kontantstøtte i forhold til 1999. Det er dessuten viktig å huske på at tidsbruksundersøkelsen hadde en annen datainnsamlingsperiode enn undersøkelsen om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte. Mens data til den sistnevnte undersøkelsen ble samlet inn på våren, gikk datainnsamlingen til tidsbruksundersøkelsen over et helt år. Andelen med kontantstøtte er generelt høyere om våren og sommeren enn utover høsten, noe som har sammenheng med at mange barn begynner i barnehage i august/september (Rikstrygdeverket 2002). Det er derfor rimelig at vi får et noe lavere anslag for andel mødre med kontantstøtte i tidsbruksundersøkelsen enn i utvalgsundersøkelser utført om våren.

5.1. Lite yrkesarbeid og mye barneomsorg blant mødre med barn i kontantstøttealder

Tabell 5.1 viser hvordan mødre med barn i kontantstøttealder fordeler tiden mellom ulike gjøremål, og hvor mye tid de bruker sammen med barn 0-3 år. De

samme målene vises også for fedre.¹⁵ Gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder bruker i gjennomsnitt 2 timer og tre kvarter per dag, eller om lag 19 timer per uke, til inntektsgivende arbeid, inkludert reiser til og fra jobb. Dette er forholdsvis lite. Til sammenligning bruker mødre med yngste barn 3-6 år om lag 3 ½ time per dag eller 24 ½ time per uke til yrkesarbeid (Kitterød 2002a), mens fedre med barn i kontantstøttealder bruker om lag 5 timer og 20 minutter per dag, eller vel 37 ½ time per uke. Mødre med barn i kontantstøttealder bruker mer enn dobbelt så mye tid til husholdsarbeid som til yrkesarbeid. Vel 6 timer per dag, eller 42 ½ time per uke, går med til ulike typer husholdsarbeid. Det meste av husholdsarbeidstiden går til aktiv omsorg for barn. Mødre med barn i kontantstøttealder bruker noe mindre tid til vanlig husarbeid enn til barneomsorg, men også husarbeid tar ganske mye tid, om lag 2 timer og ett kvarter per dag. Mødre bruker ellers nærmere 10 timer per dag til personlige gjøremål som søvn, måltider og personlig stell, og vel 5 timer per dag til fritidsaktiviteter. Under mye av denne tiden til fritidsaktiviteter og personlige gjøremål har de også ansvar for barna.

Tabell 5.1 illustrerer ellers at det aktive omsorgsarbeidet utgjør kun en beskjeden del av foreldrenes samlede tid sammen med barn. I gjennomsnitt tilbringer mødre med barn i kontantstøttealder 7 timer og 24 minutter per dag sammen med barn 0-3 år. Dette må betraktes som et minimumsanslag. Dersom også perioder der mor og barn sover, eller der barnet sover mens mor er våken, ble regnet med, ville tallet være atskillig høyere. I en artikkel om kontantstøtteforeldres tidsmønster 29. mai 2002 hadde Dagsavisen

¹⁵ Det er viktig å være klar over at gruppen av mødre med barn i kontantstøttealder ikke er helt sammenfallende med gruppen av mødre med barn 0-2 år som det vises tall for i kapittel 4. Som mødre med barn 0-2 år regnes alle som hadde minst ett barn i alderen 0-2 år. Barnets alder var her beregnet ut fra fødselsår. Kriteriet for å inngå i gruppen av mødre med barn i kontantstøttealder er at man hadde minst ett barn i kontantstøttealder (1-2 år) på intervju-tidspunktet. Mødre med barn under ett år inngår bare dersom de også hadde et barn i kontantstøttealder. Når vi får noe lavere tall for tid til aktiv barneomsorg for mødre med barn i kontantstøttealder enn for mødre med barn 0-2 år, skyldes dette at det inngår færre mødre med barn under ett år i den første enn i den andre gruppen.

Tabell 5.1. Tid brukt til ulike aktiviteter og til samvær med barn, blant gifte/samboende mødre og fedre med barn i kontantstøttealder. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Mødre	Fedre
Inntektsgivende arbeid	2,42	5,22
Husholdsarbeid	6,05	3,41
Husarbeid	2,13	0,53
Aktiv omsorg for barn	2,42	1,29
Vedlikeholdsarbeid	0,09	0,30
Annet husholdsarbeid	1,01	0,48
Utdanning	0,09	0,09
Personlige behov (søvn, måltider mm.)	9,52	9,29
Fritidsaktiviteter	5,08	5,11
Annet	0,05	0,09
Totalt	24,00	24,00
Tid sammen med barn 0-3 år	7,24	4,50
Derav med partner til stede	3,01	3,00
Uten partner til stede	4,24	1,50
Andel av samværstiden uten partner til stede, prosent	59	38
Antall observasjoner	477	176

valgt overskriften "Velger bort barna". Artikkelen formidlet resultater fra en analyse gjennomført av Schøne (2002), som konkluderte med at mødre med barn 1-2 år i liten grad hadde redusert sin yrkesinnsats etter at kontantstøtten ble innført. En såpass omfattende samværstid med barna som det som vises i tabell 5.1, gir neppe grunnlag for å hevde at mødrene velger bort barna selv om forholdsvis få reduserte innsatsen i yrkeslivet som følge av kontantstøttereformen. Det er viktig å huske på at mødre med barn i kontantstøttealder også i forkant av reformen brukte langt mindre tid i yrkeslivet enn mødre med eldre barn, og atskillig mindre tid enn fedre med ett- og toåringer. Størstedelen av mødrenes samvær med barna finner sted uten at partneren er til stede. Dette gjenspeiler bl.a. at mødre ofte har ansvar for barna mens partneren er på jobb.

Ettersom det ikke var noe tilleggsutvalg av fedre i tidsbruksundersøkelsen, er beregningene her kun basert på de fedre som inngikk i hovedutvalget til undersøkelsen. Antallet observasjoner er forholdsvis lavt, noe som gir stor usikkerhet ved tallene. Vi kan imidlertid med stor grad av sikkerhet si at det er klare kjønnsforskjeller i forventet retning blant foreldre med barn i kontantstøttealder. Fedre bruker langt mer tid enn mødre i yrkeslivet og mindre tid til husholdsarbeid. Forskjellen er mer markert for vanlig husarbeid enn for aktivt omsorgsarbeid for barn. Samværstiden med barn er enda jevnere fordelt enn det aktive omsorgsarbeidet. Mens fedre bruker 40 prosent av den tiden mødre bruker til vanlig husarbeid, er andelen for

den aktive barneomsorgen 54 prosent, og andelen for tiden til samvær med barn 0-3 år er 65 prosent. Under det meste av fedres samværstid er imidlertid også mor til stede. Fedre er atskillig mindre alene med barna enn hva mødre er, noe som tyder på at mye av samværstiden har ulik karakter for fedre og mødre. Fedre er i langt mindre grad enn mødre barnas viktigste omsorgsperson. Tid sammen med barn mens også partneren er til stede, har imidlertid samme omfang for mødre og fedre, 3 timer i gjennomsnitt per dag. Dette er hva vi skulle vente ettersom det ble trukket uavhengige og representative utvalg av mødre og fedre til undersøkelsen.

5.2. Mye omsorgsarbeid som biaktivitet blant mødre

I tabell 5.2 er tiden til aktivt omsorgsarbeid for barn brutt ned etter hva slags aktiviteter det er snakk om. Det skilles mellom fire hovedgrupper, nemlig pass og stell av barn, lek med barn, samtaler og høytlesning, og en samlekategori for "annet". I tillegg til å se på tidsbruken til hovedaktiviteter, presenteres tall for biaktiviteter (se kap. 2 og 3 for en redegjørelse av hvordan dette er registrert).

Holder vi oss til hovedaktivitetene, ser vi at for mødres vedkommende går det meste av den aktive omsorgstiden med til stell og pass av barn. En del tid går også til lek med barn og til andre omsorgsaktiviteter, mens forholdsvis lite går til samtaler og høytlesning. Det samme mønsteret finner vi for fedre, selv om de jevnt over bruker mindre tid til de ulike aktivitetene enn hva mødre gjør.

For mødre får vi imidlertid et ganske annet bilde av tiden til aktivt omsorgsarbeid dersom vi også ser på biaktivitetene, enn hva vi får ved bare å se på hovedaktiviteter. Mødre med barn i kontantstøttealder har ført opp nesten 1 time i gjennomsnitt per dag til omsorgsarbeid som en biaktivitet, dvs. en aktivitet som foregår parallelt med andre og viktigere gjøremål. Ser vi hoved- og biaktiviteter i sammenheng, utgjør biaktivitetene hele 25 prosent av mødres tid til aktivt omsorgsarbeid for barn. Det er litt andre gjøremål som føres opp som bi- enn som hovedaktiviteter. Det meste av omsorgstiden som er notert som biaktivitet dreier seg om samtaler og høytlesning. Trolig gjelder det meste her samtaler ettersom dette lett lar seg forene med de fleste andre gjøremål. Det er faktisk ført opp mer tid til slike gjøremål som en biaktivitet enn som en hovedaktivitet. Det er også ført opp en del tid til stell og pass av barn som biaktivitet, omtrent ett kvarter i gjennomsnitt per dag.

Tabell 5.2. Tid brukt til ulike typer aktiv omsorg for barn blant gifte/samboende mødre og fedre med barn i kontantstøttealder. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Mødre				Fedre			
	Hovedaktivitet	Biaktivitet	Sum hoved- og biaktivitet	Biaktivitetens andel av sum, prosent	Hovedaktivitet	Biaktivitet	Sum hoved- og biaktivitet	Biaktivitetens andel av sum, prosent
Pass og stell av barn	1,30	0,14	1,43	14	0,48	0,03	0,51	6
Lek med barn	0,27	0,03	0,31	10	0,21	0,02	0,23	9
Samtaler/høytlesning	0,11	0,36	0,47	77	0,03	0,06	0,10	60
Annet	0,32	0,02	0,35	6	0,16	0,00	0,16	0
Aktiv omsorg i alt	2,42	0,55	3,37	25	1,29	0,12	1,41	12
Antall observasjoner	477	477	477		176	176	176	

Fedre fører opp mindre tid til omsorgsarbeid som biaktiviteter enn det mødre gjør, bare 12 minutter i gjennomsnitt per dag. Dette må sees i sammenheng med at fedrene jevnt over tilbringer mindre tid sammen med barn enn det mødrene gjør, har mindre alenetid med barn, og bruker mindre tid til husarbeid mens de er sammen med barn. Forskjellen mellom mødres og fedres tid til aktivt omsorgsarbeid er altså større når vi tar hensyn til biaktivitetene, enn dersom vi bare ser på hovedaktivitetene. Mens fedres omsorgstid utgjør 54 prosent av mødres når vi regner ut fra hovedgjøremål, er andelen 47 prosent når vi ser hoved- og biaktiviteter i sammenheng.

5.3. Store forskjeller i tidsbruk mellom mødre med og uten kontantstøtte

Tabell 5.3 gir en oversikt over aktivitetsmønsteret og tiden sammen med barn blant mødre med barn i kontantstøttealder, etter hvorvidt de mottar kontantstøtte eller ikke. De som ikke bruker kontantstøtte, har full tids barnehageplass til sine barn. Også en del av dem som får kontantstøtte, har barnetilsyn til sine barn, ofte av dagmamma eller slektninger, eller barnehage med såpass kort åpningstid at det ikke gir avkorting i kontantstøtten. Ifølge Reppen og Rønning (1999, tabell 2.5) hadde 20 prosent av de barna det ble mottatt kontantstøtte for våren 1999, dagmamma, praktikant eller slektninger som den viktigste tilsynsordningen på dagtid, 5 prosent hadde barnehage, 62 prosent hadde foreldrene, mens 13 prosent hadde ulike kombinasjonsordninger. Den forholdsvis store bruken av dagmammaer i denne gruppen gjenspeiler at det er mangel på barnehageplasser for barn under 3 år i Norge. Mange av dem som mottok kontantstøtte og benyttet dagmamma, ville nok ha foretrukket en barnehageplass. Bruken av dagmamma kan også reflektere at dagmamma faller billigere enn barnehageplass etter som det langt på vei kan finansieres med kontantstøtten.

Som ventet, finner vi store forskjeller i tidsmønsteret mellom mødre med og uten kontantstøtte. Mødre med kontantstøtte bruker mindre tid til yrkesarbeid enn dem som ikke har slik støtte. Men også kontantstøttedødrene utfører en del inntektsgivende arbeid, vel 2 timer i gjennomsnitt per dag, eller nærmere 15 timer per uke. De bruker også mer tid til husholdsarbeid enn dem uten kontantstøtte og mer tid til samvær med barn.

Tabell 5.3. Tid brukt til ulike aktiviteter og til samvær med barn, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder, etter om de mottar kontantstøtte eller ikke. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Har kontantstøtte	Har ikke kontantstøtte
Inntektsgivende arbeid	2,07	4,15
Husholdsarbeid	6,27	5,04
Husarbeid	2,25	1,42
Aktiv omsorg for barn	2,49	2,22
Vedlikeholdsarbeid	0,11	0,05
Annet husholdsarbeid	1,04	0,55
Utdanning	0,11	0,03
Personlige behov (søvn, måltider mm.)	9,55	9,42
Fritidsaktiviteter	5,14	4,52
Annet	0,05	0,04
Totalt	24,00	24,00
Tid sammen med barn 0-3 år	8,00	5,48
Derav med partner til stede	3,00	3,03
Uten partner til stede	5,00	2,45
Andel av samværstiden uten partner til stede, prosent	63	47
Antall observasjoner	345	132

Forskjellen i tid sammen med barn utgjør i overkant av 2 timer i gjennomsnitt per dag, og dette tilsvarer omtrent forskjellen i tid til yrkesarbeid. Mødre uten kontantstøtte tilbringer omtrent like mye tid sammen med barna mens også partneren er til stede, som de uten kontantstøtte gjør. Forskjellen i samværstid mellom brukere og ikke-brukere av kontantstøtte er først og fremst knyttet til samvær uten partneren til stede. Dette gjenspeiler bl. a. at brukerne har lavere yrkesaktivitet enn ikke-brukerne, slik at de oftere har ansvar for barna mens ektefellen/samboeren er på jobb.

Tabell 5.4 gir et mer detaljert bilde av tid til ulike typer aktivt omsorgsarbeid blant mødre med og uten kontantstøtte. Mødre som mottar kontantstøtte bruker noe mer tid til aktivt omsorgsarbeid enn dem uten kontantstøtte. Forskjellen er imidlertid ikke stor og er først og fremst knyttet til forskjeller i tid til pass og stell av barn. De som mottar kontantstøtte oppgir imidlertid mer aktiv omsorg som en biaktivitet enn hva de som ikke har kontantstøtte gjør. Ser vi hoved- og biaktiviteter under ett, er forskjellen i omsorgstid mellom de to gruppene av mødre nærmere 1 time i gjennomsnitt per dag.

Tabell 5.4. Tid brukt til ulike typer aktiv omsorg for barn blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder, etter om de mottar kontantstøtte eller ikke. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Har kontantstøtte				Har ikke kontantstøtte			
	Hoved-aktivitet	Biaktivitet	Sum hoved- og biaktivitet	Biaktivitetens andel av sum prosent	Hoved-aktivitet	Biaktivitet	Sum hoved- og biaktivitet	Biaktivitetens andel av sum, prosent
Pass og stell av barn	1,37	0,17	1,54	15	1,09	0,04	1,13	5
Lek med barn	0,28	0,04	0,32	13	0,25	0,02	0,27	7
Samtaler/høyttlesning	0,11	0,38	0,49	78	0,11	0,30	0,42	71
Annet	0,32	0,02	0,35	6	0,35	0,02	0,38	5
Aktiv omsorg i alt	2,49	1,01	3,50	27	2,22	0,38	2,59	21
Antall observasjoner	345	345	345		132	132	132	

Tabell 5.5. Tid brukt til ulike aktiviteter og til samvær med barn, blant gifte/samboende mødre som mottar kontantstøtte, etter om de har full eller redusert kontantstøtte. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Har full kontantstøtte	Har redusert kontantstøtte
Inntektsgivende arbeid	1,53	3,17
Husholdsarbeid	6,33	6,01
Husarbeid	2,29	2,02
Aktiv omsorg for barn	2,51	2,40
Vedlikeholdsarbeid	0,09	0,19
Annet husholdsarbeid	1,04	0,59
Utdanning	0,11	0,12
Personlige behov (søvn, måltider mm.)	9,56	9,51
Fritidsaktiviteter	5,23	4,34
Annet	0,05	0,05
Totalt	24,00	24,00
Tid sammen med barn 0-3 år	8,11	7,04
Derav med partner til stede	3,11	2,05
Uten partner til stede	5,00	5,00
Andel av samværstiden uten partner til stede, prosent	61	71
Antall observasjoner	288	57

Tabell 5.5 viser aktivitets- og samværmønsteret blant mødre som mottar kontantstøtte, etter hvorvidt de har full støtte eller ikke. Ettersom det er få observasjoner for dem med redusert støtte, er det knyttet stor usikkerhet til tallene her. Det ser imidlertid ut til at de med redusert støtte bruker mer tid til yrkesarbeid og mindre tid til samvær med barn, enn dem som har full støtte. Disse forskjellene er som vi kunne vente ut fra at de med redusert støtte benytter barnehage for sine barn en del timer per uke. Sammenligner vi med tallene i tabell 5.3, ser vi imidlertid at de bruker mindre tid til yrkesarbeid og mer tid sammen med barna enn de mødrene som ikke har kontantstøtte overhodet. Også denne forskjellen er som vi kunne vente ut fra at mødre uten kontantstøtte har full barnehageplass.

5.4. Mødre med og uten kontantstøtte skiller seg fra hverandre på mange måter

Forskjellene i tidsbruk mellom mødre med og uten kontantstøtte kan ikke uten videre tilskrives selve kontantstøtten, men reflekterer at disse to gruppene av mødre skiller seg fra hverandre også på en rekke andre

områder. Langt på vei er nok bruken av kontantstøtte mer en følge av, enn en årsak til, disse andre forskjellene. Eksempelvis er det mer nærliggende for mødre som også har barn under ett år, og som likevel ikke er i jobb på intervjudtidspunktet, å benytte kontantstøtte, enn hva det er for mødre som ikke har så små barn. Likeledes er det mer nærliggende å bruke kontantstøtte for mødre med kort deltidsarbeid enn for dem med full jobb. Ordningen med kontantstøtte kan imidlertid ha medført at enkelte bruker mer tid med barna enn de ellers ville ha gjort, ettersom den kan ha gjort det økonomisk mulig å redusere tiden til yrkesarbeid. Som nevnt i innledningen til foreliggende rapport, viste evalueringen av kontantstøtteordningen at den hadde en signifikant, men moderat effekt på mødres yrkesaktivitet ved at mødre i gjennomsnitt brukte noe mindre tid til yrkesarbeid etter innføring av reformen enn før reformen. Ut fra det datamaterialet som analyseres i denne rapporten vet vi ikke hvordan foreldre ville ha innrettet seg dersom kontantstøtteordningen ikke hadde eksistert. Det som studeres her, er tidsmønsteret til mødre med og uten kontantstøtte, gitt de yrkestilpasninger som allerede er foretatt. Tabell 5.6 viser fordelingen på en del utvalgte kjennetegn for mødre med og uten kontantstøtte. Disse kjennetegnene er basert på deltakernes opplysninger i innledningsintervjuet til tidsbruksundersøkelsen. Opplysninger om husholdningsinntekt, utdanningsnivå og landsdel for bosted er hentet fra Statistisk sentralbyrås registre.

Vi ser at mødre med kontantstøtte oftere enn dem uten kontantstøtte har barn under ett år i tillegg til å ha barn i kontantstøttealder. Videre har de jevnt over yngre kontantstøttebarn. Mens 53 prosent av dem med kontantstøtte har ett-åringer, gjelder dette bare 32 prosent av dem uten kontantstøtte. Det er imidlertid ikke stor forskjell mellom gruppene når det gjelder andelen som også har barn over tre år. Derimot ser det ut til at mødre med kontantstøtte i gjennomsnitt har noe flere barn enn dem uten kontantstøtte. Færre har ett eller to barn, mens flere har tre barn. De med kontantstøtte har også noe kortere utdanning enn dem som ikke mottar kontantstøtte. Flere har ungdomsskole eller videregående skole som høyeste utdanning, mens færre har universitets- eller høyskoleutdanning.

Tabell 5.6. Fordeling på en del kjennemerker blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Tall for alle, og etter om de mottar kontantstøtte eller ikke. Prosent og gjennomsnitt

	Alle	Har kontantstøtte	Har ikke kontantstøtte
Har barn under kontantstøttealder			
Ja	12	15	3
Alder på yngste barn i kontantstøttealder			
1 år	48	53	32
2 år	52	47	68
Har barn 3-15 år			
Ja	59	61	55
Antall barn 0-15 år			
1	32	29	41
2	46	43	53
3 +	22	28	6
Gjennomsnitt	2,0	2,1	1,7
Mors alder, år			
Gjennomsnitt	30,8	30,5	31,8
Mors utdanningsnivå			
Ungdomsskole/videregående skole	49	54	36
Universitet/høgskole 1-4 år	45	41	54
Universitet/høgskole 5 år +	6	5	10
Mors arbeidstid			
Ikke yrkesaktiv/permisjon	33	40	14
Yrkesaktiv, 1-36 timer per uke	38	39	37
Yrkesaktiv, 37 timer + per uke	29	21	49
Gjennomsnitt (Ikke yrkesaktiv/permisjon=0)	20,6	17,2	29,7
Partners arbeidstid			
Ikke yrkesaktiv	6	5	7
Yrkesaktiv, 1-39 timer per uke	56	55	56
Yrkesaktiv, 40-44 timer per uke	17	17	18
Yrkesaktiv, 45 timer + per uke	22	22	20
Husholdningsinntekt etter skatt			
Kroner i gjennomsnitt	382 691	372 367	410 604
Bostedsstrøk			
Sprettbygd strøk	21	26	7
Tettbygd, under 20000 innbyggere	32	34	26
Tettbygd, 20000 - 199999 innbyggere	24	25	23
Tettbygd, 100000 innbyggere +	23	16	43
Landsdel			
Oslo og Akershus	19	14	32
Hedmark og Oppland	8	9	5
Østlandet ellers	20	22	14
Agder og Rogaland	18	21	10
Vestlandet	18	17	19
Trøndelag	11	9	15
Nord-Norge	7	7	6
Antall observasjoner	477	345	132

Gjennomgående har kontantstøttedrene også en løserer tilknytning til arbeidsmarkedet enn dem uten kontantstøtte. I tabell 5.6 belyses dette med tall hentet fra innledningsintervjuet basert på mødres opplysninger om hvorvidt de var yrkesaktive eller ikke, hvorvidt de hadde permisjon eller ikke på intervjutids-

punktet, og ukentlige arbeidstid.¹⁶ I tabell 5.3 ble det samme forholdet belyst på grunnlag av mødrenes registrering av tid til yrkesarbeid i tidsdagbøkene. Regner vi om tallene for tid til yrkesarbeid i tabell 5.3 til uketall, stemmer anslagene fra dagbok og spørreskjema rimelig godt for mødrene som ikke har kontantstøtte. For dem uten kontantstøtte får vi derimot noe høyere tall i spørreskjema enn i dagbøkene. Som nevnt i kapittel 2, viser metodestudier flere steder at disse to måtene å registrere arbeidstid på, ofte gir noe ulike resultater. I likhet med dagbokopplysningene viser imidlertid intervjuopplysningene at mødre med kontantstøtte bruker atskillig mindre tid i yrkeslivet enn dem uten kontantstøtte. Det ser ikke ut til å være klare forskjeller mellom gruppene når det gjelder partners arbeidstid.¹⁷ Mødre som mottar kontantstøtte bor ellers i husholdninger med lavere husholdningsinntekt enn dem som ikke mottar kontantstøtte. Målt i inntekt etter skatt utgjør forskjellen vel 38 000 kroner i gjennomsnitt per år. Videre er det en tendens til at mødre med kontantstøtte oftere bor i spredtbygde strøk og sjeldnere i storbyer enn dem med kontantstøtte. De bor også sjeldnere i Oslo/Akershus-området og oftere i Østlandsområdet ellers eller i Agder/Rogaland. Disse forskjellene mellom grupper av mødre med og uten kontantstøtte stemmer rimelig bra med det som er dokumentert i tidligere undersøkelser (Reppen og Rønning 1999, Hellevik 2000).

Tabell 5.7 viser forskjeller mellom mødre med full kontantstøtte og dem med redusert kontantstøtte, for de samme kjennemerker som i tabell 5.6. Igjen er det viktig å huske på at det lave antallet observasjoner blant mødre med redusert kontantstøtte gjør det vanskelig å si noe sikkert om forskjellene mellom disse gruppene. Det ser imidlertid ut til at mødre med full støtte oftere enn dem med redusert støtte har ettårige kontantstøttebarn og oftere har minst tre barn. Videre ser det ut til at de gjennomgående har noe kortere ukentlig arbeidstid og noe lavere husholdningsinntekt, og at de noe sjeldnere bor i spredtbygde områder.

¹⁶ Inndelingen av mors yrkestilknytning/arbeidstid i tabellene 5.6 og 5.7 skiller seg fra det som er vanlig i SSBs arbeidskraftundersøkelser. Som sysselsatte regnes der de som utførte inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i en bestemt referanseuke, samt personer som har slik arbeid, men som var midlertidig borte fra dette i referanseuka pga. feire, sykdom, lønnet eller ulønnet permisjon e. l. I denne rapporten er det imidlertid et poeng å belyse mødres tid til ulike typer omsorgsarbeid i forhold til deres faktiske arbeidstid og ikke i forhold til deres formelle yrkestilknytning. Mødre på permisjon er derfor klassifisert sammen med de ikke yrkesaktive, og ukentlig arbeidstid angis kun for dem som faktisk var i arbeid på intervjutidspunktet.

¹⁷ Tallene for partners arbeidstid er basert på opplysninger fra mødrene. Undersøkelsen gir dessverre ikke opplysninger om hvorvidt partneren hadde permisjon på intervjutidspunktet. Det er derfor mulig at noen av dem som er gruppert som yrkesaktive, faktisk hadde permisjon og dermed ikke var i arbeid på intervjutidspunktet. Sett i lys av at fedres permisjonsuttak generelt er ganske beskjedent, gjelder dette imidlertid neppe særlig mange.

Tabell 5.7. Fordeling på en del kjennemerker blant gifte/samboende mødre som mottar kontantstøtte, etter om de har full eller redusert kontantstøtte. Prosent og gjennomsnitt

	Har full kontantstøtte	Har redusert kontantstøtte
Har barn under kontantstøttealder		
Ja	15	15
Alder på yngste barn i kontantstøttealder		
1 år	56	40
2 år	44	60
Har barn 3-15 år		
Ja	61	56
Antall barn 0-15 år		
1	29	30
2	41	52
3 +	30	17
Gjennomsnitt	2,1	1,9
Mors alder, år		
Gjennomsnitt	30,3	31,4
Mors utdanningsnivå		
Ungdomsskole/videregående skole	56	45
Universitet/høgskole 1-4 år	40	46
Universitet/høgskole 5 år +	4	9
Mors arbeidstid		
Ikke yrkesaktiv/permisjon	43	22
Yrkesaktiv, 1-36 timer per uke	37	46
Yrkesaktiv, 37 timer + per uke	19	32
Gjennomsnitt (Ikke yrkesaktiv/permisjon=0)	15,8	24,5
Partners arbeidstid		
Ikke yrkesaktiv	6	-
Yrkesaktiv, 1-39 timer per uke	57	49
Yrkesaktiv, 40-44 timer per uke	18	14
Yrkesaktiv, 45 timer + per uke	19	37
Husholdningsinntekt etter skatt		
Kroner i gjennomsnitt	368 985	389 126
Bostedsstrøk		
Spredtbygd strøk	22	42
Tettbygd, under 20000 innbyggere	34	32
Tettbygd, 20000 - 199999 innbyggere	27	12
Tettbygd, 100000 innbyggere +	16	14
Landsdel		
Oslo og Akershus	12	20
Hedmark og Oppland	8	14
Østlandet ellers	22	23
Agder og Rogaland	23	12
Vestlandet	17	20
Trøndelag	10	7
Nord-Norge	8	4
Antall observasjoner	288	57

5.5. Mors arbeidstid viktig for omsorgstiden

Tabellene 5.8 og 5.9 viser tid til samvær med barn, til aktiv omsorg for barn, og til husarbeid, blant mødre med barn i kontantstøttealder, etter en del utvalgte kjennemerker. Det er altså bivariater sammenhenger som belyses i disse tabellene. Tabell 5.8 viser, som vi kanskje kunne vente, at mødre som også har barn under ett år bruker betydelig mer tid til samvær med barn enn mødre som ikke har så små barn. Det er imidlertid ingen forskjell i samværstid etter hvorvidt det yngste barnet i kontantstøttealder er ett eller to år gammelt. Derimot bruker mødre med flere barn i husholdningen mer tid til samvær med små barn enn dem med bare ett barn. Det er ingen klar variasjon etter mors alder. Det kan se ut til

at mødre med lang universitetsutdanning bruker noe mindre tid sammen med barn enn dem med kortere utdanning. Få observasjoner blant dem med lengst utdanning gjør imidlertid at gjennomsnittstallene i denne gruppen er beheftet med stor usikkerhet. Videre ser vi, som vi kunne vente, at mors yrkestilknytning og arbeidstid har stor betydning for tiden til samvær med barn. Ikke yrkesaktive bruker mer tid til samvær enn yrkesaktive, og samværstiden avtar med økende arbeidstid. Det er ikke noen klar bivariat sammenheng mellom størrelsen på husholdningens inntekt og tiden til samvær med barn. Det er imidlertid en viss tendens til at bosatte i spredtbygde områder bruker mer tid til samvær med barn enn bosatte i storbyer. Videre er det, som vi kunne vente, slik at samværstiden er høyere i helgene enn på hverdager.

Stort sett er det slik at tiden til samvær med barn mens partneren er til stede varierer mindre enn tiden uten partneren til stede. Eksempelvis er det ikke så store forskjeller i tid til samvær med barn mens også partneren er til stede mellom yrkesaktive og ikke yrkesaktive mødre, og mellom mødre med kort og lang arbeidstid. Derimot er det betydelige forskjeller i tid sammen med barn uten at partneren er til stede. Dette må sees i lys av at de fleste fedre er yrkesaktive på full tid, og at det først og fremst er mødres tid med barna mens fedre er på jobb, som varierer. Forskjellen mellom alenetid med barn og tid med barn mens også partneren er til stede, går imidlertid motsatt vei på hverdager og helger. På hverdagene foregår det meste av mødres samvær med barna uten at partneren er til stede. I helgene foregår hovedtyngden av mødres samvær med barn mens også partneren er til stede. Også her har imidlertid alenetiden betydelig omfang.

Det er selvsagt en rekke andre faktorer i tillegg til dem som vises i tabell 5.8, som har betydning for mødres tid til samvær med barna. Mange av disse lar seg ikke fange opp i surveyundersøkelser. Mye kan også fanges opp, men det er begrenset hva som ble registrert i tidsbruksundersøkelsen 2000/01. Eksempelvis kan vi anta at mødres holdninger til familie og barneoppdragelse vil være en viktig forklaring på hvordan de prioriterer tid til barna. Tidsbruksundersøkelsen gir imidlertid ikke opplysninger om slike holdninger.

Slike bivariater sammenhenger som er vist i tabell 5.8 kan være vanskelige å tolke. Forskjeller mellom mødre etter et gitt kjennetegn kan ofte være knyttet til, eller bunne i, systematiske forskjeller på andre områder. Eksempelvis kan det tenkes at når mødre i spredtbygde strøk bruker mer tid sammen med barn enn dem i storbyene, skyldes dette at bosatte i spredtbygde områder bruker mindre tid til yrkesarbeid enn mødre i storbyene. Multivariate analyser, der flere mulige forklaringsvariabler trekkes inn, kan gi bedre innsikt i de ulike faktorenes betydning. Slike analyser presenteres i kapitlene 6 og 7.

Tabell 5.8. Tid brukt til samvær med barn totalt, samvær med partner til stede og samvær uten partner til stede. Tall for mødre med barn i kontantstøttealder, etter ulike kjennemerker. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Samvær med barn 0-3 år	Derav med partner til stede	Derav uten partner til stede	Andel av samvær uten partner til stede	Antall observasjoner
Har barn under kontantstøttealder					
Ja	11,13	3,36	7,38	68	52
Nei	6,54	2,56	3,58	57	425
Alder på yngste barn i kontantstøttealder					
1 år	7,23	2,55	4,27	60	220
2 år	7,26	3,06	4,20	58	257
Antall barn 0-15 år					
1	5,46	2,28	3,18	57	157
2	8,05	3,21	4,44	59	218
3 +	8,23	3,08	5,16	63	102
Mors alder					
- 29 år	7,30	2,59	4,31	60	189
30-34 år	7,10	3,12	3,59	56	196
35 år +	7,43	2,41	5,02	65	92
Mors utdanningsnivå					
Ungdomsskole/videregående skole	7,38	3,10	4,28	59	233
Universitet/høgskole 1-4 år	7,20	2,56	4,23	60	206
Universitet/høgskole 5 år +	6,00	2,19	3,41	61	30
Mors arbeidstid					
Ikke yrkesaktiv/permisjon	9,17	3,18	5,58	64	154
Yrkesaktiv 1-36 timer per uke	7,09	2,58	4,11	59	187
Yrkesaktiv, 37 timer + per uke	5,37	2,45	2,52	51	136
Husholdningsinntekt etter skatt					
1. kvartil	6,52	2,54	3,59	58	119
2. kvartil	8,10	3,08	5,02	62	118
3. kvartil	7,27	3,03	4,24	59	120
4. kvartil	7,07	2,58	4,08	58	120
Bostedsstrøk					
Spredtbygd strøk	8,00	2,45	5,15	66	97
Tettbygd, under 20000 innbyggere	7,29	3,20	4,08	55	156
Tettbygd, 20000 - 199999 innbyggere	7,06	2,42	4,24	62	118
Tettbygd, 100000 innbyggere +	7,06	3,09	3,57	56	106
Ukedag					
Mandag - fredag	6,59	2,19	4,41	67	343
Lørdag - søndag	8,29	4,50	3,39	43	134
Alle	7,24	3,01	4,24	59	477

5.6. Mest aktiv omsorg blant mødre med små barn og blant mødre med flere barn

Når det gjelder aktiv barneomsorg, tyder de bivariate sammenhengene i tabell 5.9 på at det særlig er det å ha helt små barn, antall barn i husholdningen, og mors yrkestilknytning og arbeidstid, som har betydning for hvor mye tid som går med. Holder vi oss til det som er notert som hovedaktiviteter, ser vi at mødre med barn under ett år bruker dobbelt så mye tid til aktivt omsorgsarbeid som dem som ikke har så små barn. Videre bruker mødre med flere barn betydelig mer tid enn dem med ett barn, og mødre som ikke er yrkesaktive eller har permisjon på intervjuetidspunktet, bruker mer tid enn dem som er i jobb.

Tid til aktivt omsorgsarbeid som biaktivitet varierer i all hovedsak mellom grupper på samme måte som tiden til omsorgsarbeid som hovedaktivitet gjør. Dermed finner vi omtrent de samme forskjellene mellom grupper av mødre også når vi ser tid til hoved- og

biaktiviteter under ett. Mens tid til samvær med barn 0-3 år varierer klart mellom hverdager og helger, er dette ikke tilfellet for tid til aktivt omsorgsarbeid. Både på hverdager og i helger bruker mødre med barn i kontantstøttealder om lag to timer og tre kvarter til slike gjøremål. Inkluderer vi også biaktivitetene, går vel 3 ½ time til aktivt omsorgsarbeid både på hverdager og i helger.

I likhet med de bivariate sammenhengene mellom tid til samvær med barn og ulike kjennetegn ved mødre, er de bivariate mønstrene for tid til aktivt omsorgsarbeid vanskelige å tolke. Sammenhengen etter et gitt kjennemerke kan bunne i at mødre skiller seg fra hverandre også på andre måter, og det kan være disse andre forskjellene som egentlig har betydning for tidsmønsteret.

Tabell 5.9. Tid brukt til aktiv omsorg for barn som hoved- og biaktivitet og tid brukt til husarbeid. Tall for mødre med barn i kontantstøttealder, etter ulike kjennemerker. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Aktiv omsorg, hovedaktivitet	Aktiv omsorg, biaktivitet	Aktiv omsorg, sum hoved- og biaktivitet	Biaktivitetens andel av sum, prosent	Husarbeid, hovedaktivitet	Antall observasjoner
Har barn under kontantstøttealder						
Ja	4,51	1,21	6,12	22	2,29	52
Nei	2,24	0,51	3,16	26	2,11	425
Alder på yngste barn i kontantstøttealder						
1 år	2,50	0,59	3,50	26	2,18	220
2 år	2,34	0,51	3,25	25	2,09	257
Antall barn 0-15 år						
1	1,59	0,40	2,39	25	1,44	157
2	3,01	0,51	3,52	22	2,11	218
3 +	3,03	1,25	4,28	32	3,01	102
Mors alder						
- 29 år	2,39	0,51	3,29	24	1,57	189
30-34 år	2,42	0,45	3,26	22	2,10	196
35 år +	2,47	1,25	4,12	34	2,52	92
Mors utdanningsnivå						
Ungdomsskole/videregående skole	2,45	0,55	3,40	25	2,18	233
Universitet/høgskole 1-4 år	2,39	0,55	3,34	26	2,03	206
Universitet/høgskole 5 år +	2,20	1,01	3,22	30	2,52	30
Mors arbeidstid						
Ikke yrkesaktiv/permisjon	3,33	1,09	4,42	24	2,27	154
Yrkesaktiv 1-36 timer per uke	2,31	0,58	3,29	28	2,14	187
Yrkesaktiv, 37 timer + per uke	1,56	0,35	2,31	23	1,56	136
Husholdningsinntekt etter skatt						
1. kvartil	2,31	0,40	3,11	21	2,13	119
2. kvartil	2,58	0,57	3,55	24	2,12	118
3. kvartil	2,25	1,05	3,31	31	2,14	120
4. kvartil	2,50	0,58	3,49	25	2,15	120
Bostedsstrøk						
Spredtbygd strøk	2,44	1,13	3,57	31	2,30	97
Tettbygd, under 20000 innbyggere	2,22	0,44	3,06	24	2,16	156
Tettbygd, 20000 - 199999 innbyggere	2,57	1,00	3,57	25	2,05	118
Tettbygd, 100000 innbyggere +	2,49	0,49	3,38	22	2,03	106
Ukedag						
Mandag - fredag	2,40	0,55	3,35	26	2,15	343
Lørdag - søndag	2,45	0,55	3,40	25	2,10	134
Alle	2,42	0,55	3,37	25	2,13	477

5.7. Mer husarbeid med mange barn i husholdningen

Generelt er det mindre variasjon mellom grupper av mødre i tid brukt til vanlig husarbeid enn i tid til samvær med barn og i tid til aktivt omsorgsarbeid (tabell 5.9). Det ser også til å være til dels andre forhold som har betydning for tid brukt til husarbeid, enn for tid sammen med barn og for tid til aktivt omsorgsarbeid. Alderen på yngste barn ser ikke ut til å spille noen særlig rolle for husarbeidstiden blant mødre med barn i kontantstøttealder, men derimot medfører flere barn mer husarbeid. Mødre med minst tre barn bruker betydelig mer tid til husarbeid enn dem som bare har ett barn, mens de med to barn kommer i en mellomstilling. Videre ser det ut til at eldre mødre bruker noe mer tid til husarbeid enn yngre mødre. Det er også noe høyere estimater for tid til husarbeid blant dem med lang utdanning enn blant dem med mindre utdanning, men det lave antallet observasjoner i gruppen med lang universitetsutdanning gir stor usikkerhet ved tallene her.

Ulikt hva vi kanskje kunne vente, er det forholdsvis liten forskjell i tid til husarbeid etter mors yrkestilknytning og arbeidstid. Det er heller ingen forskjell mellom ulike inntektsgrupper. Det kan være en viss tendens til at mødre i spredtbygde områder bruker noe mer tid til husarbeid enn dem i storbyene, men denne forskjellen er neppe statistisk utsagnskraftig. Det er heller ingen forskjell av betydning mellom hverdager og helger i husarbeidstiden. Både på vanlige ukedager og i helgene bruker mødre med barn i kontantstøttealder i gjennomsnitt om lag 2 timer og ett kvarter til husarbeid.

6. Samværstid, omsorgsarbeid og husarbeid blant mødre med barn i kontantstøttealder. Multivariate analyser

6.1. Avhengige og uavhengige variabler i modellene

I dette kapitlet undersøkes nærmere hvilke forhold som har betydning for mødres tid sammen med barn, til aktivt omsorgsarbeid og til husarbeid. For å holde de ulike sammenhengene fra hverandre, benyttes multivariate analyser der flere mulige forklaringsvariabler inngår samtidig. Formålet med analysene er både å få et bedre bilde av de ulike faktorenes betydning for mødres tid til samvær med og omsorg for barna, og å få bedre innsikt i hvilke forhold som kan forklare de bivariate sammenhengene mellom det å motta kontantstøtte, og tiden til ulike omsorgsaktiviteter. Hvorvidt man mottar kontantstøtte eller ikke inkluderes derfor som en uavhengig variabel i modellene. Dette innebærer altså ikke noen antakelse om at det å motta kontantstøtte i seg selv påvirker mødres tidsprioriteringer i forhold til barna, gitt de tilpasninger som allerede er gjort i forhold til yrkeslivet, men at de som mottar kontantstøtte skiller seg systematisk fra dem uten kontantstøtte med hensyn til forhold som har betydning for tidsbruken med barn. Ved å gjennomføre en blokkvis regresjonsanalyse kan vi se hvor mye forskjellen mellom mødre med og uten kontantstøtte reduseres via de andre uavhengige variablene i modellene, i forhold til den bivariate framstillingen i tabell 5.3.

Vi minner om at disse analysene kun viser sammenhengen mellom ulike variabler på et gitt tidspunkt og ikke kan si noe om tidsrekkefølgen i mødres beslutninger. Muligheten for å få kontantstøtte kan ha medført at enkelte mødre bruker mindre tid til yrkesarbeid enn hva de ellers ville ha gjort, og følgelig også mer tid til samvær med barna. De kvalitative studiene som ble gjennomført i forbindelse med evalueringen av kontantstøtteordningen viste imidlertid at de fleste tilpasset seg i hjem og jobb slik de ville ha gjort også uten at kontantstøtten var innført, og at bruken av kontantstøtte mer var en følge av, enn en bakgrunn for, de tilpasninger som ble valgt (Baklien m. fl. 2001). Uansett er det viktig å være klar over at analysene i det følgende viser sammenhenger i datamaterialet på et gitt tidspunkt og ikke sier noe om tidsrekkefølgen av mødres tilpasninger og valg. Den statistiske effekten av

variabelen for om man mottar kontantstøtte eller ikke, viser altså forskjellen i tidsbruk til barn mellom mødre med og uten kontantstøtte, gitt de tilpasninger som allerede er gjort når det gjelder yrkesaktivitet og arbeidstid.

De samme modellene er spesifisert for følgende seks avhengige variabler, målt i antall minutter per dag:

- Tid sammen med barn 0-3 år
- Tid sammen med barn 0-3 år med ektefelle/samboer til stede
- Tid sammen med barn 0-3 år uten ektefelle/samboer til stede
- Tid til aktiv omsorg for barn som hovedaktivitet. Her inkluderes alt omsorgsarbeid for barn i husholdningen, uavhengig av hvilke barn det er rettet mot. Det meste går imidlertid til de yngste barna (jfr. diskusjon i kapittel 3).
- Tid til aktiv omsorg for barn som hoved- + biaktivitet
- Tid til husarbeid

Følgende uavhengige variabler inngår i analysene:

- Hvorvidt man mottar kontantstøtte eller ikke
- Ukedag
- Hvorvidt man har barn under ett år eller ikke
- Alder på yngste barn i kontantstøttealder
- Antall barn 0-15 år i husholdningen
- Mors alder
- Mors utdanningsnivå
- Mors yrkestilknytning/ukentlige arbeidstid
- Hvorvidt partner har lang arbeidstid eller ikke
- Husholdningsinntekt etter skatt
- Bostedsstrøk

De uavhengige variablene betraktes altså dels som faktorer som kan antas å ha betydning for mødres tid til samvær med barna, og dels som bakenforliggende variabler som kan forklare noe av den bivariate sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte og tid til barneomsorg. Begrunnelsen for å inkludere bruk av kontantstøtte/ikke kontantstøtte i modellene er omtalt ovenfor. Ukedag er inkludert for å vise hvordan mødres tid til samvær med barn og til aktivt

omsorgsarbeid varierer mellom hverdager og helger. Særlig viktig er det her å få fram at forskjellen mellom hverdag og helg har motsatt retning for tid med barn mens også partneren er til stede, og tid med barna uten partneren til stede. Variablene for yngste barns alder er inkludert både for å undersøke hvilken betydning disse har for mødres tidsmønster, og for å belyse hvor mye disse faktorene reduserer forskjellen mellom mødre med og uten kontantstøtte i tid brukt til ulike omsorgsaktiviteter. Mors alder er tatt med ut fra en antakelse om at mødre i ulike aldersgrupper prioriterer noe ulikt når det gjelder husarbeid. Tidligere multivariate analyser av mødre med barn i alderen 1-14 år har vist at eldre mødre bruker mer tid til husarbeid enn yngre mødre, mens det ikke var klare forskjeller etter alder i tiden til omsorgsarbeid og til samvær med barn (Kitterød 2002b)

Utdanningsnivået betraktes ofte som en type ressurs som kan tenkes å påvirke mødres prioriteringer i forhold til barna på flere måter. I økonomisk teori antas gjerne at høyt utdannede og velstående foreldre vil "investere" mer tid i sine barn enn andre foreldre, for derved å kunne overføre mer humankapital og kompetanse (Klevmarken og Stafford 1999, Flood og Gråsjö 1997, Bonke 1995, Hill og Stafford 1980). Man tenker seg da at høyt utdannede foreldre har vanskeligere for å finne "substitutter" for egen innsats enn hva de med kortere utdanning har, og at gitt samme arbeidstid, vil høyt utdannede foreldre prioritere barna høyere i tiden hjemme enn foreldre med mindre utdanning. Ulike analyser gir noe sprikende resultater når det gjelder sammenhengen mellom foreldres utdanningsnivå og tid til barneomsorg. Eksempelvis fant Gronau (1976) ikke noen klar effekt av mødres utdanningsnivå for tiden til barneomsorg i Israel på midten av 1970-tallet, mens Hill og Stafford (1980) fant en klar utdanningseffekt blant amerikanske mødre. Nyere analyser fra Danmark (Bonke 1995) og Sverige (Flood og Gråsjö 1997) viser at selv etter kontroll for en rekke relevante faktorer, er det en klar positiv sammenheng mellom mors utdanningsnivå og tiden til aktiv barneomsorg. For Sveriges vedkommende var imidlertid sammenhengen noe svakere i 1990 enn i 1980. Resultatet av slike analyser vil avhenge noe av hvordan analysemodellene er spesifisert, og hvorvidt man ser på tid til samvær med barn eller tid til aktivt omsorgsarbeid, men trolig gjenspeiler de ulike konklusjonene også at det er substansielle forskjeller på dette feltet både mellom land, over tid, og for ulike grupper av foreldre.

For Norges vedkommende viser en analyse av tid til familiearbeid blant mødre med barn 1-14 år at de høyt utdannede jevnt over bruker mer tid til aktiv omsorg for barn og mindre tid til husarbeid enn dem med kortere utdanning, mens det ikke var systematiske forskjeller i tiden til samvær med barn. Dette mønsteret gjaldt både i 1971, 1980 og 1990 (Kitterød 2002b). I

likhet med de fleste analyser på feltet, gjaldt altså disse analysene for mødre med noe eldre barn enn dem som studeres i foreliggende rapport. Ifølge Hill og Stafford (1980) er det først og fremst blant dem med noe eldre barn at foreldrenes utdanningsnivå har betydning for tiden til barneomsorg. Det er derfor tvilsomt om vi finner noen klar effekt av mors utdanningsnivå i de multivariate analysene i det følgende. De bivariate analysene i tabellene 5.8 og 5.9 kan tyde på at høyt utdannede mødre bruker mindre tid sammen med barna enn dem med kortere utdanning, at de bruker mer tid til husarbeid og mindre tid til aktivt omsorgsarbeid. Det lave antallet observasjoner gir imidlertid stor usikkerhet ved tallene. Utdanningsforskjellene kan dessuten godt være knyttet til forskjeller i arbeidstid.

Mors arbeidstid er tatt med i analysene både for å vise hvilken betydning arbeidstiden har for tid til barneomsorg, og for å belyse hvor mye forskjellen i omsorgstid mellom grupper med og uten kontantstøtte reduseres via effekten av mors arbeidstid. Da også partners arbeidstid kan tenkes å påvirke mors tid til barna, er det inkludert et mål for hvorvidt partneren har lang arbeidstid eller ikke. Antakelsen er da at dette særlig har betydning for mødres "alenetid" med barna, slik at de som har partnere som bruker mye tid i yrkeslivet, er mer sammen med barna uten ektefelle/samboer til stede, enn andre grupper av mødre. Tilsvarende kan det antas at de vil ha mindre samvær med partneren til stede enn andre grupper av mødre.

Variabelen for husholdningsinntekt er inkludert ut fra en antakelse om at høy inntekt gir større valgfrihet og andre rammer for utformingen av husarbeid og barneomsorg enn det lavere inntekt gjør. Eksempelvis kan vi tenke oss at høy inntekt gir mulighet for å kjøpe seg fri fra deler av husarbeidet og dermed redusere egen innsats hjemme.

Variabelen for bostedsstrøk er inkludert for å se om den bivariate sammenhengen mellom bostedsstrøk og mødres tid til samvær med, og omsorg for, barn som ble vist i tabellene 5.8 og 5.9, også gjelder etter kontroll for andre faktorer.

De uavhengige variablene er spesifisert som følger:

- Kontantstøtte: Det er skilt mellom dem som har full støtte, dem som har redusert støtte, og dem som ikke mottar støtte overhodet. Det er definert to dummyvariabler, og gruppen uten støtte er valgt som referanse.
- Ukedag: Det er skilt mellom hverdager og helger (lørdager og søndager), med hverdager som referansekategori.
- Barn under ett år: Det er skilt mellom dem som har barn under kontantstøttealder og dem som ikke har det. Den siste gruppen er definert som referanse.
- Alder på yngste barn i kontantstøttealder: Det er skilt mellom ett og to år, med to år som referanse.

- Antall barn 0-15 år i husholdningen: Dette er definert som en kontinuerlig variabel, med verdier 1-5.
- Mors alder: Her er det skilt mellom tre aldersgrupper, og de yngste (under 30 år) er definert som referanse. Når alder behandles som en kategorisk, og ikke som en kontinuerlig, variabel, er dette fordi det ikke er rimelig å anta lineære sammenhenger mellom mors alder og alle de avhengige variablene.
- Mors utdanningsnivå. Også dette behandles som en kategorisk variabel. Det skilles mellom tre grupper, og de med kortest utdanning (høyest fullførte utdanning fra ungdomsskole- eller videregående skolenivå), er definert som referanse. En kontinuerlig variabel for utdanning ville forutsette lineære sammenhenger slik at hvert ekstra års utdanning skulle medføre en like stor økning eller reduksjon i mødres tid til samvær med, og omsorg for, barn. Dette er neppe en realistisk antakelse. De bivariate analysene i tabellene 13 og 14 tyder på at i den grad det er noen forskjell mellom utdanningsgrupper på disse områdene, er det særlig mødre med lang universitetsutdanning som skiller seg ut.
- Mors ukentlige arbeidstid. Dette behandles som en kontinuerlig variabel med verdier 0-55 timer. Personer med lønnet eller ulønnet permisjon er satt til 0. Det samme gjelder ikke yrkesaktive mødre.
- Partner har lang arbeidstid: Det skilles mellom dem som har partnere som arbeider minst 45 timer per uke, og dem som ikke har partnere med så lang arbeidstid. De siste er valgt som referanse.
- Husholdningsinntekt: Variabelen gjelder inntekt etter skatt og er delt i kvartiler, med første kvartil som referanse.

6.2. Analyseteknikk

Som analyseteknikk er benyttet multippel regresjon. Denne gjør det mulig å studere betydningen av flere uavhengige variabler samtidig. Ettersom ett av formålene med analysene er å undersøke hvordan den bivariate sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte på den ene siden, og tid til barneomsorg på den annen, er knyttet til forskjeller mellom mødrene på andre områder, er det benyttet en blokkvis framgangsmåte. Det defineres flere modeller for hver av de avhengige variablene, der ulike uavhengige variabler trekkes inn etter hvert. Eventuelle endringer i de estimerte koeffisientene for bruk av kontantstøtte tyder da på at noe av den bivariate sammenhengen er knyttet til den uavhengige variabelen som medførte denne endringen. Dersom f.eks. koeffisientene som angir effekten av bruk av kontantstøtte reduseres når mors arbeidstid trekkes inn i modellen, kan dette tolkes slik at noe av den bivariate sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte og tid til samvær med barn, er knyttet til at mødre med kontantstøtte bruker mindre tid i yrkeslivet enn andre mødre.

For hver av de avhengige variablene er følgende 6 modeller spesifisert: I modell 1 er kun to uavhengige

kjennemerker inkludert, nemlig bruk av kontantstøtte, og dag i uka. I modell 2 er det også inkludert en variabel for om man har barn under ett år eller ikke. I modell 3 inngår i tillegg variabler for alder på yngste kontantstøttebarn og for antall barn i husholdningen. I modell 4 inngår videre variabler for mors alder og utdanningsnivå, i modell 5 er det i tillegg inkludert mål for mors og partners arbeidstid, og i modell 6 inngår også variabler for husholdningsinntekt og bostedsstrøk.

Det lave antallet observasjoner i analysene innebærer at det skal sterke sammenhenger til for å få signifikante utslag på nivåer som det er vanlig å operere med. I tabellene i det følgende markeres sammenhenger som er signifikante både på 0,001-nivå, 0,01-nivå, 0,05-nivå og 0,10-nivå. Ettersom hver av deltakerne i undersøkelsen har ført dagbok i to døgn, kan det være en viss avhengighet mellom de to observasjonene for hver person. Eksempelvis er det rimelig å anta at aktivitetsmønsteret for en mandag og en tirsdag for samme person er mer likeartet enn det som er tilfellet for en mandag og en tirsdag for to forskjellige personer. I analysene i det følgende er det benyttet en teknikk som tar hensyn til dette. De estimerte effektene blir i all hovedsak de samme som ved vanlig regresjonsanalyse, men standardavvikene blir høyere. Dermed skal det sterkere sammenhenger til for å få statistisk signifikante utslag. Den analyseteknikken som er benyttet gir ingen gode mål for modelltilpasning. Den forklarte variansen for de ulike modellene (R^2) er derfor oppgitt på grunnlag av ordinære regresjonsanalyser.

Observasjoner med uoppgitte verdier på minst en av variablene i modellen er holdt utenfor i analysene. Analysene er basert på 469 dagbokdager for gifte/samboende mødre.

6.3. Tid til samvær med barn 0-3 år

Tabell 6.1 viser resultater fra multivariate analyser av tid tilbrakt sammen med barn 0-3 år blant mødre med barn i kontantstøttealder. De estimerte koeffisientene er beregnet som antall minutter per dag. Konstantleddet angir gjennomsnittverdien for dem som har verdien 0 på samtlige av de uavhengige variablene i modellen. For de kategoriske variablene har referansekategorien verdien 0. Når modell 1 gir et konstantledd på 327, 8 minutter, betyr dette at mødre som ikke mottar kontantstøtte bruker i gjennomsnitt 328 minutter, eller 5 timer og 28 minutter per dag, til samvær med barn på hverdager. De estimerte koeffisientene uttrykker økningen i antall minutters samvær for hver enhets økning i de uavhengige variablene, gitt samme verdier på de øvrige uavhengige variablene i modellen. Eksempelvis innebærer koeffisienten for full kontantstøtte i modell 1 at mødre som mottar full kontantstøtte i gjennomsnitt bruker 142 minutter, eller 2 timer og 22 minutter, mer per dag til samvær med barn enn dem uten kontantstøtte, gitt samme ukedag. Koeffisi-

Tabell 6.1. Resultater fra regresjonsanalyser av tid sammen med barn 0-3 år blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	327,8****	319,9****	250,6****	245,1****	360,8****	365,3****
Kontantstøtte (ikke støtte, ref.)						
Redusert støtte	83,9**	56,8	46,8	52,5	44,3	27,9
Full støtte	142,0****	113,7****	94,6****	100,0****	66,7**	63,6****
Ukedag (Mand.- fred., ref.)						
Lørd. - sønd.	71,5****	74,4****	76,4****	74,3****	78,2****	79,0****
Har barn under 1 år (nei, ref.)						
Ja		237,5****	220,3****	229,6****	178,1****	181,5****
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)						
1 år			14,4	17,3	12,4	11,3
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)			39,0****	33,1**	21,8	15,1
Mors alder (- 29 år, ref.)						
30-34 år				3,7	7,5	2,8
35 år +				45,2	48,1	47,4
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)						
Universitet/høgskole 1-4 år				4,4	16,9	9,2
Universitet/høgskole 5 år +				-43,6	-0,1	3,4
Mors ukentlige arbeidstid (kontinuerlig 0-55 timer)					-3,6****	-3,7****
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)						
Ja					0,0	-0,7
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)						
2. kvartil						68,8**
3. kvartil						50,8
4. kvartil						39,6
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)						
Tettbygd, under 20000 innb.						-18,5
Tettb., 20000-199999 innb.						-37,9
Tettb., 100000 innb. +						-26,5
R ²	0,10	0,21	0,23	0,24	0,29	0,30

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

enten for lørdager/søndager, betyr at mødre bruker 72 minutter mer til samvær med barn i helger enn på hverdager, gitt likhet med hensyn til om de mottar kontantstøtte eller ikke. For de kontinuerlige variablene må koeffisientene tolkes i forhold til den måleenhet som er benyttet. Når vi i modell 5 får en koeffisient for mors ukentlige arbeidstid på - 3,6, betyr dette altså at gitt likhet med hensyn til de andre uavhengige variablene i modellen, avtar mødres samværstid med barn med 3,6 minutter per ekstra time de bruker til yrkesarbeid. En mor som jobber 30 timer per uke, bruker da i gjennomsnitt 108 minutter mindre per dag til samvær med barn enn en mor som ikke er i jobb, gitt samme verdier på de andre faktorene i modellen.

Alle de seks analysemodellene som er benyttet her, viser at mødre som mottar full kontantstøtte bruker mer tid til samvær med barn enn dem som ikke mottar støtte. De som mottar redusert støtte kommer i en mellomstilling, og det er kun i modell 1 at vi finner en statistisk signifikant forskjell mellom denne gruppen og dem som ikke mottar støtte. Det er imidlertid en klar tendens til at forskjellen mellom mødre med og uten kontantstøtte avtar når vi tar hensyn til at disse gruppene også skiller seg fra hverandre på andre måter. I modell 2, der det også er inkludert en variabel for hvorvidt man har barn under kontantstøttealder eller ikke, er forskjellen

mellom dem med og uten kontantstøtte atskillig mindre enn i modell 1. Dette har sammenheng med at mødre med kontantstøtte oftere enn dem uten slik støtte, har barn under ett år, og at så små barn trekker samværstiden opp. I modell 3 er forskjellen i tid til samvær mellom dem med og uten kontantstøtte ytterligere redusert, noe som bunner i at det her er kontrollert for antall barn i husholdningen, og at mødre med kontantstøtte jevnt over har flere barn enn dem uten støtte. Modell 4, der også mors alder og utdanning er inkludert, gir imidlertid ingen ytterligere reduksjon i forskjell mellom dem med og uten kontantstøtte. Verken mors alder eller mors utdanning har noen selvstendig betydning for tiden til samvær med barn. Modell 5, der det også er kontrollert for mors og partners arbeidstid, gir mindre forskjeller mellom dem med og uten kontantstøtte, enn hva de foregående modellene gjør. Det er først og fremst mors arbeidstid som har betydning. Ettersom mødre uten kontantstøtte i gjennomsnitt bruker mer tid i yrkeslivet enn dem med kontantstøtte, er mye av forskjellen i samværstid med barn mellom de to gruppene nettopp knyttet til denne forskjellen i arbeidstid. Modell 6, der det også er kontrollert for husholdningsinntekt og bostedsstrøk, gir ingen ytterligere reduksjon forskjellen i samværstid mellom mødre med og uten kontantstøtte.

Av de uavhengige variablene i tabell 6.1 er det altså særlig mors arbeidstid, hvorvidt man har barn under ett år eller ikke, ukedag, og hvorvidt man mottar kontantstøtte eller ikke som har statistisk signifikant sammenheng med tiden til samvær med barn 0-3 år. Samværstiden avtar med økende arbeidstid for mødre og er mer omfattende for dem med barn under ett år enn for dem med eldre barn. Videre brukes mer tid til samvær i helgene enn på hverdager, og mødre med full kontantstøtte bruker mer tid til samvær enn dem uten slik støtte. Mors utdanningsnivå har ingen selvstendig betydning for samværstiden, og det er heller ikke signifikant forskjell mellom dem i spredtbygde og dem i tettbygde områder.

Den sterke bivariate sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte og tid til samvær med barn som vises i tabell 5.3, bunner altså til dels i at disse gruppene av mødre skiller seg fra hverandre også når det gjelder arbeidstid og yngste barns alder. Men også etter kontroll for disse forholdene, er det klare forskjeller mellom mødre med og uten kontantstøtte i mengden tid sammen med barn. Antakelig har dette sammenheng med systematiske forskjeller på områder som ikke inngår i analysene i tabell 6.1. Dette blir nærmere drøftet i kapittel 7. Det er imidlertid viktig å huske på at alle som ikke mottar kontantstøtte, har full barne-

hageplass for sine barn. Dermed kan noe av den statistiske sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte og tid til samvær med barn, rett og slett bunne i at barn av mødre uten kontantstøtte tilbringer mye tid i barnehagen. Trolig benytter en del mødre barnehageplassen også utover den tiden de selv er på jobb, og dette kan i tilfelle være noe av forklaringen på at vi finner en forskjell i tid til samvær med barn mellom brukere og ikke brukere av kontantstøtte også etter kontroll for mors arbeidstid.

6.4. Tid sammen med barn med og uten partner til stede

Tabell 6.2 viser de samme analysene som i tabell 6.1, men nå for tid sammen med barn mens også ektefelle/samboer til stede. Tabell 6.3 viser analyser for tid med barn uten ektefelle/samboer til stede. Mødres samlede tid med barn 0-3 år er altså delt i to etter hvorvidt partneren var til stede eller ikke. Koeffisientene i tabellene 6.2 og 6.3 summerer derfor opp til koeffisientene i tabell 6.1. Det samme gjelder for konstantleddene. Eksempelvis er koeffisienten for full støtte i modell 1 i tabell 6.2 på 6,1 minutter. Tilsvarende koeffisient i tabell 6.3 er 136 minutter. Summen av de to er 142 minutter, hvilket altså tilsvarer koeffisienten i modell 1 i tabell 6.1.

Tabell 6.2. Resultater fra regresjonsanalyser av tid sammen med barn 0-3 år og med partner til stede, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	140,6****	139,2****	123,7****	123,5****	142,9****	134,5****
Kontantstøtte (ikke støtte, ref.)						
Redusert støtte	-39,1	-44,3	-45,1	-46,7	-45,3	-48,4
Full støtte	6,1	0,7	-0,2	-4,3	-8,9	-5,2
Ukedag (Mand.- fred., ref.)						
Lørd. - sønd.	148,1****	141,4****	149,5****	148,2****	149,1****	151,8****
Har barn under 1 år (nei, ref.)						
Ja		44,7	32,3	32,6	22,5	28,4
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)						
1 år			-12,6	-9,9	-10,9	-10,1
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)			11,8	11,5	9,8	7,8
Mors alder (- 29 år, ref.)						
30-34 år				24,9	25,2	23,8
35 år +				-10,0	-9,3	-9,2
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)						
Universitet/høgskole 1-4 år				-8,3	-5,3	-7,3
Universitet/høgskole 5 år +				-40,2	-32,3	-35,4
Mors ukentlige arbeidstid (kontinuerlig 0-55 timer)					-0,6	-0,5
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)						
Ja					-11,1	-7,6
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)						
2. kvartil						-0,9
3. kvartil						27,5
4. kvartil						3,4
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)						
Tettbygd, under 20000 innb.						15,2
Tettb., 20000-199999 innb.						-28,8
Tettb., 100000 innb. +						10,7
R ²	0,16	0,17	0,17	0,18	0,18	0,19

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

Tabell 6.3. Resultater fra regresjonsanalyser av tid sammen med barn 0-3 år uten partner til stede, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	186,6****	180,1****	126,2***	120,8****	217,2****	230,6****
Kontantstøtte (ikke støtte, ref.)						
Redusert støtte	123,5***	101,5***	92,3****	99,4***	90,1**	76,7**
Full støtte	136,0****	112,9****	94,7****	104,2****	75,5***	68,6**
Ukedag (Mand.- fred., ref.)						
Lørd. - sønd.	-74,6****	-72,0****	-70,9****	-71,7****	-68,0****	-69,6****
Har barn under 1 år (nei, ref.)						
Ja		192,7****	188,0****	196,9****	155,5****	153,2****
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)						
1 år			27,0	27,2	23,2	21,4
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)			27,2**	21,7	12,0	7,3
Mors alder (- 29 år, ref.)						
30-34 år				-21,2	-17,7	-20,8
35 år +				55,2*	57,5*	56,9*
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)						
Universitet/høgskole 1-4 år				12,6	22,2	16,6
Universitet/høgskole 5 år +				-3,8	31,9	38,8
Mors ukentlige arbeidstid (kontinuerlig 0-55 timer)					-3,1****	-3,2****
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)						
Ja					11,0	6,7
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)						
2. kvartil						69,3**
3. kvartil						23,3
4. kvartil						35,7
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)						
Tettbygd, under 20000 innb.						-34,4
Tettb., 20000-199999 innb.						-9,8
Tettb., 100000 innb. +						-37,9
R ²	0,09	0,17	0,19	0,21	0,25	0,27

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

Generelt er det slik at tid sammen med barn med partner til stede varierer mindre mellom grupper enn hva tid uten partner til stede gjør. Som det er pekt på tidligere, har dette sammenheng med at de aller fleste fedre er yrkesaktive på full tid og dermed er mye borte fra hjemmet. Samvær med barn med partner til stede foregår derfor stort sett utenfor fedrenes arbeidstid og varierer lite mellom grupper av mødre. Analysene i tabell 6.2 viser ingen signifikante forskjeller i tid sammen med barn med partneren til stede mellom mødre med og uten kontantstøtte. I den grad det er noen sammenheng her, går tendensen i retning av at mødre med redusert kontantstøtte bruker mindre tid til samvær med barna mens også partneren er til stede, enn dem med full støtte og dem uten støtte. Dette kan peke i retning av at mødre med redusert støtte har inntektsgivende arbeid på ettermiddags- og kveldstid mens partneren er hjemme og tar seg av barna. Sammenhengen er imidlertid ikke statistisk utsagnskraftig. Av de variablene som inngår i analysen, er det bare ukedag som har klar betydning for omfanget av mødres tid sammen med barn mens partneren er til stede. Som vi kunne vente, og i tråd med de bivariate analysene i kapittel 5, er samværet med barn med partneren til stede mer omfattende i helgene enn på hverdagene.

Når det gjelder tid sammen med barn uten partner til stede, viser analysene i tabell 6.3 langt på vei de samme sammenhengene som analysene av samlet tid med barn 0-3 år (tabell 6.1). Den viktigste forskjellen er kanskje at koeffisienten for betydningen av ukedag har motsatt fortegn, hvilket innebærer at mødre tilbringer mindre tid alene med barna i helgene enn på hverdagene. Den sterke bivariate sammenheng mellom bruk av kontantstøtte og tid alene sammen med barna, bunner delvis i at mødre som mottar kontantstøtte har mindre barn og bruker mindre tid i yrkeslivet enn dem som ikke mottar kontantstøtte. Men også etter kontroll for disse og flere andre faktorer, er det altså en klar sammenheng mellom bruk av kontantstøtte og alenetid med små barn, noe som antakelig gjenspeiler at mødre med og uten kontantstøtte skiller seg fra hverandre også på områder som ikke inngår i analysene i tabell 6.3.

Tabell 6.3 viser videre at det er en tendens til at de eldre mødrene bruker mer tid alene med barna enn hva de yngre gjør. Det er vanskelig å finne noen sikker forklaring på dette mønsteret. Muligens har det sammenheng med at eldre mødre har flere barn enn de yngre, og at flere barn innebærer mer atskilte tidsmønstre for foreldrene ved at barn i ulike aldre krever ulike typer oppfølging og omsorg. Denne tolkningen

understøttes av at den klare positive sammenhengen mellom antall barn og mors tid alene med barna forsvinner når mors alder inkluderes i modellen. Dette tyder på at det er en positiv sammenheng mellom mors alder og antall barn i husholdningen, og muligens er det slik at disse variablene stjeler forklaringskraft fra hverandre slik at betydningen av variabelen for antall barn mister effekt når mors alder trekkes inn.

6.5. Tid til aktivt omsorgsarbeid

Resultatene fra de multivariate analysene av mødres tid til aktiv omsorg for barn vises i tabell 6.4. Analysene her gjelder for omsorgsarbeid som hovedaktivitet. Her er altså all tid til aktivt omsorgsarbeid for barn i husholdningen regnet med, uavhengig av hvem omsorgen er rettet mot. Det meste går imidlertid til de yngste barna. Til dels finner vi de samme sammenhengene som i analysene av samlet tid med barn (tabell 6.1), men det er også en del forskjeller i mønstrene for disse to formene for barneomsorg. Modell 1, der det kun er kontrollert for ukedag, viser en signifikant forskjell i tid til aktivt omsorgsarbeid mellom mødre med og uten kontantstøtte slik at de som har full støtte bruker omtrent ½ time mer per dag til slik omsorg, enn dem uten kontantstøtte. Denne sammenhengen forsvinner imidlertid når flere uavhengige variabler inkluderes i analysen. I modellene 3-6 er sammenhengen dessuten

snudd, men ingen av disse modellene gir statistisk signifikante forskjeller i tid til omsorgsarbeid mellom mødre med og uten kontantstøtte. Den bivariate forskjellen i tid til aktivt omsorgsarbeid mellom grupper med og uten kontantstøtte bunner dels i at mødre med kontantstøtte oftere enn dem uten støtte har barn under ett år, oftere har ettårige kontantstøttebarn, oftere har flere barn i husholdningen, og bruker mindre tid til yrkesarbeid. Alle disse faktorene har klar selvstendig betydning for hvor mye tid som brukes til aktiv barneomsorg. Mødre med barn under ett år bruker mer tid til aktiv omsorg enn dem som ikke har så små barn, mødre med ettårige kontantstøttebarn bruker mer tid til omsorgsarbeid enn dem som har toåringer, og omsorgstiden øker med tallet på barn i husholdningen og avtar med mors ukentlige arbeidstid.

Ulikt hva som er tilfellet når det gjelder tid til samvær med barn 0-3 år, er det ingen forskjeller mellom hverdag og helg i tiden til aktivt omsorgsarbeid. Videre er det verdt å merke seg at mors utdanningsnivå ikke har noen selvstendig betydning for tiden til aktivt omsorgsarbeid. Dette skiller seg fra resultatene i analyser i flere andre land, og også fra resultatene i en analyse av tid til omsorgsarbeid blant norske mødre med barn 1-14 år. Som nevnt tidligere, viste denne både for 1970, 1980 og 1990 at mødre med lang utdanning brukte

Tabell 6.4. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt til aktiv omsorg for barn som hovedaktivitet, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	142,1****	137,3****	89,8****	83,3****	131,2****	126,1****
Kontantstøtte (ikke støtte, ref.)						
Redusert støtte	17,3	1,1	-8,7	-6,7	-12,1	-6,0
Full støtte	29,1**	11,7	-8,5	-7,9	-22,6	-21,2
Ukedag (Mand.- fred., ref.)						
Lørd. - sønd.	-1,5	0,4	0,9	1,4	2,8	-0,3
Har barn under 1 år (nei, ref.)						
Ja		144,4****	151,3****	160,1****	140,0****	130,9****
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)						
1 år			43,9****	47,4****	45,4****	44,3****
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)			19,9***	16,4**	11,6	12,4*
Mors alder (- 29 år, ref.)						
30-34 år				14,6	16,5	15,5
35 år +				22,9	23,9	17,0
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)						
Universitet/høgskole 1-4 år				-2,7	1,7	-4,4
Universitet/høgskole 5 år +				-14,7	2,9	-11,9
Mors ukentlige arbeidstid (kontinuerlig 0-55 timer)					-1,5****	-1,7****
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)						
Ja					9,1	9,2
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)						
2. kvartil						22,9
3. kvartil						-1,2
4. kvartil						20,5
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)						
Tettbygd, under 20000 innb.						-20,1
Tettb., 20000-199999 innb.						21,7
Tettb., 100000 innb. +						11,8
R ²	0,01	0,18	0,23	0,24	0,28	0,31

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

Tabell 6.5. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt til aktiv omsorg for barn som hoved- + biaktivitet, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	179,6****	174,1****	87,7****	79,5***	147,0****	148,0****
Kontantstøtte (ikke støtte, ref.)						
Redusert støtte	47,7	28,5	12,7	17,6	7,5	7,1
Full støtte	51,5*	31,2	-0,8	5,9	-15,5	-17,2
Ukedag (Mand.- fred., ref.)						
Lørd. - sønd.	-1,0	0,4	1,8	1,0	2,3	1,0
Har barn under 1 år (nei, ref.)						
Ja		169,4****	169,3****	180,6****	153,7****	147,1****
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)						
1 år			56,7***	57,9***	55,3***	56,2***
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)			40,9****	34,8***	27,7***	26,9**
Mors alder (- 29 år, ref.)						
30-34 år				3,6	6,7	5,2
35 år +				47,8*	49,0**	41,8
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)						
Universitet/høgskole 1-4 år				4,3	9,8	1,3
Universitet/høgskole 5 år +				-3,5	20,8	8,3
Mors ukentlige arbeidstid (kontinuerlig 0-55 timer)					-2,2****	-2,3****
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)						
Ja					23,2	23,4
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)						
2. kvartil						36,8
3. kvartil						18,9
4. kvartil						26,9
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)						
Tettbygd, under 20000 innb.						-41,2*
Tettb., 20000-199999 innb.						18,2
Tettb., 100000 innb. +						-2,7
R ²	0,02	0,13	0,20	0,21	0,26	0,28

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

noe mer tid til aktivt omsorgsarbeid enn dem med kortere utdanning (Kitterød 2002b). Når vi ikke finner dette mønsteret her, kan dette ha sammenheng med at vi her ser på mødre med svært små barn. Som nevnt ovenfor, tyder analyser fra USA på at foreldres utdanningsnivå først og fremst har betydning for tid til omsorgsarbeid blant dem med større barn (Hill og Stafford 1980).

Også tabell 6.5 viser resultater fra multivariate analyser av tid til aktivt omsorgsarbeid blant mødre med barn i kontantstøttealder, men her er også biaktivitetene tatt med. Den avhengige variabelen er her summen av tid til omsorgsarbeid som hoved- og biaktivitet. I all hovedsak viser tabell 6.5 de samme mønstrene som tabell 6.4, noe som er rimelig ettersom den avhengige variabelen i analysene i tabell 6.4 inngår som en del av den avhengige variabelen i analysene i tabell 6.5. Både konstantleddene og koeffisientene er høyere i tabell 6.5 enn i tabell 6.4. Dette gjenspeiler at vi får høyere tall for tid til aktivt omsorgsarbeid når vi også tar hensyn til biaktivitetene, enn hva vi får når vi kun ser på hovedaktivitetene. De absolutte forskjellene i tidsbruk mellom ulike grupper av mødre blir altså mer markerte når biaktiviteter inkluderes.

6.6. Tid til husarbeid

Som vist i tabell 5.3 i forrige kapittel, bruker mødre som mottar kontantstøtte mer tid til vanlig husarbeid enn dem som ikke mottar kontantstøtte. Tabell 6.6 viser resultater fra multivariate analyser av tid til husarbeid. Den bivariate sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte og tid til husarbeid svekkes noe etter hvert som flere uavhengige variabler inkluderes i modellen, men også modell 6, der det er kontrollert for både antall barn, barnas alder, mors alder, utdanning og arbeidstid, partners arbeidstid, husholdningsinntekt og bostedsstrøk, viser at klar forskjell i tid til husarbeid mellom mødre med og uten kontantstøtte. Gitt likhet med hensyn til de andre faktorene i modellen, bruker mødre med full kontantstøtte i gjennomsnitt ½ time mer per dag til husarbeid enn mødre uten kontantstøtte.

Ellers er det en klar tendens til at husarbeidstiden øker med antall barn i husholdningen og at eldre mødre bruker mer tid til husarbeid enn yngre mødre. Det siste er i tråd med analyser av mødre med noe eldre barn basert på tidligere undersøkelser (Kitterød 2002b). Det er også en tendens til at mødre med lang utdanning bruker mer tid til husarbeid enn dem med kortere utdanning, og det er først og fremst de med utdanning

Tabell 6.6. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt til husarbeid, blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	102,9****	102,6****	44,6****	41,0***	60,7****	70,8****
Kontantstøtte (ikke støtte, ref.)						
Redusert støtte	20,4	19,4	11,5	14,1	10,1	6,0
Full støtte	46,5****	45,5****	30,6***	38,9****	32,3***	30,4***
Ukedag (Mand.- fred., ref.)						
Lørd. - sønd.	-1,7	-1,6	-0,2	-1,8	-1,8	0,7
Har barn under 1 år (nei, ref.)						
Ja		8,6	-8,7	1,5	-5,7	-1,3
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)						
1 år			6,8	3,5	2,7	4,5
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)			33,8****	27,7****	25,5****	26,1****
Mors alder (- 29 år, ref.)						
30-34 år				5,4	6,5	10,9
35 år +				40,0****	40,2***	49,5****
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)						
Universitet/høgskole 1-4 år				-2,6	-1,4	4,5
Universitet/høgskole 5 år +				41,3**	48,2**	60,8***
Mors ukentlige arbeidstid (kontinuerlig 0-55 timer)					-0,7**	-0,5*
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)						
Ja					11,5	12,9
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)						
2. kvartil						-10,7
3. kvartil						-16,3
4. kvartil						-26,2*
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)						
Tettbygd, under 20000 innb.						-5,7
Tettb., 20000-199999 innb.						-13,5
Tettb., 100000 innb. +						-14,9
R ²	0,04	0,05	0,14	0,17	0,19	0,20

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

på hovedfagsnivå som skiller seg ut. Dette er et annet mønster enn hva som er funnet i analyser av mødres husarbeidstid i tidligere tidsbruksundersøkelser (ibid). Muligens har forskjellen i resultater sammenheng med at analysene i tabell 6.6 gjelder for mødre med svært små barn, mens analysene i Kitterød (2002b) gjaldt for mødre med barn 1-14 år. Som vi kunne vente, er det en tendens til at husarbeidstiden avtar med mors arbeidstid. Det er videre en tendens til at de som befinner seg i det høyeste inntektskvartilet, målt ved husholdningsinntekt etter skatt, bruker noe mindre tid til husarbeid enn dem med de laveste inntektene. Det er usikkert hvordan denne sammenhengen skal forklares, men den kan bunne i at mødre høyinntektsgruppene har bedre mulighet til å kjøpe seg fri fra deler av husarbeidet enn dem med lavere inntekter, eller at de får mer hjelp fra sine partnere.

6.7. Modeller uten mål for bruk av kontantstøtte

Bruk av kontantstøtte er korrelert med flere av de uavhengige variablene i regresjonsanalysene som er presentert ovenfor. Dermed kan denne variabelen tenkes å "stjele" forklaringskraft fra disse andre faktorene, slik at de statistiske sammenhengene blir

svakere enn hva de ville være dersom bruk av kontantstøtte ikke var inkludert i modellen. For å undersøke hvorvidt dette er tilfelle, er der også foretatt analyser der dummyvariablene for bruk av kontantstøtte er tatt ut av modellen. Modellene er ellers de samme som modell 6 i tabellene 6.1-6.6. Resultatene av disse analysene vises i tabell 6.7. Både når det gjelder tid til samvær med barn, til aktivt omsorgsarbeid og til husarbeid, gir disse analysene i all hovedsak de samme mønstrene som vi finner når også bruk av kontantstøtte er inkludert som en variabel i modellen.

6.7. Analyser av mødre som ikke har barn under ett år

En del av mødrene med barn i kontantstøttealder, om lag 11 prosent, har også barn under ett år. Såpass små barn krever mye oppmerksomhet og omsorg, noe som gjenspeiles i tallene for tidsbruk for denne gruppen av mødre. Tidsmønsteret blant dem som også har barn under kontantstøttealder, påvirker også gjennomsnittstallene for tid til omsorg og samvær for alle mødre med barn i kontantstøttealder sett under ett. Det er uklart hvor mye av omsorgen som er rettet kun mot de aller minste barna, og hvor mye som kommer barn i kontantstøttealder til gode. I de multivariate analysene så langt er det kontrollert for hvorvidt man

Tabell 6.7. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt samvær med barn, til aktiv omsorg for barn og til husarbeid blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder. Modell uten mål for bruk av kontantstøtte. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Samvær med barn 0-3 år	Samvær med partner til stede	Samvær uten partner til stede	Aktiv omsorg, hovedaktivitet	Aktiv omsorg, hoved- + biaktivitet	Husarbeid
Konstantledd	406,6****	122,3***	283,9****	112,8****	139,7****	89,0****
Ukedag (Mand.- fred., ref.)						
Lørd. - sønd.	80,7****	153,4****	-69,4****	-1,1	0,0	2,4
Har barn under 1 år (nei, ref.)						
Ja	186,9****	22,2	164,8****	129,4****	147,5****	0,4
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)						
1 år	24,2	-10,1	34,3	39,9****	52,4***	10,9
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)	20,1	8,6	11,4	10,7	25,2**	28,7****
Mors alder (- 29 år, ref.)						
30-34 år	0,6	23,6	-22,8	16,2	5,9	9,9
35 år +	41,0	-10,1	-51,3	19,2	43,9*	46,2****
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)						
Universitet/høgskole 1-4 år	7,7	-6,9	14,7	-3,9	1,6	3,9
Universitet/høgskole 5 år +	4,0	-39,0	43,1	-11,9	9,4	60,5****
Mors ukentlige arbeidstid (kontinuerlig 0-55 timer)	-4,1****	-0,6	-3,6****	-1,5****	-2,2****	-0,8**
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)						
Ja	-3,1	-12,9	9,7	10,2	25,7	10,9
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)						
2. kvartil	69,7**	-4,0	73,3**	22,8	37,6	-10,9
3. kvartil	50,8	24,5	26,3	-1,0	19,9	-16,8
4. kvartil	36,1	1,6	34,0	21,8	28,5	-28,3
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)						
Tettbygd, under 20000 innb.	-20,4	21,9	-43,0	-19,8	-42,8*	-5,7
Tettb., 20000-199999 innb.	-35,7	-18,9	-17,6	20,6	14,3	-11,0
Tettb., 100000 innb. +	-39,4	21,1	-61,3*	15,6	-2,2	-19,7
R ²	0,29	0,19	0,25	0,31	0,28	0,18

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

har barn under ett år eller ikke (modellene 2-6), og dermed skulle betydningen av å ha så små barn være renset ut. For å gi et enda klarere bilde av nivå og variasjon i tiden til samvær med barn i kontantstøttealder, er det også foretatt analyser der mødre med barn under ett år er holdt utenfor. Analysene tilsvare dem som er vist i modell 6 i tabellene 6.1-6.6, men omfatter altså kun de mødre som har barn i kontantstøttealder, og som ikke har barn under ett år. 417 dagbokdager inngår i analysene. Resultatene vises i tabell 6.8.

Ettersom analysene her er foretatt på en undergruppe som omfatter størsteparten av utvalgene fra analysene tidligere i kapitlet, er det rimelig å forvente at vi stort sett finner de samme sammenhengene, noe som bekreftes av tabell 6.8. I all hovedsak finner vi de samme mønstrene i denne tabellen som i modell 6 i tabellene 6.1-6.6. Nivået på koeffisientene er enkelte steder noe annerledes, men stort sett er det de samme faktorene som har betydning for mødres tid til samvær med barn, til aktiv barneomsorg og til husarbeid, når vi kun ser på dem uten barn under ett år, som når vi ser på alle mødre med barn i kontantstøttealder. Dette er også hva vi skulle forvente ettersom det i de tidligere analysene er kontrollert for hvorvidt man har barn under kontantstøttealder.

Tabell 6.8. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt samvær med barn, til aktiv omsorg for barn og til husarbeid, blant gifte/samboende mødre som har barn i kontantstøttealder, men som ikke har barn under ett år. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Samvær med barn 0-3 år	Samvær med partner til stede	Samvær uten partner til stede	Aktiv omsorg, hovedaktivitet	Aktiv omsorg, hoved- + biaktivitet	Husarbeid
Konstantledd	371,5****	131,7***	239,8****	144,3****	173,3****	71,9***
Kontantstøtte (ikke støtte, ref.)						
Redusert støtte	28,2	-47,6	75,9**	-10,5	2,0	7,6
Full støtte	66,1**	-13,8	79,7***	-23,7*	-19,3	30,2**
Ukedag (Mand.- fred., ref.)						
Lørd. - sønd.	91,7****	148,8****	-55,2****	2,8	10,8	3,6
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)						
1 år	4,4	-8,9	13,3	36,0****	45,7**	4,0
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)	25,4	13,1	12,3	13,3*	23,88**	27,9****
Mors alder (- 29 år, ref.)						
30-34 år	-21,0	13,4	-34,3	7,0	-7,5	12,0
35 år +	28,2	-11,5	39,8	14,3	40,1	46,0***
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)						
Universitet/høgskole 1-4 år	21,5	5,0	16,6	-7,7	-2,7	5,8
Universitet/høgskole 5 år +	31,2	-24,3	55,5	0,8	24,3	62,5****
Mors ukentlige arbeidstid (kontinuerlig 0-55 timer)	-3,7****	-0,6	-3,1****	-1,7****	-2,4****	-0,5
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)						
Ja	-16,5	-10,2	-6,3	-3,8	5,6	11,9
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)						
2. kvartil	53,9	1,0	52,6	26,8*	46,5*	-21,1
3. kvartil	49,1	35,7	13,4	-1,7	26,2	-28,2*
4. kvartil	15,8	4,8	10,7	9,3	19,1	-36,3**
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)						
Tettbygd, under 20000 innb.	-20,4	13,3	-34,1	-17,8	-39,8*	-1,7
Tettb., 20000-199999 innb.	-42,8	-28,8	-14,3	15,8	14,0	-9,0
Tettb., 100000 innb. +	-46,1	0,6	-47,1	-1,3	-19,5	-11,0
R ²	0,23	0,18	0,21	0,17	0,18	0,20

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

7. Kan vi identifisere andre faktorer som forklarer forskjellen i tid til barneomsorg mellom mødre med og uten kontantstøtte?

Analysene så langt viser altså at det er en betydelig forskjell mellom mødre med og uten kontantstøtte i tid brukt til samvær med barn og til husarbeid, også når vi tar hensyn til at disse gruppene skiller seg fra hverandre med hensyn til barnetall, barnas alder, mors yrkestilknytning og arbeidstid og en del andre forhold. Forskjellen er særlig markert når det gjelder tid sammen med barn, men også for tid til husarbeid er det en signifikant forskjell mellom brukere og ikke brukere av kontantstøtte etter kontroll for de faktorene som inngår i analysene hittil i kapitlet. Trolig skiller derfor mottakere og ikke-mottakere av kontantstøtte seg fra hverandre også på andre måter enn dem det er tatt hensyn til i analysene så langt. Som nevnt tidligere, kan det imidlertid også være en forklaring at mødre uten kontantstøtte har fulltids barnehageplass til barna. Dersom barna tilbringer mye tid i barnehagen, blir det mindre tid til samvær med foreldrene.

7.1. Har medlemskap i kristelig/religiøs forening betydning?

Selv om dette kan være en rimelig forklaring, vil vi undersøke om vi kan identifisere andre faktorer enn dem som er avdekket så langt, som kan forklare sammenhengen mellom kontantstøttebruk og tid til samvær med barn. Dette må da være forhold som har betydning for hvor mye tid mødre tilbringer sammen med barna, og som samvarierer med bruk av kontantstøtte. Det er imidlertid begrenset hva som ble registrert i tidsbruksundersøkelsen av aktuelle faktorer. Én mulig forklaring på at mødre med kontantstøtte bruker mer tid sammen med barn enn mødre uten støtte, kan være at disse gruppene har ulike verdier og idealer for barneoppdragelse og familieliv. Slike holdninger ble dessverre ikke registrert i undersøkelsen. Flere tidligere analyser viser imidlertid at religiøs aktivitet og tro ofte går sammen med tradisjonelle familieverdier. I en analyse av folks oppfatninger av ideelt barnetall i en familie fant Lyngstad og Noack (2000) at de som var medlemmer i en religiøs/kristen forening, oftere enn andre betraktet minst tre barn som det ideelle. I en studie av familieverdier i Norge fant Blom (1986) en klar tendens til at høy grad av religiøsitet ofte gikk sammen med tradisjonelle

familieverdier.¹⁸ Dette skulle tilsi at grad av religiøsitet, eller religiøs aktivitet, kan brukes som en indikator på sterk familieorientering og tradisjonelle familieverdier. Tidsbruksundersøkelsen 2000/01 inneholdt ingen spørsmål om grad av religiøsitet, men hadde et spørsmål om medlemskap i kristelige og religiøse foreninger.¹⁹ Kun et fåtall av mødrene, vel 10 prosent, oppgav at de var medlem av en slik forening, men andelen var noe høyere blant dem med, enn blant dem uten, kontantstøtte. Blant mødre med full kontantstøtte var andelen 15 prosent, mens den var 6 prosent blant dem uten slik støtte.

Tabell 7.1. Tid brukt til samvær med barn totalt, samvær med partner til stede, samvær uten partner til stede, til aktiv omsorg for barn, og til husarbeid, blant mødre med barn i kontantstøttealder, etter om de er medlem av en kristelig/religiøs forening eller ikke. Gjennomsnitt per dag i timer og minutter

	Medlem	Ikke medlem
Samvær med barn 0-3 år	8,08	7,19
Derav med partner til stede	3,01	3,01
Derav uten partner til stede	5,06	4,18
Aktiv omsorg, hovedaktivitet	3,17	2,37
Aktiv omsorg, sum hoved- og biaktivitet	4,19	3,31
Husarbeid, hovedaktivitet	2,32	2,11
Antall observasjoner	52	425

¹⁸ Tradisjonelle familieverdier er definert som "vurderinger av familie, ekteskap eller ulike sider ved disse som understreker at kjernefamilien er den eneste ønskelige familieform, at ekteskapet betyr livslangt monogami, og at en familie bør ha mange barn (Blom 1986, s. 262). Grad av religiøsitet var målt gjennom følgende spørsmål: Hvor viktig vil du si at Gud er i ditt liv? Svaret skulle angis på en skala fra 1-10, der 10 betydde "svært viktig", og 1 betydde "ingen betydning".

¹⁹ Spørsmålet lød som følger: Er du medlem av en kristelig eller religiøs forening, også ungdomsslag og kvinneorganisasjon?

Tabell 7.1 viser tidsbruk til ulike typer barneomsorg blant mødre etter om de er medlem av en kristelig/religiøs forening eller ikke. Det er få observasjoner blant dem som er medlemmer, men det ser ut til å være en viss tendens til at de som er medlemmer av en slik forening, bruker noe mer tid til samvær med barn, til aktiv barneomsorg og til husarbeid, enn dem som ikke er medlemmer. Gjelder disse sammenhengene ved kontroll for andre relevante forhold, og er det i tilfelle slik at forskjellene i tid til barneomsorg mellom mødre med og uten kontantstøtte reduseres når vi tar hensyn til slik foreningsmedlemskap? For å undersøke dette, er det foretatt multivariate analyser der også foreningsmedlemskap inngår som uavhengige variabel. For øvrig inngår de samme uavhengige variablene som i modell 6 i tabellene 6.1-6.6.

Resultatene av disse analysene vises i tabell 7.2. Vi ser her kun på samlet tid sammen med barn 0-3 år, tid til aktivt omsorgsarbeid som hovedaktivitet, og tid til husarbeid. Sammenholder vi disse resultatene med resultatene i tabellene 6.1, 6.4 og 6.6, ser vi at koeffisientene for bruk av kontantstøtte ikke blir nevneverdig endret når medlemskap i kristelig/religiøs forening

inkluderes i modellen. Dette innebærer at forskjellen i tid til barneomsorg mellom mødre med og uten kontantstøtte ikke kan forklares med at mottakerne av kontantstøtte oftere enn andre er medlem av en slik organisasjon. For øvrig er det verdt å legge merke til at sammenhengen mellom foreningsmedlemskap og tid til samvær med barn har skiftet retning i den multivariate analysen i forhold til i den bivariate framstillingen i tabell 7.1. Gitt likhet med hensyn til alle de andre variablene i modellen, er det altså slik at mødre som er medlem i en kristelig/religiøs forening bruker mindre tid til samvær med barn enn andre mødre. Analyser der forklaringsvariablene inkluderes etter hvert, viser at den positive bivariate sammenhengen mellom foreningsmedlemskap og tid til samvær med barn er knyttet til at de som er medlem i religiøse foreninger jevnt over har yngre og flere barn enn andre mødre. Når disse variablene inkluderes i modellen, skifter sammenhengen retning. Når mors ukentlige arbeidstid inkluderes, blir den negative sammenhengen mellom foreningsmedlemskap og tid til barneomsorg enda sterkere.

Tabell 7.2. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt til samvær med barn, til aktiv omsorg for barn og til husarbeid blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder, inkludert mål for medlemskap i kristelig/religiøs forening. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Samvær med barn 0-3 år	Aktiv omsorg, hovedaktivitet	Husarbeid
Konstantledd	334,1****	121,2****	69,3**
Kontantstøtte (ikke støtte, ref.)			
Redusert støtte	29,5	-6,5	6,2
Full støtte	65,7**	-20,6	30,5***
Ukedag (Mand.-fred., ref.)			
Lørd. - sønd.	79,4****	-0,2	0,7
Har barn under 1 år (nei, ref.)			
Ja	197,3****	135,7****	0,1
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)			
1 år	16,1	45,9****	5,0
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)	21,7	14,4*	26,7****
Mors alder (-29 år, ref.)			
30-34 år	3,0	15,5	11,0
35 år +	49,5	17,7	49,6****
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)			
Universitet/høgskole 1-4 år	14,6	-2,8	5,0
Universitet/høgskole 5 år +	3,4	-11,8	60,8***
Mors ukentlige arbeidstid (kontinuerlig 0-55 timer)	-3,7****	-1,7****	-0,5
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)			
Ja	-2,2	8,7	12,7
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)			
2. kvartil	68,2**	22,7	-10,8
3. kvartil	50,2	-1,4	-16,4
4. kvartil	31,3	18,0	-26,9*
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)			
Tettbygd, under 20000 innb.	-11,5	-18,0	-5,1
Tettb., 20000-199999 innb.	-28,9	24,5	-12,7
Tettb., 100000 innb. +	-18,8	14,11	-14,2
Medlem av religiøs forening (nei, ref.)			
Ja	-72,7*	-21,8	-6,5
R ²	0,31	0,32	0,20

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

Analysene her støtter altså ikke antakelsen om at mødre som er tilknyttet en religiøs organisasjon, tilbringer mer tid sammen med barn enn andre mødre, gitt samme antall barn og alder på barna. Resultatene er imidlertid ikke uforenelige med konklusjonene i de studiene som ble referert over, nemlig at medlemmer i religiøse organisasjoner har et høyere ideelt barnetall enn andre, og at høy grad av religiøsitet går sammen med tradisjonelle familieverdier. Tidsbruksundersøkelsen viser jo nettopp at de som er medlemmer i en religiøs organisasjon, har flere barn enn andre mødre. Tradisjonelle familieverdier kan da tenkes å gi seg utslag i valg av barnetall, men ikke nødvendigvis i hvor mye tid som tilbringes sammen med barna. Muligens ville vi fått andre resultater for sammenhengen mellom mødres holdninger og tid til barna dersom vi hadde mer direkte opplysninger om holdninger til barneoppdragelse og familieliv. Kanskje ville resultatet også blitt et annet hvis vi hadde et mål for grad av religiøsitet, og ikke bare for organisasjonsmedlemskap. Organisasjonsmedlemskap kan fange opp både holdninger og aktivitetsnivå. Organisasjonsaktivitet kan ta mye tid og gi mindre rom for samvær med barn.

7.2. Har mors arbeidstidsordning betydning?

En annen mulig forklaring på sammenhengen mellom tid til samvær med barn og bruk av kontantstøtte, kan være at mødre med kontantstøtte oftere enn dem uten støtte er yrkesaktive på ettermiddagstid, om kvelden og om natten, noe man også finner i andre undersøkelser (Hellevik 2000, Reppen og Rønning 1999). Slike arbeidstidsordninger lar seg lettere kombinere med mye barneomsorg i barnas våkne timer, enn hva som er tilfellet for arbeid i vanlig dagtid. Mens 67 prosent av de yrkesaktive mødre med kontantstøtte arbeider vanlig dagtid, gjelder dette 81 prosent av dem uten kontantstøtte. Andre arbeidstidsordninger, særlig turnus, er noe vanligere blant brukere enn blant ikke brukere av kontantstøtte. For å undersøke hvorvidt forskjellen i samværstid med barn mellom mødre med og uten kontantstøtte er knyttet til ulike arbeidstidsordninger, er det foretatt analyser der mål for arbeidstidsordning er inkludert i modellen. Resultatene vises i tabell 7.3.

Tabell 7.3. Resultater fra regresjonsanalyser av tid brukt til samvær med barn, til aktiv omsorg for barn og til husarbeid blant gifte/samboende mødre med barn i kontantstøttealder, inkludert mål for arbeidstidsordning. Estimerte koeffisienter i minutter per dag

	Samvær med barn 0-3 år	Aktiv omsorg, hovedaktivitet	Husarbeid
Konstantledd	350,0****	118,6****	56,1***
Kontantstøtte (ikke støtte, ref.)			
Redusert støtte	16,2	-18,7	0,1
Full støtte	62,5*	-22,3	29,2**
Ukedag (Mand.- fred., ref.)			
Lørd. - sønd.	77,2****	-1,2	1,2
Har barn under 1 år (nei, ref.)			
Ja	192,3****	138,1****	7,3
Alder på yngste barn i kontantstøttealder (2 år, ref.)			
1 år	13,0	43,8****	4,5
Antall barn 0-15 år (kontinuerlig 1-5)	18,0	13,4*	27,8****
Mors alder (- 29 år, ref.)			
30-34 år	4,7	15,1	12,1
35 år +	49,5	18,4	50,8****
Mors utdanningsnivå (Ungd.skole/vdg. skole, ref.)			
Universitet/høgskole 1-4 år	6,0	-6,7	3,3
Universitet/høgskole 5 år +	-0,3	-13,0	60,3**
Mors yrkestilknytning/arbeidstidsordning (ikke yrkesaktiv/permisjon, ref.)			
1-29 timer per uke, vanlig dagtid	-37,7	3,3	16,8
1-29 timer per uke, utenom vanlig dagtid	-51,2	-25,0	15,0
30 timer + per uke, vanlig dagtid	-118,1****	-53,5****	-10,0
30 timer + per uke, utenom vanlig dagtid	-134,2***	-47,0**	-3,9
Partner har lang arbeidstid (nei, ref.)			
Ja	-1,1	6,3	13,2
Husholdningsinntekt (1. kvartil, ref.)			
2. kvartil	68,4*	23,1	-11,7
3. kvartil	46,2	-4,1	-17,8
4. kvartil	30,7	20,1	-26,7*
Bostedsstrøk (Spredtbygd strøk, ref.)			
Tettbygd, under 20000 innb.	-16,1	-20,3	-5,9
Tettb., 20000-199999 innb.	-38,0	21,6	-11,7
Tettb., 100000 innb. +	-24,7	12,6	-12,4
R ²	0,29	0,30	0,20

**** Statistisk signifikant på 0,001-nivå, *** statistisk signifikant på 0,01-nivå, ** statistisk signifikant på 0,05-nivå, * statistisk signifikant på 0,10-nivå

Det er konstruert fire dummyvariabler for å belyse betydningen av mors arbeidstidsordning. De som var i permisjon eller ikke yrkesaktive er valgt som referanse. Variablene er laget på grunnlag av opplysninger om både arbeidstid og arbeidstidsordning. Effekten av mors arbeidstidsordning kan da studeres ved å se på forskjellen mellom de estimerte koeffisientene for de to dummyene for samme arbeidstid, men ulik arbeidstidsordning. Verken når det gjelder tid med barn 0-3 år, aktivt omsorgsarbeid for barn eller tid til husarbeid, ser det ut til at arbeidstidsordningen har noen selvstendig betydning for mødres tidsmønster. Den modellen som er spesifisert her gir ikke noe direkte mål for signifikans når det gjelder betydningen av arbeidstidsordning. Både når vi ser på deltidsarbeidende og fulltidsarbeidende mødre (minst 30 timer per uke) ser det ut til at de som jobber utenom vanlig dagtid tilbringer noe mindre tid sammen med barna enn de som jobber vanlig dagtid. Dette er den motsatte sammenhengen av hva vi antok i utgangspunktet, men forskjellen mellom gruppene er neppe statistisk ut-sagnskraftig. For å sjekke dette nærmere ble det også foretatt en analyse kun for de yrkesaktive mødrene. Her var arbeidstid definert som en kontinuerlig variabel med verdier 1-55, og det ble laget en dummy-variabel for arbeidstidsordning der det ble skilt mellom vanlig dagtid på den ene side og andre ordninger på den annen. Denne analysen viste en svak negativ sammenheng mellom arbeidstidsordning og tid til samvær slik at mødre som jobber utenom vanlig dagtid bruker noe mindre tid til samvær med barn enn andre mødre, gitt samme arbeidstid og gitt likhet med hensyn til de andre faktorene i modellen. Forskjellen var imidlertid ikke statistisk signifikant. Dermed ser det altså ut til at mødres samværstid med barn berøres av hvor mye de jobber, men i liten grad av når de jobber. Koeffisientene for bruk av kontantstøtte blir ikke endret nevneverdig når mål for arbeidstidsordning inkluderes i modellen.

Forskjellen i tid til samvær med barn mellom mødre med og uten kontantstøtte kan altså ikke forklares verken med forskjeller i medlemskap i kristne/religiøse foreninger eller med ulike arbeidstidsordninger. Det er derfor rimelig å anta at brukere og ikke brukere av kontantstøtte skiller seg fra hverandre på andre områder enn dem som inngår i analysene i denne rapporten, og at disse forskjellene har betydning for prioritering av tid til barna. Sannsynligvis er det også en viktig forklaring at full tids barnehageplass blant mødre uten kontantstøtte kan medføre mindre tid til samvær mellom foreldre og barn. En del foreldre har trolig barna i barnehage noe utover den tiden de selv er på jobb. Dette kan i tilfelle forklare at analysene viser klare forskjeller i tid til samvær med barn mellom mødre med og uten kontantstøtte, også etter kontroll for mors arbeidstid. Yrkesaktive mødre som har kontantstøtte, har ofte en dagmamma som barnetilsyn. Muligens betraktes dette i mindre grad som et peda-

gogisk tilbud enn en barnehageplass, slik at barna sjelden er hos dagmamma utover den tiden foreldre er på jobb. Dessuten lønnes dagmammaen gjerne proporsjonalt med barnets oppholdstid, noe som gir insentiver til å begrense oppholdstiden. Har man først en full barnehageplass, betaler man samme beløp uavhengig av hvor mange timer barnet faktisk er i barnehagen.

Det er imidlertid viktig å være klar over at analysene i denne rapporten ikke sier noe om den samlede tiden til kontakt med barn blant grupper av foreldre med og uten kontantstøtte. Dette ville forutsette analyser også av fedres tidsmønster. Ettersom tidsbruksundersøkelsen ikke hadde noe tilleggsutvalg av fedre med barn i kontantstøttealder, har vi her kun observasjoner fra hovedutvalget til undersøkelsen. Skiller vi mellom dem med og uten kontantstøtte, blir antall observasjoner såpass lavt for fedre at det ikke er grunnlag for meningsfylte analyser. Dette gjelder særlig for fedre uten kontantstøtte. Muligens er det slik at fedre uten kontantstøtte bruker mer tid på barna enn dem med kontantstøtte slik at forskjellen i samlet foreldretid med barn blir mindre enn de forskjellene vi finner ved kun å sammenligne mødre med og uten kontantstøtte. Gode analyser av dette forutsetter imidlertid større utvalg av fedre enn hva vi har her.

8. Oppsummering

8.1. Innledning

Kontantstøtten ble innført for familier med ett-åringer med virkning fra 1. august 1998 og ble utvidet til å gjelde også for familier med toåringer fra 1. januar 1999. Ordningen innebærer at foreldre som ikke benytter statlig subsidiert barnehageplass for sine barn, får utbetalt et skattefritt beløp som i utgangspunktet tilsvarte den statlige støtten til en barnehageplass. Deltids barnehageplass gir rett til avkortet støtte. Kontantstøttereformen har tre hovedsiktemål, nemlig at familier med ett- og toåringer skal sikres mer tid til selv å ta omsorg for egne barn, at familiene gis reell mulighet til å velge omsorgsform for barna sine, og at det skal bli større likhet i de statlige overføringene til barneomsorg mellom dem som benytter, og dem som ikke benytter, barnehage.

Kontantstøttereformen har vært svært omdiskutert, og det er gjennomført en rekke analyser for å evaluere den. Effekter i forhold til foreldres yrkestilknytning har stått særlig i fokus. Flere analyser viser at reformen har hatt forholdsvis liten innvirkning på foreldres yrkesaktivitet, i hvert fall på kort sikt. For mødre fant man en signifikant, men ganske moderat reduksjon i yrkesarbeidet etter at reformen hadde virket noen måneder, mens endringene i fedres arbeidstid ser ut til å være ubetydelige. Det som var ett av hovedmålene med reformen, nemlig å gi foreldre mulighet for mer tid med barna, er mindre systematisk evaluert. I denne rapporten analyseres tidsmønsteret blant mødre med barn i kontantstøttealder i 2000/01, altså etter at reformen hadde virket i vel et år, med særlig vekt på tid til samvær med, og omsorg for, barn. Analysen er basert på Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelse 2000/01.

Ettersom det ikke finnes tilsvarende data fra tiden umiddelbart før kontantstøtten ble innført, kan vi ikke vurdere effekter av ordningen. Vi vet ikke hvordan mødre ville tilpasset seg i yrkeslivet og med hensyn til samvær med barna dersom kontantstøtten ikke hadde eksistert. Vi kan imidlertid beskrive tidsmønsteret blant mødre med barn i kontantstøttealder og belyse variasjon mellom grupper av mødre. Rapporten diskuterer særlig forskjeller mellom mødre med og

uten kontantstøtte, men studerer også betydningen av andre faktorer som f.eks. atnall barn i husholdningen, alderen på barna og mødres arbeidstid i yrkeslivet. Forskjeller i tid sammen med barn mellom mødre med og uten kontantstøtte kan neppe tilskrives kontantstøtten i seg selv, men må sees i lys av at brukere og ikke brukere av kontantstøtte skiller seg fra hverandre også på andre områder. Variasjonen i tid sammen med barn er trolig mer knyttet til slike andre forskjeller enn til bruk av kontantstøtte i seg selv. Kontantstøtten kan imidlertid ha hatt en viss betydning ved at den har gjort det mulig for mødre å jobbe mindre enn de ellers ville ha gjort og dermed frigjøre mer tid til barna. Analysene i denne rapporten viser forskjeller i tid til barn mellom mødre med og uten kontantstøtte, gitt de tilpasninger de har valgt i yrkeslivet og på andre områder.

8.2. Data

I tidsbruksundersøkelser kartlegges befolkningens tidsbruk ved at et utvalg av personer fører dagbok over sine gjøremål i to døgn. Dagbøkene er delt inn i ti-minuttersintervaller. For hvert intervall noterer deltakerne sitt viktigste gjøremål, eventuelle samtidige aktiviteter, om de er alene eller sammen med andre, hvem de eventuelt er sammen med, og hvor de oppholder seg. Slike undersøkelser er de eneste som gir et samlet bilde av folks tidsmønster, og de regnes for å gi bedre data enn vanlige spørreundersøkelser særlig når det gjelder tid til ulønnet arbeid. Datainnsamlingen gikk over et år.

I ettertid blir aktivitetene kodet etter en liste med vel 170 koder. Det er vanlig å skille mellom følgende hovedgrupper av aktiviteter: Inntektsgivende arbeid, husholdsarbeid, utdanning, personlige gjøremål og fritidsaktiviteter. Husholdsarbeidet omfatter både vanlig husarbeid, aktiv omsorg for barn, vedlikeholdsarbeid, handling og andre ærend, og reiser i forbindelse med slike gjøremål. Opplysningene om tid til samvær kan benyttes for å studere hvor mye tid som tilbringes sammen med barn i ulike aldersgrupper. Tidsbruken belyses med gjennomsnittstall for ulike grupper av personer. Gjennomsnittene er altså basert på to dagbokdager per person og dekker alle dager i året, både hverdager, helger og ferier. Gjennomsnittet

for en bestemt gruppe omfatter både dem som utførte en gitt aktivitet i løpet av føringsdagen, og dem som ikke utførte aktiviteten.

Underutvalget av mødre med barn i kontantstøttealder som analyseres i denne rapporten er basert på et tilleggsutvalg av mødre med ett- og toåringer på intervju tidspunktet, samt på mødre med barn i kontantstøttealder som inngikk i hovedutvalget til undersøkelsen. Det er gifte/samboende mødre som studeres. Nettoutvalget for denne gruppen omfatter 477 dagbokdager. Med et såpass lite utvalg er det begrenset hvor mye materialet kan brytes ned i undergrupper. Det skal også sterke sammenhenger til i analysene for å få statistisk signifikans. Undersøkelsen hadde ikke noe tilleggsutvalg av fedre. Det gis likevel enkelte tall for fedre i rapporten, basert på hovedutvalget til undersøkelsen, men her er antallet observasjoner lavt og usikkerheten ved tallene stor.

8.3. Mål for barneomsorg og samvær med barn

Sentrale spørsmål i rapporten er hvor mye tid ulike grupper av mødre med barn i kontantstøttealder bruker til samvær med, og omsorg for, barn. Det lar seg vanskelig gjøre å få noe helt eksakt bilde av hvor mye tid foreldre tilbringer sammen med barn, men tidsbruksundersøkelsen gir grunnlag for å konstruere noen relevante mål. I denne rapporten benyttes følgende mål:

- *Tid brukt til aktivt omsorgsarbeid for barn som hovedaktivitet.* Dette er den tiden da folk har notert i tidsdagbøkene at det å ta seg av barn er den viktigste aktiviteten i et gitt tidsintervall. Dette er et snevert mål for omsorg ettersom det meste av foreldres samvær og tilsyn med barna foregår parallelt med utførelsen av andre gjøremål, som f.eks. husarbeid, tv-seing og måltider.
- *Tid brukt til aktivt omsorgsarbeid for barn som hoved- og biaktivitet.* Mye aktiv omsorg for barn noteres som en parallell aktivitet i tidsdagbøkene. Vi får derfor et annet bilde av mødres omsorgstid når vi også tar hensyn til slike samtidige gjøremål.
- *Tid brukt til husarbeid.* Vanlig husarbeid innebærer ofte sterke elementer av omsorg. Små barn trenger næringsrik mat og rene klær og medfører mye rengjøring og rydding.
- *Tid til samvær med barn 0-3 år.* Dette er basert på foreldres avmerking av hvem de var sammen med i ulike tidsintervaller og er altså et bredere mål for omsorg enn det som framkommer gjennom registrering av aktiviteter.
- *Tid til samvær med barn med ektefelle/samboer til stede.*
- *Tid til samvær med barn uten ektefelle/samboer til stede.*

8.4. Hovedtrekk i småbarnsforeldres tidsmønster

Som bakgrunn for å forstå tidsmønsteret blant mødre med barn i kontantstøttealder, gis et kort riss av endringer i dagliglivet de siste tiåra for småbarnsforeldre generelt, basert på SSBs tidsbruksundersøkelser. Småbarnsforeldre bruker mer tid til familie- og yrkesarbeid og mindre tid til fritidsaktiviteter enn folk i andre familiefaser. Summen av tid til yrkesarbeid, husholdsarbeid og utdanning kalles ofte samlet arbeidstid eller samlet forpliktet tid. Småbarnsforeldre har lengre samlet arbeidstid enn kvinner og menn i andre familiefaser. Småbarnsmødre bruker mindre tid til yrkesarbeid og mer tid til husholdsarbeid enn kvinner ellers. Det er særlig omsorgsarbeid for barn som tar mye tid i denne fasen. Småbarnsfedre bruker ikke mindre tid til yrkesarbeid enn folk i andre livsfaser, men bruker mer tid til husholdsarbeid.

Samtidig som småbarnsforeldre har mer forpliktet tid enn folk i andre familiefaser, er kjønnsforskjellene i tid til yrkes- og familiearbeid mest markert i småbarnsfasen. Dette har sammenheng med at mødre skjærer betydelig ned på tiden til yrkesarbeid mens barna er små, og at de øker tiden til husholdsarbeid langt mer enn hva fedre gjør.

Mødres dagligliv er betydelig endret siden inngangen til 1970-tallet. Mødre bruker i dag mer tid til yrkesarbeid enn mødre i 1970, og langt mindre tid til husholdsarbeid. Det er særlig det rutinemessige husarbeidet som er redusert. Småbarnsfedre i dag bruker mindre tid til yrkesarbeid enn småbarnsfedre i 1970. Hele nedskjæringen fant sted på 1970-tallet og må sees i sammenheng med at normalarbeidstiden ble satt ned. Dagens fedre bruker mer tid til husholdsarbeid enn fedre på 1970-tallet, men økningen oppveier ikke på langt nær reduksjonen blant mødre.

Ettersom mødre og fedre har endret tiden til husholds- og yrkesarbeid i motsatt retning, er kjønnsforskjellene klart redusert siden begynnelsen av 1970-tallet. Det har vært en viss omfordeling av arbeidet hjemme og ute, men fremdeles er det slik at det å få barn påvirker mødres tidsmønster langt mer enn fedres. Kjønnsforskjellene er særlig markerte mens barna er helt små.

8.5. Tidsbruk og barneomsorg blant mødre med barn i kontantstøttealder. En deskriptiv framstilling

Ifølge tidsbruksundersøkelsen 2000/01 mottok 73 prosent av de gifte/samboende mødrene med barn i kontantstøttealder, kontantstøtte på intervju tidspunktet. 61 prosent hadde full støtte, mens 12 prosent hadde redusert støtte. Mødre med barn i kontantstøttealder bruker i gjennomsnitt 2 timer og tre kvarter per dag til inntektsgivende arbeid. Dette er mindre enn mødre med eldre barn, og atskillig mindre enn hva fedre bruker. Mødre med barn i kontantstøttealder bruker mer enn dobbelt så mye tid til husholdsarbeid

som til yrkesarbeid. Det meste av husholdsarbeidet går til aktivt omsorgsarbeid for barna, men også vanlig husarbeid tar mye tid.

I gjennomsnitt tilbringer mødre med barn i kontantstøttealder nærmere 7 ½ time per dag sammen med barn 0-3 år. Et såpass omfattende samvær tyder ikke på at mødre "velger bort barna", slik det sto formulert i en overskrift i Dagsavisen der man kommenterte en analyse som viste at mødre i liten grad hadde redusert sin yrkesinnsats som følge av kontantstøttereformen. Det er viktig å huske på at mødre med ett- og toåringer også i forkant av reformen brukte mindre tid til yrkesarbeid enn mødre med større barn, og atskillig mindre tid enn fedre. Det meste av mødres samvær med barn finner sted uten at partneren er til stede. Dette gjenspeiler bl.a. at mødre ofte har ansvar for barna mens partneren er på jobb.

Selv om vi har få observasjoner for fedre med barn i kontantstøttealder, kan vi med stor grad av sikkerhet si at det er betydelige kjønnsforskjeller i tidsmønsteret i forventet retning i denne gruppen av foreldre. Fedre bruker langt mer tid enn mødre til yrkesarbeid og betydelig mindre tid hjemme. Omsorgsarbeidet for barn er jevnere fordelt enn husarbeidet, og det er mindre kjønnsforskjeller i samværstiden enn i det aktive omsorgsarbeidet. Under det meste av fedres samvær med barna er imidlertid også mødre til stede. Dette tyder på at mye av samværet med barn har ulik karakter for fedre og mødre. Mødre fører dessuten opp mye omsorgsarbeid som en biaktivitet i dagbøkene, mens dette ikke er tilfellet for fedre.

Som vi kunne vente, er det store forskjeller i tidsmønsteret mellom mødre med og uten kontantstøtte. Mødre med kontantstøtte bruker mindre tid til yrkesarbeid og mer tid til husarbeid, omsorgsarbeid og samvær med barn enn dem uten kontantstøtte. Det er først og fremst samvær med barn uten at partneren er til stede som er mer utbredt blant brukere enn blant ikke brukere av kontantstøtte. Forskjeller i tidsbruk mellom mødre med og uten kontantstøtte kan neppe tilskrives bruken av kontantstøtte i seg selv, men reflekterer trolig at disse to gruppene av mødre skiller seg fra hverandre også på andre områder. Mødre med kontantstøtte har oftere enn dem uten kontantstøtte også barn under ett år, de har oftere ettårige kontantstøttebarn, og de har jevnt over flere barn. De har dessuten noe kortere utdanning, er oftere hjemmearbeidende eller på permisjon, og har ellers jevnt over kortere arbeidstid. De bor også oftere i spredtbygde strøk og sjeldnere i storbyer. Det er også viktig å huske på at mødre uten kontantstøtte har full barnehageplass til barna sine, og at dette i seg selv kan bidra til mindre samværstid mellom mor og barn.

Bivariate sammenstillinger av tidsmønsteret blant mødre etter en del av de kjennemerkene som er nevnt

ovenfor, vise klare sammenhenger på flere områder. Eksempelvis bruker mødre med barn under ett år mer tid til samvær men barn enn dem som ikke har så små barn, de med mange barn bruker mer tid til samvær enn dem med få barn, og hjemmearbeidende mødre og de på permisjon bruker mer tid til samvær med barn enn dem med lang arbeidstid. De samme bivariate sammenhengene finner vi også for tid til aktivt omsorgsarbeid. Når det gjelder husarbeid, er det klare bivariate sammenhenger mellom tidsinnsatsen og antallet barn i husholdningen, mors alder, og mors yrkestilknytning og arbeidstid.

8.6. Samværstid, omsorgsarbeid og husarbeid blant mødre med barn i kontantstøttealder. Multivariate analyser

Bivariate sammenhenger mellom tidsbruk og bestemte kjennetegn kan være vanskelige å tolke. Sammenhengen etter et gitt kjennemerke kan bunne i at mødre skiller seg fra hverandre på andre områder. For å få større klarhet i betydningen av de ulike faktorene, er det gjennomført multivariate analyser. Det er også et viktig formål med disse å vise hvordan de bivariate forskjellene i tid til samvær og omsorgsarbeid mellom mødre med og uten kontantstøtte, henger sammen med forskjeller mellom gruppene på andre områder. Derfor gjennomføres det blokkvise analyser der flere uavhengige variabler trekkes inn etter hvert.

De samme analysene er gjennomført for alle de seks målene for samvær med/omsorg for barn som ble nevnt i kapittel 3. Følgende uavhengige variabler inngår i analysene: Hvorvidt man mottar kontantstøtte eller ikke, ukedag, hvorvidt man har barn under ett år eller ikke, alder på yngste barn i kontantstøttealder, antall barn i husholdningen, mors alder, utdanningsnivå og ukentlige arbeidstid, hvorvidt partner har lang arbeidstid eller ikke, husholdningsinntekt og bostedsstrøk.

Når det gjelder tid sammen med barn 0-3 år, finner vi at selv når alle de uavhengige variablene er inkludert i modellen, er det en klar tendens til at mødre uten kontantstøtte bruker mindre tid sammen med barn enn dem med kontantstøtte. Forskjellen mellom gruppene blir imidlertid mindre når vi tar hensyn til at de også skiller seg fra hverandre på andre områder. Den er dels knyttet til at kontantstøttebrukere oftere enn ikkebrukere har barn under ett år, har flere barn, og bruker mindre tid i yrkeslivet. Av de uavhengige variablene i den mest omfattende analysemodellen er det særlig mors arbeidstid, det å ha barn under ett år, ukedag og bruk av kontantstøtte som har selvstendig betydning for mengden tid sammen med barn. Samværstiden avtar med økende arbeidstid for mødre og er mer omfattende for dem med barn under ett år enn for dem med eldre barn. Videre brukes mer tid til samvær i helgene enn på hverdager, og mødre med full

kontantstøtte bruker mer tid til samvær enn dem uten slik støtte. Mødres utdanningsnivå har ingen selvstendig betydning for samværstiden, og det er heller ikke signifikant forskjell mellom dem i spredtbygde og dem i tettbygde områder.

Den sterke bivariate sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte og tid til samvær med barn bunner altså til dels i at disse gruppene av mødre skiller seg fra hverandre også når det gjelder arbeidstid og yngste barns alder. Men også etter kontroll for disse forholdene, er det klare forskjeller i tid til samvær med barn mellom mødre med og uten kontantstøtte. Trolig har dette sammenheng med systematiske forskjeller på områder som ikke inngår i analysene her. Det er imidlertid viktig å huske på at alle de som ikke mottar kontantstøtte, har full barnehageplass for sine barn, noe som kan gi mindre foreldretid med barna.

Tid tilbrakt sammen med barn mens også partner er til stede varierer mindre enn den samlede samværstiden med barn. Dette har sammenheng med at de fleste fedre er yrkesaktive på full tid. Det er ikke klare forskjeller mellom mødre med og uten kontantstøtte i mengden tid med barn mens ektefellen/samboeren er til stede. Av de uavhengige variablene i analysene er det bare ukedag som har noen klar betydning for mødres tid med barn med partner til stede. Slik samvær er mer omfattende i helgene enn på hverdage.

Analysene av tid sammen med barn uten partner til stede viser langt på vei de samme sammenhengene som analysene av samlet tid med barn 0-3 år. Den viktigste forskjellen er at koeffisienten for betydningen av ukedag har motsatt fortegn, hvilket innebærer at mødre tilbringer mindre tid alene med barna i helger enn på hverdager.

Analysene av tid til aktivt omsorgsarbeid for barn som hovedaktivitet viser at omsorgstiden øker med antall barn i husholdningen, avtar med mors ukentlige arbeidstid, og ellers er mer omfattende for dem som har barn under ett år, og for dem som har ettårige kontantstøttebarn, enn for dem som har større barn. Ulikt hva som er tilfellet for den samlede tiden sammen med barn, er det ingen signifikant forskjell i tid til aktivt omsorgsarbeid mellom mødre med og uten kontantstøtte etter kontroll for disse andre faktorene. Det er heller ingen forskjell mellom hverdag og helg. Analysene av tid til aktivt omsorgsarbeid som hoved- + biaktivitet viser det samme mønsteret som analysene av omsorgsarbeid som hovedaktivitet. De absolutte forskjellene mellom grupper av mødre er imidlertid noe større når vi også tar hensyn til biaktivitetene.

Mødre med kontantstøtte bruker mer tid til husarbeid enn dem uten støtte, og denne forskjellen gjelder også etter kontroll for de andre faktorene i analysene. Sammenhengen avtar imidlertid noe når antall barn

inkluderes i modellen. For øvrig er det slik at eldre mødre bruker mer tid til husarbeid enn yngre mødre, høyt utdannede bruker mer tid enn dem med kortere utdanning, husarbeidstiden avtar med mors ukentlige arbeidstid, og de med høyest inntekt bruker mindre tid enn dem med lavest inntekt.

8.7. Kan vi identifisere andre faktorer som forklarer forskjellen mellom mødre med og uten kontantstøtte i tid til barneomsorg?

Det er også gjennomført enkelte analyser for om mulig å identifisere andre faktorer som kan forklare sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte og tid sammen med barn. Mors holdninger til familie og barneoppdragelse kan være en mulig faktor. Det finnes ikke gode mål for dette i datamaterialet, men tidligere undersøkelser har vist at folk med høy grad av religiøsitet har mer tradisjonelle familieverdier enn andre, og at medlemmer i kristne/religiøse foreninger har høyere ideelt barnetall enn andre. Undersøkelsen her inneholdt opplysninger om medlemskap i kristne/religiøse foreninger, og dette ble benyttet som en indikator på tradisjonelle familieverdier. Bivariate analyser viser at mødre som er medlem i slike foreninger bruker mer tid sammen med barn enn andre, men denne sammenhengen endrer retning når vi tar hensyn til at mødre som er medlem av slike foreninger jevnt over har flere og yngre barn enn dem som ikke er medlemmer.

En annen mulig forklaring på sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte og tid sammen med barn kan være at mødre med kontantstøtte oftere enn dem uten slik støtte arbeider utenfor vanlig dagtid, særlig ved turnusordninger. Slike ordninger kan være lettere å kombinere med mye samvær med barn enn hva som gjelder vanlig dagarbeid. Multivariate analyser tyder imidlertid ikke på at mors arbeidstidordning har noen selvstendig betydning for mengden tid sammen med barn.

Sammenhengen mellom bruk av kontantstøtte og tid til samvær med barn bunner derfor trolig i at disse gruppene av mødre skiller seg fra hverandre også på andre områder enn det som inngår i analysene i foreliggende rapport. Det er rimelig å anta at ulike verdier og ønsker med hensyn til familie og barneoppdragelse har en viss betydning, men undersøkelsen her gir ikke gode opplysninger om dette. Trolig er det også en forklaring at mødre uten kontantstøtte har fulltids barnehageplass til barna. Mye tid i barnehage gir mindre tid til foreldresamvær. Analysene i denne rapporten sier ikke noe om den samlede tiden til kontakt med barn blant grupper av foreldre med og uten kontantstøtte. Dette ville forutsette analyser også av fedres tidsmønster. Da trengs imidlertid større utvalg av fedre enn hva vi har her.

Litteratur

- Baklien, B., A. L. Ellingsæter og L. Gulbrandsen (2001): *Evaluering av kontantstøttereformen*. Oslo: Norges forskningsråd
- Baydar, N., A. Greek og R. M. Gritz (1999): Young Mothers' Time Spent at Work and Time Spent Caring for Children. *Journal of Family and Economic Issues*. Vol 20 (1): 61-84
- Belsby, L. (2003): Publikasjon om beregning av vekter i tidsbruksundersøkelsen 2000/01. (Under arbeid).
- Bianchi, S. M. (2000): Maternal employment and time with children: Dramatic Change or surprising continuity? *Demography*, Vol. 37 (4): 401-414
- Bittmann, M. og J. Wajman (2000): The Rush Hour: The Character of Leisure Time and Gender Equity. *Social Forces*, 79 (1): 165-189
- Blom, S. (1986): *Familieverdier i Norge*. ISS-rapport nr. 22, Universitetet i Trondheim: Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap
- Bonke, J. (1995): *FAKTOTUM - husholdningernes produksjon*. Sosialforskningsinstituttet, Rapport 95:11, København
- Brandth, B. og E. Kvande (2002): *Father Presence in Childcare*. Paper til den 21. Nordiske sosiologkongress 15-17 august 2002, Reykjavik, Island.
- Bryant, W. K. og C. D. Zick (1996): Are We Investing Less in the Next Generation? Historical Trends in Time Spent Caring for Children. *Journal of Family and Economic Issues*, Vol. 17(3/4): 365-392
- Bungum, B., B. Brandth og E. Kvande (2001): *Ulik praksis - ulike konsekvenser. En evaluering av kontantstøttens konsekvenser for likestilling i arbeidsliv og familieliv*. Trondheim: SINTEF Teknologiledelse IFIM og Institutt for statsvitenskap og sosiologi, NTNU
- Bø, T. P. og I. Håland (2002): *Dokumentasjon av arbeidskraftundersøkelsen (AKU)*. Notater 2002/24, Statistisk sentralbyrå
- Carlin, P. S. og L. Flood (1997): Do children affect the labor supply of Swedish men? Time diary vs. survey data. *Labour Economics*, nr. 4:197-183
- Dagsavisen 29. mai, 2002
- Duvold, E.-M. (1994): *Bare barn er barn, men menn er menn. Småbarnsforeldres disponering av tid til barna*. INAS-NOTAT 1994:12. Oslo: Institutt for sosialforskning
- Ellingsæter, A. L. (2001): Tidsregimer under omforming. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, årg. 42 (3): 347-372
- Ellingsæter, A. L. og L. Gulbrandsen (2001): *Kontantstøtten - stor reform med små virkninger. Søkelys på arbeidsmarkedet*, årg. 18:15-25.
- European Commission, Eurostat (2000): *Guidelines on harmonised European time use surveys, September 2000*. European Commission, Eurostat, Directorate E: Social and regional statistics and geographical information system. Unite E-2: Living conditions
- Flood, L. og U. Gråsjö (1997): Tid för barn, tid för arbete. En undersökning av svenska hushålls tidsanvändning. I G. Ahrne og I. Persson (red): *Familj, makt och jämställdhet*. SOU 1997:138
- Gershuny, J. (2000): *Changing Times. Work and Leisure in Postindustrial Society*. Oxford University Press
- Gronau, R. (1976): The allocation of time of Israeli women. *Journal of Political Economy*, Vol. 84: 201-220
- Hellevik, T. (2000): *Småbarnsforeldres yrkesdeltakelse og valg av barnetilsyn før og etter kontantstøttens innføring*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Rapport 2/00

- Hill, C. R. og F. P. Stafford (1980): Parental Care of Children: Time Diary Estimates of Quantity, Predictability, and Variety. *The Journal of Human Resources*. XV (2): 219-239
- Hofferth, S. (2001): Women's employment and care of children in the United States. In T. Van der Lippe og L. Van Dijk (red): *Women's employment in a comparative perspective*. New York: Aldine de Gruyter
- Håkonsen, L., T. Kornstad, K. Løyland og T. O. Thoresen (2001): *Kontantstøtten - effekter på arbeidstilbud og inntekstfordeling*. Rapporter 2001/5, Statistisk sentralbyrå
- Kitterød, R. H. (1992): Småbarnsforeldre: Mye sammen med barna, men mer foreldreskift enn før. *Samfunnsspeilet*, årg. 6 (3): 5-11
- Kitterød, R. H. (2000a): Innebærer full jobb et fritidsunderskudd for kvinner? Hvilke svar gir tidsbruksundersøkelser? *Tidsskrift for velferdsforskning*, årg. 3 (3): 139-156
- Kitterød, R. H. (2000b): Hus- og omsorgsarbeid blant småbarnsforeldre: Størst likedeling blant de høyt utdannede. *Samfunnsspeilet*, årg. 20 (3): 34-47
- Kitterød, R. H. (2001): Does the recording of parallel activities in Time Use Diaries affect the way people report their main activities? *Social Indicators Research*, Vol. 56 (2): 145-178
- Kitterød, R. H. (2002a): Store endringer i småbarnsforeldres dagligliv. *Samfunnsspeilet*, årg. 16 (4-5): 14-22
- Kitterød, R. H. (2002b): Mothers' Housework and Childcare: Growing Similarities or Stable Inequalities? *Acta Sociologica*, Vol. 45 (2): 127-149
- Klevmarken, A. og F. P. Stafford (1999): Measuring Investment in Young Children with Time Diaries. I J. P. Smith og R. J. Willis (red): *Wealth, Work and Health. Innovations in Measurement in the Social Sciences. Essays in Honor of F. Thomas Juster*. Ann Arbor The University of Michigan Press
- Knudsen, K. (2001): *Hvem lot seg påvirke? Kontantstøtten og mødres yrkesaktivitet*. NOVA Rapport 11/01, Oslo
- Langset, B., B. Lian og T. O. Thoresen (2000): Kontantstøtten - hva har skjedd med yrkesdeltakelsen? *Økonomiske analyser*, årg. 19 (3): 3-6
- Langsether, Å. og Aa. Lømo (1997): *Bedre tid? Gifte kvinners tidsbruk. Endringer 1970-1990*. Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring. Rapport 10/97
- Leira, A. (2002): *Working Parents and the Welfare State. Family Change and Policy Reform in Scandinavia*. Cambridge University Press
- Lyngstad, T. H. og T. Noack (2000): Norske fruktbarhetsidealer 1977-1999: Idealene består. *Samfunnsspeilet*, årg. 14 (3): 30-34
- Magnussen, M. L., B. Godal og A. Leira (2001): *Hvem skal passe barna? Kontantstøtte, barnetilsyn og foreldres lønnsarbeid*. Rapport 01:1. Universitetet i Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
- Niemi, I. (1993): Systematic Error in Behavioral Measurement: Comparing Results from Interview and Time Budget Studies. *Social Indicators Research*, Vol. 30 (2-3): 229-244
- Nock, S. L. og P. W. Kingston (1988): Time With Children: The Impact of Couples' Work-Time Commitments. *Social Forces*, Vol. 67 (1): 59-85
- Reppen, H. og E. Rønning (1999): *Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte våren 1999. Kommentert tabellrapport*. Rapporter 1999/27, Statistisk sentralbyrå
- Rikstrygdeverket (2002): *Basisrapport 2001. Mellomlangsigtig budsjettering og rapportering*. Rapport 01/2002
- Risberg, T. (2001): *Barnehager: Fortsatt vekst tross reform og kontantstøtte*. Valgaktuelt på SSBs hjemmesider 19. mars 2001. (<http://www.ssb.no/emner/00/01/10/valgaktuelt>).
- Robinson, J. P. og G. Godbey (1997): *Time for Life. The Surprising Ways Americans Use Their Time*. Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press, University Park
- Rydenstam, K. (2002): *Utvekklingen under 1990-talet, sammanfattning*. Upublisert manus basert på analyser av Statistiska Centralbyråns tidsanvendingsundersøkingar 1990/91 og 2000/01
- Rønning, E. (1998): *Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi før innføring av kontantstøtte. Hovedresultater og dokumentasjon*. Notater 98/61, Statistisk sentralbyrå
- Rønning, E. (2002): *Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelse 2000/01. Dokumentasjon og resultater fra intervjuet*. Notater nr. 2002/26, Statistisk sentralbyrå

Rønsen, M. (2001): *Market work, child care and the division of household labour. Adaptations of Norwegian mothers before and after the cash-for-care reform.*
Rapporter 2001/3, Statistisk sentralbyrå

Schøne, P. (2002): Kontantstøtten og effekter på arbeidstilbudet: Hva er en god sammenligningsgruppe?
Søkelys på arbeidsmarkedet, årg. 19 (1): 23-30

Skrede, K. (1986): Hvor langt er vi kommet på vei mot likestilling? I K. Skrede og K. Tornes (red): *Kan vi planlegge oss til likestilling i 2010?* Oslo: Universitetsforlaget

St prp nr. 53 (1997-98): *Innføring av kontantstøtte til småbarnsforeldre.* Oslo: Barne- og familiedepartementet

Sullivan, O. og J. Gershuny (2001): Cross-national changes in time use: some sociological (hi)stories re-examined. *British Journal of Sociology*, Vol. 52 (2): 331-347

Vaage, O. F. (2002): *Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000.* SA 52, Statistisk sentralbyrå

Zuzanek, J. (2001): Parenting Time: Enough or too Little? *Isuma. Canadian Journal of Policy Research.* .Vol. 2 (2): 125-133

Tidligere utgitt på emneområdet

Previously issued on the subject

Norges offisielle statistikk (NOS)

- C 10: Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90.
C 720: Tidsbruksundersøkelsen 2000/2001.

Notater

- 1998/61: Rønning, Elisabeth: Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi før innføring av kontantstøtte. Hovedresultater og dokumentasjon.
1999/27: Reppen, Heidi K. og Elisabeth Rønning: Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte våren 1999. Kommentert tabellrapport.
2002/26: Rønning, Elisabeth: Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelse 2000/01. Dokumentasjon og resultater fra intervjuet.
2001/21: Barstad, Anders (red): På vei mot det gode samfunn? Kap. 3: Kitterød, Ragni Hege: Tidsbruk og tidsbruksønsker - endring og variasjon.

Rapporter (RAPP)

- 1995/22: Kitterød, Ragni Hege: Tidsbruk og arbeidsdeling blant norske og svenske foreldre.
2001/3: Rønsen, Marit: Market work, child care and the division of household labour. Adaptations of Norwegian mothers before and after the cash-for-care reform.
2001/5: Håkonsen, Lars, Tom Kornstad, Knut Løyland og Thor Olav Thoresen: Kontantstøtten - effekter på arbeidstilbud og inntektsfordeling.

Sosiale og økonomiske studier (SØS)

- 76: Haraldsen, Gustav og Hege Kitterød: Døgnet rundt. Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90.

Statistiske analyser (SA)

- 52: Vaage, Odd Frank: Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000.

Samfunnsspeilet (SSP)

- 2/1992: Kitterød, Ragni Hege og Stein Opdahl: Småbarnsforeldre: Lange dager, men tid til barna.
3/1992: Kitterød, Ragni Hege: Småbarnsforeldre: Mye sammen med barna, men mer foreldreskift enn før.

- 4/1994: Kitterød, Ragni Hege: Tidsbruk blant norske og svenske foreldre. Jobb og hjem, men hva med fritiden?
5/1998: Rønning, Elisabeth: Undersøkelsen om bruk av kontantstøtte.
5/1998: Dale, Trine: Mange vil bruke kontantstøtte, men ofte i mangel på noe bedre.
5/1999: Rønning, Elisabeth: "Alle" vil ha kontantstøtte.
5/2000: Hellevik, Tale: Flere småbarnsmødre er blitt deltidsarbeidere.
5/2000: Lømo, Aase: Søndag - ikke lenger den store familiedagen?
5/2000: Risberg, Terje: Barnehagesektoren: Fortsatt vekst, tross kontantstøtten.
4-5/2002: Vaage, Odd Frank: Utviklingen i tidsbruk de siste 30 årene: Mer fritid, mindre husholdsarbeid.
4-5/2002: Rønning, Elisabeth: Tidsbruksundersøkelser som samfunnsvitenskapelig datakilde.
4-5/2002: Kitterød, Ragni Hege: Store endringer i småbarnsforeldres dagligliv.
4-5/2002: Kitterød, Ragni Hege: Fortsatt nedgang i kvinners tid til husarbeid på 1990-tallet.
4-5/2002: Kitterød, Ragni Hege: Hjemmearbeid blant foreldre - stor oppmerksomhet, men beskjedent omfang.
4-5/2002: Kitterød, Ragni Hege og Randi Kjeldstad: Strammere tidsklemme? Endringer i mødres og fedres arbeidstid på 1990-tallet

Økonomiske analyser (ØA)

- 2/1998: Thoresen, Tor Olav, Kjetil Lund og Bård Lian (1998): Arbeidsincentiver, husholdningsinntekt og valg av barnetilsyn. Noen betraktninger om kontantstøtte-reformen.
3/2000: Bjørg Langset, Bård Lian og Thor Olav Thoresen: Kontantstøtten - hva har skjedd med yrkesdeltakelsen?

De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter

Recent publications in the series Reports

- 2002/18 N.M. Stølen, T. Køber, D. Rønningen og I. Texmon: Arbeidsmarkedet for helse- og sosialpersonell fram mot år 2020. Modelldokumentasjon og beregninger med HELSEMOD. 2002. 75s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5110-9
- 2002/19 A. Snellingen Bye, G.I. Gundersen og S.E. Stave: Resultatkontroll jordbruk 2002. Jordbruk og miljø. 2002 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5117-6
- 2002/20 A.S. Andersen, E. Birkeland, J. Epland og M. Kirkeberg: Økonomi og levekår for ulike grupper trygdemottakere, 2001. 2002. 10 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5123-0
- 2002/21 I. Hauge Byberg: Innvandrerkvinner i Norge. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt. 2002. 118s. 210 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5126-5
- 2002/22 L. Østby: The Demographic Characteristics of immigrant Population in Norway. 2002. 58s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5128-1
- 2002/23 I. Hauge Byberg: Immigrant women in Norway. 2002. 118s. 210 kr inkl.mva. ISBN 82-537-5131-1
- 2002/24 Ø. Skullerud and S.E. Stave: Waste Generation in the Service Industry Sector in Norway 1999. Results and Methodology based on Exploitation of Waste Data from a Private Recycling Company. 2002. 22s. 155 kr inkl.mva. ISBN 82-537-5137-0
- 2002/25 L. Vågane: Holdninger til og kunnskap om norsk utviklingshjelp 2001. 2002. 46s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5139-7
- 2002/26 F. Gundersen. FoU og innovasjon i norske regioner. 2002. 91s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5141-9
- 2002/27 T. Bye, M. Greaker og K.E. Rosendahl: Grønne sertifikater og læring. 2002. 25s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5145-1
- 2002/28 B. Andersen, J. Linnerud og P. Schøning: Landbruksbebyggelse 2000. Kvalitetskontroll av informasjon om landbruksbebyggelse ved kobling av registre. 2002. 50s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5165-6
- 2002/29 K. Massey Heide, E. Holmøy, og L. Lerskau: Norsk konkurranseutsatt sektor i et langsiktig perspektiv. 67s. 155 kr inkl.mva. ISBN 82-537-5175-3
- 2002/30 T. Pedersen: Tilpasning på arbeids-markedet for personer som går ut av status som yrkeshemmet i SOFA-søkerregisteret. 2001 og 2002. 39s. 115 kr inkl.mva. ISBN 82-537-5178- 8
- 2002/31 T. Pedersen: Tilpasning på arbeidsmarkedet for deltakere på ordinære arbeidsmarkeds-tiltak i årene 1996-2001. 19s. 115 kr inkl.mva. ISBN 82-537-8181-8
- 2002/32 G.I. Gundersen, O. Rognstad og L. Solheim: Bruk av plantevernmidler i jordbruket i 2001. 2002. 83s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-8188-5
- 2002/33 A. Gillund og A. Thomassen: Produksjonsindeks for og anlegg. Ny beregningsmetode basert på timeverk. 2002 19s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5204-0
- 2002/34 A. Langørgen og D. Rønningen: Kapital-kostnader i kommunene. 2002. 30s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5205-9
- 2002/35 T.Smith, S.E. Stave og J.K. Undelstvedt: Ressursinnsats, utslipp og rensing i den kommunale avløpssektoren. 2001. 2002. 81s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5216-4
- 2003/1 V V. Holst Bloch og M. Steinnes: Fritidshus-områder 2002. 2002. 51s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5220-2
- 2003/2 I. Johansen: Redusert matmoms - en analyse av prisutviklingen i kiosker og bensinstasjoner. 22s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5222-9
- 2003/3 T. Bye og E. Fjærli: Dagens skattesystem i kraftsektoren - finnes det bedre alternativer? 38s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5252-0
- 2003/4 T.P. Bøe: Funksjonshemmede på arbeids-markedet - rapport fra tilleggsundersøkelse til Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) 2. kvartal 2002. 2003. 45s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-5254